

SUSZTEK SÁMUEL NYÍREGYHÁZI EVANGÉLIKUS TANÍTÓ FELJEGYZÉSEI
(1830-1849)

A MAGYAR NEMZETI LEVÉLTÁR SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG
MEGYEI LEVÉLTÁRA KIADVÁNYAI
II. KÖZLEMÉNYEK, 51.

Suszték Sámuel
nyíregyházi evangélikus tanító
feljegyzései
(1830-1849)

Nyíregyháza
2018

**A Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára
és a Nyíregyházi Evangélikus Egyházközség
közös kiadványa**

Sorozatszerkesztő:
Kujbusné Mecsei Éva

Szerkesztette:
Galambos Sándor, Kujbusné Mecsei Éva

Lektorálta:
Kovács László Attila

Borítóterv:
Verdes Mihály György

Tördelés:
Szemán Attila

ISSN 2415-9263
ISBN 978-963-7240-87-4
ISBN 978-963-7240-88-1 (online kiadvány)

A kötet a Reformáció MNL projektben
a Reformáció 500. évfordulója alkalmából jelent meg.

Támogatóink:

REFORMÁCIÓ 500
EMLÉKBIZOTTSÁG

Kiadja a Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára
és a Nyíregyházi Evangélikus Egyházközség

Felelős kiadó:
Kujbusné dr. Mecsei Éva igazgató és *dr. Kovács László Attila* igazgató lelkész

Készült Tóth Imre nyomdájában, Nyírtelken 300 példányban

BEVEZETÉS

Nyíregyházát egyik birtokosa, gróf Károlyi Ferenc 1753-tól Békés megyéből és a Felvidékről érkezett közel kétezer szlovák nyelvű, evangélikus vallású szabad menetelű jobbággal telepítette újra. A régi lakosok református, görög és római katolikus gyülekezete mellett a település népességének több mint kétharmadát kitevő evangélikusok hamar meghatározóvá váltak. Gyermekük mellé kezdetben egy, majd két, a 19. század elején pedig a közel tízezerre gyarapodott gyülekezet már 3 tanítót is hívott. A II. József türelmi rendeletét követően felépült nagytemplomukban két lelkész teljesített szolgálatot. Az állandó beköltözésnek és a természetes szaporodásnak köszönhetően a lakosság száma – köztük legnagyobb mértékben az evangélikusoké – folyamatosan nőtt. Az 1786-ban oppidum jogállást nyert település 1803-ban egyik, majd 1824-ben másik földesurától is megváltotta magát,¹ 1837-ben pedig a parasztközösség királyi privilégiumot nyert városa önálló igazgatására. A jogilag gyarapodó mezővárosban egyre nagyobb értéke lett az írni, olvasni, számolni tudásnak. Az egyház és a város előljárósa is mindinkább szorgalmazta a gyermekek iskolába járását. Igyekeztek a különböző városrészekben iskolát állítani, hogy ne kelljen nagy távolságokat megtenni a diákoknak. A rendes tanárok mellé 1-2 évre segédtanítókat is fogadott a gyülekezet. Az oldaliskolákban az okosabbnak tartott kézművesek okították a legkisebbeket. Az apróságok felügyeletére óvodát nyitottak, az iskolából hamar kimaradók ismereteinek megtartására, fejlesztésére ún. vasárnapi iskolával próbálkoztak. A továbbtanulást segítő 1806-ban megnyílt a természet- és társadalomtudományi tárgyakat és a latint is magasabb szinten tanító, ún. professzori iskola. Az iskolai oktatást is felügyelő presbiterek, valamint a papok nagy gondot fordítottak a tanítók kiválasztására. Sok időt töltöttek az olyan megfelelő jelölt keresésével, „aki beszélt szlovákul, magyarul, németül, megfelelő pedagógiai képzéssel és készséggel rendelkezett, jól orgonált, szükség esetén tudta helyettesíteni a lelkészt, temetéseken énekelte és mindezen túl jártas volt a polgárosulás útjára lépő gazdag parasztközösség műveléséhez is szükséges társasági jó modorban.”²

A jelöltet kereső küldöttség tagjai – az egyik lelkész és két presbiter – az eperjesi kollégium tanárai, vagy ismerőseik ajánlása alapján indultak útnak. Több megyében is megfordultak és a leginkább alkalmasnak véltek Nyíregyházára hívták próbapredikációra. Itt a presbitérium és a gyülekezet határozott arról, hogy alkalmazzák-e. Akit jónak véltek, az maradhatott, de csak addig, amíg alkalmasnak tartották a feladatellátásra. Voltak olyanok, akik hiába tanítottak hosszú éveken át Nyíregyházán, mégis elküldték őket, amikor úgy látták, hogy nem megfelelő szinten oktatnak. A 19. században azonban már mind többen lettek azok, akik itt öregedtek és haltak meg. Közéjük tartozott Susztek Sámuel, az „olvasó leány osztály” tanítója is.

---

¹ A település birtokosa az újratelepítéskor Palocsay Istvánné Petheő Rozália és Károlyi Ferenc volt. Palocsay halála után osztatlan birtokrészét a Dessewffyék örökölték, akikkel a város 1803-ban kötötte meg az örökösödési szerződést. A Károlyiaktól 1824-ben váltakoztak meg.

² Részletesebben lásd Kujbusné Mecsei Éva: A hit hídjá Nyíregyháza és a Felvidék között (1753–1848). <http://www.nyirkuvik.hu/drupal/?q=content/hit-hidja-0> 2018. 03. 02.

Susztek Sámuel 1806. március 9-én született a Zólyom megyei Tótlipcsén³ Susztek András szabómester és nemes Szikora Anna gyermekeként. Otthon tanulta a betűvetést, majd Dobsinán, Osgyánban, Sajógömörben folytatta tanulmányait. Selmecebányán bölcsészetet és hittant, Késmárkon német nyelvet és jogot hallgatott, majd az eperjesi kollégiumban az egyházi szónoklat-tan társaságának tagja lett. A tanulmányait azonban nem fejezte be, és nem lett belőle pap, mert eperjesi professzora, Majer András ajánlására 1829-ben Csetnekre ment Szontágh Sámuel gyermekei házitánítójának. Egy év múlva visszatért Eperjesre a kollégiumba, professzora ajánlására Szántóra ment tanítónak. „Én ezen hivattal elfogadni vonatkoztam, mert jól éreztem magamban a magyar nyelvbeni, a mi leginkább kívántatott, járatlanságomat, és az orgonálásbani gyakorlatlanságomat” – írta kétségeiről életrajzában.⁴

A szántói evangélikusok szeretettel fogadták, ott maradt és feleségül vette a helybeli Novák Borbálát.

A nyíregyházi evangélikusok már 1832-ben meghívták próbaprédikációra. A következő évben, tanítójuk eltávozása után pedig évi 500 váltóforint készpénzt, 2 köböl⁵ búzát, 6 köböl gabonát, 2 öl tűzifát és alkalmas kvártélyt ajánlottak neki, ha idejön. Susztek ezt elfogadta, 1833. október 1-jén érkezett a városba és itt is maradt haláláig, 1850. április 26-ig.

Nyíregyházán tanítótársa volt Tregjár Pál (1820–1850 között), Stoffan György (1825–1841 között), Mihályik Mátyás (1826–1843 között), Nagy Sámuel (1831–1875 között), Hudák György (1843–1878 között), Gdovin János (1847–1888 között), valamint Mráz Károly (1847–1897 között), aki feleségül vette leányát, Amáliát.

Oktatói tevékenysége mellett éveken keresztül részt vett a helyi evangélikus egyház Történetkönyvének⁶ írásában is, amelyben a közösséget érintő legfontosabb eseményeket vették számba tanítótársaival. Ennek a munkának nyilvánvalóan hatása volt Susztekre, hiszen feljegyzései⁷ is elsősorban az egyház, az iskola, a város eseményeit mutatják be, a leírtakban kevés a személyes gondolat, a saját élettörténet. Talán emiatt is mondatai általában tényközlőek, érzelem- és ítéletmentesek.

---

³ Tótlipcse: Lipcse, Zólyomlipcse, ma Slovenská Lupča (Szlovákia)

⁴ Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára (a továbbiakban MNL SZSZBML), X. 102. Nyíregyházi Ág. H. Ev. Tanító Egyesület iratai, 1870–1895. (a továbbiakban X. 102.)

⁵ köböl: itt változó nagyságú űrmérték, kb. 62–125 liter közötti mennyiség

⁶ Címlapján a következő felírás van: TÖRTÉNETKÖNYV melyben a NYÍREGYHÁZI EVANGELIKA EKKLÉSIÁNAK XIX^{dik} századtól kezdve évenkénti történetei – Miklósfy Sámueltól szerkesztve és Nagy Sámuel, Susztek Sámuel és Mihályik Mátyás által írva a két első tizedben kivált T. Jurányi Ádám kéziratából más két tizedben már gazdagabb kút főkből merített adatok szerint 1841^{ik} és 42^{ik} években lehetőképp összegyűjtve és leírva az EKKLÉZIA oltárára hálás szívvel letétettek és akkori nagy érdemű Presbyter Uraknak ajánltattak. Őrzőhelye: Nyíregyházi Evangélikus Egyházközség Levéltára. E/5/1. (a továbbiakban Történetkönyv). Elérhető: https://library.hungaricana.hu/hu/view/E_Nyiregyhaza_Jkv_Egyhaz_Tortenet_1753_1855/?pg=0&layout=s 2018. 04. 09. A forrás megjelent: Történetkönyv. A nyíregyházi evangélikus gyülekezet története, 1753-1853 címen. E kötet online elérhetősége: <http://www.szabarchiv.hu/drupal/node/73769>

⁷ A teljes közlést lásd: Galambos Sándor – Kujbusné Mecsei Éva: A reformkori Nyíregyháza hétköznapijai. (Susztek Sámuel feljegyzései, I.). Szabolcs-szatmár-beregi Szemle, 1998. 1. sz. 1–28.; Galambos Sándor – Kujbusné Mecsei Éva: A reformkori Nyíregyháza hétköznapijai. (Susztek Sámuel feljegyzései, II.). Szabolcs-szatmár-beregi Szemle, 1998. 2. sz. 123–156. Lásd még Hársfalvi Péter: Naplójegyzetek a reformkori Nyíregyházáról. Szabolcs-szatmári Szemle, 1974. 3. sz. 77–80.

Suszték Sámuel feljegyzéseit egy félbőr kötésű, 21x13 cm-es, 200 oldalas könyvecskébe írta,⁸ amelynek első 29 oldalára Tánccsics Mihály alkalmi köszöntőverseit, illetve különböző szövegeket másolt. (Ezeket nem közöljük.) A 171 oldalas naplókönyvben az 1830 és 1846 közötti évekről folyamatosak a bejegyzések. Családja legfontosabb adatait az utolsó lapokon rögzítette, ebben a legutolsó dátum 1849. május 17. A Nyíregyháza–Besztercebánya útvonalon lévő helységek felsorolását követő kötetzáró lapot kép formában közöljük.

A nyíregyházi tanító adatai részletesek és színesek. Az egyházközösség életéről szóló beszámolókból hírt kapunk az ide érkező prédikátorokról, megválasztásukról, működésükről. Olvashatunk az eklézsiái gyűlésekről, az egyházfelügyelői látogatásokról. Megismerhetjük a harangok és a toronyóra sorsát. Három bejegyzés is foglalkozik a templombetörésekkel.

Suszték másik központi témája az iskola. Nem oktatási tapasztalatait írta le, hanem iskola-szervezési ügyeket ismertetett, pl. kik mit tanítanak, hol épül új iskola, milyen célból jött létre a Tanítói Szék, mi volt a Vasárnapi Iskola.

A feljegyzések segítséget nyújtanak azoknak a rendelkezéseknek a megismeréséhez is, amelyek a magyar nyelv elterjedését szorgalmazták a „tót” anyanyelvű közösségben. Megtudhatjuk, hogy 1836-ban hirdettek először magyarul is a templomoknál, és ekkor vezették be a magyar nyelvű vizsgákat az iskolákban. 1840-ben pedig azt döntötték el az evangélikusok, hogy csak magyarul tanítják az „embertudományt”, a „természeti históriát”, a „földleírást”.

A városi előjáróságról először az 1837. januári eseménydús tisztújítás kapcsán esik szó. Kiemelést érdemel az 1838. január 22-i kivételesen hosszú feljegyzés, amely nemcsak a városi privilégium beiktatási ünnepségét részletezi, hanem az ekkor elhangzott prédikáció pontos szövegét és a megválasztott tanácsstagok névsorát is tartalmazza. A megyei események közül a tisztújításokat tartja leginkább lejegyzésre érdemesnek.

A naplókönyv első bejegyzései a röviden, tömören utalnak a szántói évekre. A Nyíregyházára érkezés után bőbeszédűbbé vált a szerző. 1834-től az egyes évek végén hosszabban értékelte az elmúlt esztendő. Közölte az evangélikus egyház anyakönyvi adatait, jellemezte az időjárást és a termés alakulását.

Suszték megörökítette a természeti csapásokat és az egyéb rendkívüli eseményeket, olyannyira, hogy a személyesen tapasztaltakon és hallottakon kívül (kolera, földrengés, tűzkár stb.) a híres 1838-as pesti árvíz eseményeit egy kalendáriumból másolta át.

1841 határ a feljegyzések szerkezetét tekintve, bár addig is előfordul, hogy egy-egy későbbi történés leírása megelőzi a korábbi eseményt, pl. 1832-ben, 1834-ben és 1836-ban.

Ettől kezdve ugyanis megváltozik a naplóvezetés módszere: a korábbi kronologikus rendet felváltja a tematikus leírás.

Az 1840-es évek közepére elnehezedett az addig lendületesen író tanító stílusa és bonyolultabbá váltak mondatai. Továbbra is megmarad az időrend, de már nem ez az elsődleges, sőt az idősíkok néhol egymásba csúsznak, egy-egy esemény, jelenség leírásánál a későbbi fejleményeket is megemlíti.

---

⁸ A naplóról készült fénymásolat az MNL SZSZBML őrizetében, a honismereti gyűjteményben (XV. 66.) van az 1074. sz. alatt. A dokumentum elérhető: <http://www.nyirkuvik.hu/drupal/?q=content/suszték-samuel-naploja>. E kötet online elérhetősége: <http://www.szabarchiv.hu/drupal/node/73768>

Az új forma terjedelmi és tartalmi változásokkal is járt. A témákat Susztek bővebben kifejtette, mint korábban. Most már nemcsak lejegyezte, hanem alkalmanként értékelte is az eseményeket. Az egyházhoz érkező lelkészek és tanítótársai magánéletéről, viselkedéséről személyes, nem mindig hízelgő véleményét szintén papírra vetette.

A még ekkor is többnyire szlovákul beszélő közösség életéről szólva először 1843-ban idézett néhány „tót” mondatot egy segédpap búcsúbeszédéből. Ugyancsak eredetiben, szó szerint rögzítette a híveknek a kámzsahasználat eltörlése miatti felháborodását.

Susztek érdeklődési köre jelentősen nem módosult az 1830-as évekhez képest. Továbbra is leginkább az egyház és az iskola ügyei foglalkoztatták. Részletezte az egyházzervezeti kérdéseket érintő gyűléseket, a tisztújításokat. Ezekon kívül beszámolt az egyházi építkezésekről, a gyűlekezetbe érkező papjelöltek működéséről. Különös érdeklődéssel és nagy alapossgal írta le az evangélikus hitre való áttérés helyi példáit.

Sok bejegyzés tudósít az iskolai életről, a vizsgákról, az ünnepségekről, az építkezésekről. Az oktatásszervezési kérdések, iskolafelügyelői látogatások mellett információt kapunk az új nevelési módszer (a testi büntetés eltörlése) körüli bonyodalmakról.

A kiseddóvó intézet létrehozásának gondolata 1843-tól foglalkoztatta a város vezetőit. Három év múlva „már a beírott óvoncok a tanításban is részt vettek”. Hogy miként jutott el a város a tervtől a megvalósításig, milyen gondokkal kellett megküzdeniük a nyíregyháziaknak és hogyan segítették jótékony rendezvényekkel az ügyet, arról több bejegyzés is tanúskodik.

A megyei és városi közélettel kapcsolatban Susztek csak a tisztújító és követválasztó gyűléseket, valamint az építkezéseket tartja említésre méltónak. Gazdaság iránti fogékonyságát mutatja, hogy évente többször feljegyzti a termények árváltozásait, a szüretetek alakulását.

Magánéletének gondjait, örömeit nem osztotta meg. Naplója nem beszélgetőtárs, mint a korszakban oly sokaknak, hanem inkább kalendárium, amely az események, tények feljegyzésére szolgált, ezáltal új színekkel gyarapítja Nyíregyháza történetét.

Hogy ez a napló közkinccsé válhat, az a már elhunyt dr. Bakonyi Gézának köszönhető, aki 1953–54-ben a nyíregyházi városi tanácson dolgozott. Akkoriban szüntették meg az intézmény könyvtárát, és egy stráfszekérre ömlesztve vitték el a könyveket. Az udvaron az egyik kötet lecsúszott a sárba, és az arra járó Bakonyi Géza fölvette. Nem a ki tudja hová menő szekérre dobta vissza, hanem megtartotta és 1998-ban kölcsönadta a forrásközlés elkészítéséhez. Bízunk benne, hogy az örökösök hozzá hasonlóan becsben tartják a múltunk eme unikális emlékét.

***

Susztek Sámuel naplójegyzeteit alapvetően a 19. századi források közlésére vonatkozó szabályok szerint tesszük közzé. A mai magyar helyesírásnak megfelelően módosítottuk a központosítást; változtattuk meg esetenként a kis- és nagybetűket, tettük be, illetve hagytuk el a névelőket, egyeztetjük az igéket és a névszókat, írtuk egybe vagy külön a szavakat. A rövidítéseket jelzés nélkül oldottuk fel, pl. *ág. v. köv.*: ágostai vallást követők, *ev.*: evangélikus, *xr.*: krajcár. Viszont az egyéb pénzek szokásos rövidítését meghagytuk, pl. Vft (váltóforint), Rft (rajnai forint).

Betűvel írtuk át a raggal ellátott számneveket. Az általunk szükségesnek vélt betoldásokat [ ] jelek közé illesztettük. Akkor is így jártunk el, ha a napló lapszélének megrongálódása miatt egyes szavak hiányosak voltak. A latinus szórendű datálást a mai keltezésnek megfelelően írtuk át. Az eredetiben alkalmazott aláhúzásokat, amelyek a lényeg kiemelését szolgálták, kurziváltuk.

Ezeket a címként is szolgáló mondatokat, szavakat, dátumokat használtuk fel a kötetzáró tartalommutató elkészítése során. Azoknál a bejegyzéseknél, ahol ez nem volt lehetséges, mi adtunk címet, amelyet [ ] jelek közé tettünk.

Szintén kurzívval jelöltük a Susztek által máshonnan átmásolt szövegeket. Az általa gondolatjelekkel elkülönített, nagyobb gondolati egységeket új bekezdésbe tettük.

Törekedtünk az archaizmusok megtartására. A latin szavakat eredeti formájukban hagytuk meg, jelentésüket a jegyzetben tüntettük fel. A vezetékneveknél mindig a naplóban található formát vettük át, még akkor is, ha egy név két- vagy háromféleképpen fordul elő. A kötet végén található személynévmutatóban az összes névvariációt feltüntettük. Kivételt két nagy történeti családnévvel tettünk: a Dessewffy családnevet Dersöffynek, a Kállayt Kállainak írta Susztek Sámuel, mi viszont az általánosan elfogadott formát használtuk.

Köszönjük dr. Németh Péternek, hogy felhívta figyelmünket erre az értékes forrásra. Hálával emlékezünk dr. Margócsy Józsefre, tanácsaira, adataira, valamint dr. Udvari Istvánra, a szlovák nyelvű szövegek fordítójára. Reméljük, sokaknak szerzünk örömet a kötettel, amely a reformáció 500. évfordulója alkalmából a Reformáció MNL projektben a Nyíregyházi Evangélikus Egyházközség Levéltára és a Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára közös kiadásában jelenhet meg.

a szerkesztők

Nyíregyháza a 19. század első felében

Vasárnapi Ujság, 1857. október 11. 433.

<http://epa.oszk.hu/00000/00030/00189/datum04798/cim204807.htm> 2018. 03. 24.

Suszték Sámuel
naplókönyve

Ar 1835^{dik} esztendő.

13.

Február 8^{dikén} J. Longaver Lajos, a ki a Nyiregyházi Ev. Ekleziának Segítő Prédikátora volt már fél esztendőig, meghivatott a n. Kénes Preditátoránál a J. Nogra Vár. megyében felvő Dodonyi Ekleziától, mellyel a meghívó levelet el is fogadta, és a fentebb ki télt napon el is búcsúzott a Nyiregyházi Ekleziától a templomban, és Februarius 11^{dikén} a Vasost is itt hagyta.

Martius 2^{dikén} Ö Császari kir. Felvége 1° Ferencz ötöd napi gyűjtemény epe hideg leléje után ki múlt az étől körűl; ölelnek 6^{dikén}, és orvoslásánál 4° dik esztendőjébe.

Aprilis 5^{dikén} reggeli Isteni beszédet helyest tartalott Nyiregyházián Ö Császari királyi Felségének néhai 1° Ferencznek utolsó beszédére hallott Prédikátor, Jost. János Mikuss Samuel Ur által, ki is annak tárgyát is válogatotta ezen Tessut: királyol 1° Könyv. 2° Kéz, vers 1. 2. 3. 6. 10 és 11^{dik}.
Ez tartalott Fekete vasárnapján Töl nyel.

Az 1830. esztendő

Február 13-án az oskolatanítói próbát tettem le, és ugyanakkor mindjárt rendes úton-módon oskolatanítónak lettem tekintetes Abaúj vármegyének Szántó⁹ városában, ahonnan holmim elhozása végett hazámba utaztam az eklézsia költségén. Visszatérvén hozzáfogtam a tanítói hivatalom folytatásához március első napján.

Az 1831. esztendő

Ezt az esztendőt nevezetessé tette az a betegség, mely *kolerának* nevezetett az akkori időben, és amely majd az egész Európában uralkodván, annak lakosai számát igen megcsökkentette.

Magyar hazánkban is igen nagy pusztítást tett az embereken, annyira, hogy munkásembereket alig lehetett kapni, kivált a Hegyalján, ahol különösen nagyon uralkodott. Abaúj vármegye Szántó városában (ahol akkor laktam) ütött ki július elején és tartott szeptember egész utoljáig, mely idő alatt az öt felekezet közül, úgymint katolikus, református, evangélikus, orosz¹⁰ és zsidó, meghalt benne több 550 embernél.

Nevezetesen az ágostai vallást követők közül hatvanan haltak meg a leányeklézsiákban lakozókon kívül, akiket az odavaló református kántorok temettek azért, hogy városunk a vármegye parancsolatjából bészárattatván, az anyaeklézsiái rektornak nem lehetett kimenni azoknak eltakarításokra.

De helyben sem volt szabad eleinte sem a templomba járni, sem más kisebb társaságokba öszevgyülekezni, sem az egyházi szolgák által a holttesteket eltemettetni, hanem csak szekeren vitettek ki a temetőre minden pompa, minden éneklés, avagy kísérés nélkül, sőt harangozás nélkül is. És ami irtóztatóbb, a szüléknek az ő gyermekeik, a gyermekeknek az ő szüléik, az atyafiaknak az ő atyafiaik holttesteiket sem volt szabad kikísérni a temetőre, nehogy a nyavalya elragadjon, mert ragadósnak tartották, ami ugyan a doktorok által sem bizonyított ki, mindazáltal olyan házak is találtak, amelyekből 2, 3, 4 személy, sőt az egész háznép is kihalt.

A temetőre való kivitelükkor egy szekérré 2, 3, sőt 4 koporsó is tétetett, hasonló módon a sírba is 3 és 4 test is rakatott, némelyik csak ládácskába vagy élésládába.

Ami a nyavalya mivoltát illeti, az 3 szimptomából¹¹ állott, tudniillik görcsből, hányásból és laxából, avagy hasmenésből. Némely embereket csak egy vagy más szimptóma egyedül kivégezte, némelyeket két szimptóma együtt, némelyeket pedig mind a három fogott elő, és 6, 8, 12, 24, vagy 48 [óra alatt], sőt egy hét múlván is meghaltak.

Ritka gyógyult ki belőle, és aki ki is gyógyult, tehát csak nagy nehezen, hosszú idő múlva és szorgalmas orvoslás mellett.

Az 1832. esztendő

Február 27-én elutaztam Szántóról Lipcsére látogatás végett hitvesemmel és napammal¹² együtt. Utunkban igen szép idő volt, az út mindenütt poros, hó nélkül.

Január első napján tiszteletes Veisz Sámuel a szántói ágostai vallást követők prédikátorává lett, és Tolcsváról jött oda, ahol a nevelői tisztséget viselte nagyságos Szirmay Antal úr fiai mellett.

---

⁹ Abaújszántó (Borsod-Abaúj-Zemplén megye)

¹⁰ orosz: *itt* görögkatolikus

¹¹ szimptóma: tünet

¹² napa: anyós

Az 1833. esztendő

Ez az esztendő nagyobb része száraz volt úgy, hogy csak szeptember elején kezdett jó eső esni, de azután folyvást tovább 2 hétnél esett, és azt okozta, hogy a szüretet, mely különben igen jó reménységgel biztatta a szőlőműveseket, semmivé tette, a szőlőt végképpen elrohasztván.

Október 1-jén a szántai eklézsiából jöttem Nyíregyházára oskolatanítóul.

Október 2-án húzták fel a toronyra Nyíregyházán az új nagy harangot (az ágostai vallást követők), mely a régiből önttetett, Balla Sámuel curatorsága¹³ és idősb Kováts András úr inspectorsága¹⁴ alatt.

Az 1834. esztendő

Március 23-án ünnepeltük Nyíregyházán az ágostai vallást követő eklézsia templom fundamentoma letételének 50 esztendőös ünnepét, de amelynek napja csak március 25-re esik, és azért tartott 23-án, azaz Virágvasárnapján,¹⁵ hogy a tiszteletes Farbak Dániel, Mikuss Sámuel¹⁶ és Longaver Lajos (mint káplán) urak néminemű részben könnyebbséget nyerjenek, minthogy olyankor igen sok dolgok szokott lenni a közelgető húsvéti ünnepek miatt.

Ennek az esztendőnek 2 nyári hónapjai, úgymint június és július, oly forrók és szárazak voltak, hogy a kerti és mezei vetemények csaknem egészen kiszáradtak. Ami nagy nyomorúságot, szegénységet, drágaságot és éhséget könnyen okozhat, minthogy nemcsak Szabolcs, hanem több szomszéd és kivált felföldi vármegyékben uralkodott a nagy szárazság.

*Szent János-nap*¹⁷ hetiben tartattak a nyíregyházi ágostai vallást követő oskolai examenek,¹⁸ kezdődtek június 23-án reggel és végződtek 26-án délután.

Augusztus 3-án tiszteletes Nagy Mihály úr bevattatott az ágostai vallást követők tállyai prédikátorának Czirbesz András fantsali¹⁹ prédikátor úr által, néhai Majer Mátyás viceesperes úr helyébe, aki Miskolcra ment oda az ipája²⁰ helyére.

Augusztus 10-én ismét a miskolci evangélikus eklézsianak nem lévén prédikátora, tokaji tiszteletes nagyságos Komáromy²¹ úr hívatott és be is avattatott ott leendő prédikátornak tiszteletes Mikuss Sámuel nyíregyházi prédikátor által.

---

¹³ curator: egyházi gondnok

¹⁴ inspector: egyházfelügyelő

¹⁵ Virágvasárnap: a húsvét előtti vasárnap

¹⁶ Mikuss Sámuel Miklósfyra változtatta a nevét, az 1845-től keletkezett forrásokban már ezen a néven szerepel.

¹⁷ Szent János-nap: június 24. Keresztelő Szent Jánosnak, a magyar népdal „virágos” Szent Jánosának és az ősi fényszimbolikának közös ünnepe, Szent Iván napja is.

¹⁸ examen: vizsga

¹⁹ Fancsal (Borsod-Abaúj-Zemplén megye)

²⁰ ipa: após

²¹ Komáromy József

Augusztus 5-én kezdtek Nagy Sámuel úr oskolája udvarán istállót építeni, ahol augusztus 9-én az állás ledűlvén, Matejovszky²² nevű kőműves majszter²³ fejjel lefelé esett, őreá egy sírásó, és arra ismét a másik sírásó. Szerencséjük volt, hogy valamelyik agyon nem üttetett.

Augusztus 20-án húztam először a fogamat, de amelyet háromszori megfogása után sem húzta ki a felcser (Roth²⁴), azzal mindjárt elutaztam Szántóra, és ott egy hét múlva ugyanazon fogamat húztam az odaváló Rozum Ferenc nevű felcser által, aki nagy bajjal ugyan ki is húzta azt, és magamnak még azután is sok fájdalmat okozott.

Szeptember 1-jén visszatértem Szántóról Nyíregyházára.

Augusztus 31-én a szántai ágostai vallást követők templomában az óoltártól végbúcsú alkalmával tartott prédikáció foglalata:

Prop(ositio) Hármás hálaadás, melyre minket az óoltártól végbúcsú megemlékezett.

1. Hálaadás, melyre olykor kell emlékeznünk, illeti az Istent, minthogy Ő, az Ő igéjét Jézus és annak Evangyelioma által megtartotta. (Reformáció által is.)

2. Hazánk fejedelmeit, Mária Teréziát és II. Józsefet és Leopoldot, akik a szabad vallásgyakorlást helybenhagyták és tolerancia által megerősítették s előmozdították.

3. Eleinket és atyáinkat s az ő buzgóságokat, melynek nekünk számtalan példáit hagyták, és minket abban felülmúltak.

Szeptember 5-én legelsőbben brigadéros²⁵ Edelsbacker, azután az ulánerek²⁶ óbester²⁷ s azután fő hadikommendáns²⁸ báró Laederer Ignác jelent meg Nyíregyházán, azután másnap reggel exerciroztatta²⁹ az akkor Nyíregyházán lévő Obrist-Leitnand³⁰ divisióját³¹ egész parádéval.

Szeptember 14-én epe-hideglelésbe estem, melytől csak 3 hét múlva szabadultam meg. Egy hétig feljártam, minthogy a gyengeségnél egyéb bajom nem volt. De egy hét múlva, azaz október 11-én újra beléestem.

Október 15-én Terézia napján reggeli 8 óra előtt egy hallatlan földindulás volt Nyíregyházán úgy, hogy a házak falai mind öszverepedeztek, a padlásokról, kivált a stukatúrokról³² a tapaszts és meszelés mind lehullt, minthogy a falaktól egészen elváltak a stukatúrok. És ez történt azon oskola házával is, amelyben én laktam. Az ágostai vallást követők templomában is igen sok kárt okozott, minthogy a bolthajtások mind öszvehasadoztak, kivált az orgona felett, s azért a kövek és téglák eső módjára hulltak le a boltozatról, de senkit se sértettek meg az emberek közül, kik éppen akkor bent voltak a reggeli könyörgésen, mert mindnyájan kiszaladtak a templomból. De

---

²² Matejovszky János

²³ majszter: mester

²⁴ Roth Dániel sebész

²⁵ brigadéros: ezredparancsnok

²⁶ uláner: ulánus, lándzsával felszerelt lovaskatona

²⁷ óbester: ezredes

²⁸ hadikommendáns: parancsnok

²⁹ exerciroztat=egzerciroztat: gyakorlatoztat

³⁰ Obrist-Leitnand=Oberleutnant: főhadnagy

³¹ divisio: hadosztály

³² stukatúr: mennyezeti vakolat

magam is beteg lévén még feküdtem, és addig, míg csak zúgott, nem sokat gondoltam vele, hanem mikor a falakról és a padlásról a vakolás kezdett hullni, akkor bár beteg, mégis úgy ugrottam le az ágyról, mint a legegészségesebb, és oly sietséggel szaladtam ki az udvarra, hogy észre sem vettem, és azután csudálkoztam azon, mily hirtelen változott a nagy gyengeségem oly nagy erővé.

Sőt pedig, amint észrevettük, ezen földindulás dél és napkelet közti tájékról [jött], mert a falaknak többnyire csak a dél és napkelet közti és észak s napnyugot közti részei repedeztek meg. A kémények is dél és észak felé hullottak.

S ez a rettentő és rémisztő földindulás okozta azt, hogy mindjárt utána, azaz *október 17-én* az igen óhajtott és mindenektől várt szép eső esett, minekelőtte csak augusztus 21-én esett volna. S azért már oly nagy volt a szárazság, hogy a kutak, patakok és körülöttünk csaknem minden tavak kiszáradtak. Azon alkalmatossággal oly villámlás és mennydörgés is volt, amelyet a legforróbb nyárban sem látni és hallani.

Október 20-án kezdték szedni a Hegyalján a szőlőt, holott Nyíregyházán már új bort lehetett inni. Nevezetes lett volna ezen szüret kivált a hegyaljaiak részéről, hogyha több aszúszőlő termett volna. Hanem a nagy és hosszas szárazság és forróság mellett is mégiscsak nyersen maradt a szőlő, s annál fogva a csinált borok elmaradtak. Mely fogyatkozást mégis kipótolta valamennyire az ordinarium³³ bornak középszerű mennyisége és nagy jósága.

A nyíriek részéről pedig igen nevezetes volt az esztendei szüret, mert nemcsak jó, hanem sok is volt a bor, úgyhogy egy hordóért, mely üres volt és ócska, más hordót töltöttek tele, minthogy a hordók tekintetiben nagy fogyatkozást szenvedtek a szőlősgazdák. És azért történt az, hogy alkalmasint akiknek hordójok nem volt, a borházak mellett lévő borral tele hordókból kieresztették a bort és a hordókat elvitték, ellopták.

Október 22-én látogatott meg az öcsém, Mihály, aki mint vándorló N[agy]Károly felé utazott.

Október 25-én azt kaptam hírül, hogy a Hegyalján új hordónak párja 14 Rft,³⁴ az ócskának pedig 8 Rft-on költ el.

Október 28-án Koska János vetette bé feléből a pázsiton lévő két köblös³⁵ földemet, melyért 10 Rft-t és 6 krajcárt fizettem.

Október 31-én reggeli 5 óra előtt megint volt földindulás, de amely semmi kárt vagy rémülést nem tett, minthogy csak gyenge volt, s nem is mindenektől vétetett észre.

November 3-án tiszteletes tudós Jurányi Sámuel professzor úr oskolájának a fedelét levették, hogy azt újra cseréppel fedjék be.

November 17-én minálunk (Nyíregyházán) nyártól fogva számlálván, legelőször esett hó nagy széllal és fergeteggel, de estig sem tartott. De az őszi vetéseket még akkor sem fedte el, mert a szántóföldek kopaszok voltak.

---

³³ ordinarium: egyházi szertartáshoz tartozó (azaz úrvacsorai)

³⁴ Rft: rajnai forint, váltópénze 60 krajcár. Egyenértékű 2,5 váltóforinttal.

³⁵ köböl: itt területmérték, kb. 1 magyar hold

December 4-én négy napig tartott betegsége (bélgyulladás) után a halál által ragadtatott ki az élők közül a nyíregyházi református valláson lévő tiszteletes tudós Ferge János úr, és december 6-án temetődött, sokaktól sírások közben kísértetvén nyugovóhelyére, s hagyván maga után öreg atyját, maga özvegyét 3 magzatjával.

December 12-én ugyanazon eklézsianak oskolatanítója is meghalálozván temetődött el, kinek neve volt Gyöngyösy³⁶ N.,³⁷ és így üresen maradt az eklézsia.

Ebben az 1834. esztendőben a nemes nyíregyházi ágostai vallást követők eklézsiajában született 651 gyerek, kik között férjfinemből voltak 344 és asszonyi nemből 307 (kettős volt 15 pár). Meghalt 578 lélek, férjfinemből 298, asszonyi nemből pedig 280. Házasságra lépett 152 pár.

Ami az egész esztendő mivoltát illeti: annak tavasza inkább nedves, mint száraz lévén, mindnyájunkat jó reménységgel biztatott, melyet mindazonáltal a száraz és forró nyár füstbe vitt és sok helyen éhséget, drágaságot és egyéb nyomorúságot okozott. Az ősz is többnyire száraz volt, éppen csak a vége felé esett egy kis eső, és azután hó nagy szelekkel és zivatarokkal jött elő.

Új esztendeig a gabonának az ára ment fel 7 forintig, noha novemberben volt 9 forint is, a búzának 13 Rft. Az árpa 6 Rft, a tengeri 6 Rft, noha ez is 8 forinton is költ novemberben, és a zab ára is 6 Rft, a köles 12 Rft és a kása 24 Rft.

Az 1835. esztendő

Február 8-án tiszteletes Longaver Lajos, aki a nyíregyházi evangélikus eklézsianak segítő prédikátora volt másfél esztendeig, meghívattatván rendes prédikátorának a tekintetes Nógrád vármegyében fekvő bodonyi³⁸ eklézsiatól, melytől a meghívólevelet el is fogadta, és a fentebb kitett napon el is búcsúzott a nyíregyházi eklézsiatól a templomban, és február 11-én a várost is itthagya.

Március 2-án ő császári és királyi felsége, I. Ferenc ötödnap gyújtovány epehidegtelese után kimúlt az élők közül, életének 67. és országlásának 43. esztendejében.

Április 5-én reggeli istentisztelet helyett tartatott Nyíregyházán ő császári és királyi felségének, néhai I. Ferencnek utolsó tiszteletére halotti prédikáció tiszteletes tudós Mikuss Sámuel úr által, ki is annak tárgyául választotta ezen textust:³⁹ Királyok 1. könyv 2. rész, vers 1., 2., 3., 6., 10. és 11. S ez tartatott Feketevasárnapján⁴⁰ tót nyelven, de a következő Virágvasárnapján magyar nyelven is végbevívődött, ugyanazon feljebb említett tiszteletes prédikátor által.

Július és augusztus hónapokban építettett a nyíregyházi evangélikus eklézsia a maga gyermekei számára a város felső végén egy új oskolát, a régivel általellenben ugyanazon az utcán, amelyen a régi volt helyeztetve. Legelső tanítója volt Mihályik Mátyás úr.

Augusztus 9-én elhozattatott Eger városából, ahol öntetett, a középső új harang, mely 13 és fél mázsát nyom (a harangöntő özvegyének munkájáért fizetett az eklézsia 1 fonttól⁴¹ 12 krajcárt

---

³⁶ Gyöngyösi Juhász Péter

³⁷ N.: a keresztnév helyett használt rövidítés

³⁸ ma Kétdodony

³⁹ textus: szövegrész

⁴⁰ Feketevasárnap: a két héttel húsvét előtti vasárnap, akkor kezdődik Krisztus szenvedéseinek emlékezete

⁴¹ 1 magyar (ún. bécsi) font: 0,56 kg

ezüstben) és a nyugat felől lévő templom ajtaja előtt letétetett s ott egész augusztus 12-ig hevert sok elöljárónak itthon nem léte miatt (a debreceni vásárban [voltak] tudniillik). Augusztus 12-én reggeli 10 órakor a toronyba húzattatott nagy pompával, zölddel s virágokkal egyvelített koszorúval körül volt fonva, egynehány kendővel ékesítve és muzsikaszóval kísérve nagy sokaságnak látására. Akkor offertorium⁴² is tartatott az ácsok és más körülte dolgozó munkások számára az utcán a templom ajtaja előtt. Az evangélikus ágostai vallást követő eklézsia csináltatta a maga számára ezen harangot.

Szeptember 8-án estvéli 11 óra tájban Szántó városának az ún. S [?] során tűz támadott, mely 76 házat és 10 étellel tele csúrt elemésztett. És ha még több ház is lett volna, mind elégett volna, minthogy a nagy és sebes lángok miatt oltalmazni semmiképpen nem lehetett, s így csaknem egész Marczinfalva⁴³ hamuvá lett.

Szeptember 18-án a nyíregyházi ágostai vallást követő eklézsianak oskolatanítói egy új, Tanítói Szék nevezete alatt társaságot felalkottatván, azt az első gyűlésben határoztuk meg, hogy tovább is minden hónapban legalább egyszer tartasson egy olyan, csupán csak tanítókból álló gyűlés, melynek célja nem egyéb, hanem csak az oskolai dolgok felől való tanácskozás és javítás, avagy az oskolai ifjúság taníttatása, művelődése és boldogsága felől való gondoskodás. A tagok, melyek a fentebb kitett napon az úgynevezett Tanítói Széket formálták, voltak e következők:

1. *Tiszteletes tudós Jurányi Sámuel* úr, donatisták és grammatisták⁴⁴ rendes tanítója.
  2. *Tudós Kollmann Sámuel* úr, nagyobb fiúk rendes tanítója.
  3. *Tudós Nagy Sámuel* úr, kisebb fiúk rendes tanítója.
  4. *Tudós Tregjár Pál* úr, nagyobb leányok rendes tanítója.
  5. *Én, Susztek Sámuel*, mint kisebb leányok rendes tanítója.
  6. *Tudós Stophan György*⁴⁵ úr, az alsóvégesi kisebb fiúk és leányok rendes tanítója.
  7. *Tudós Mihályik Mátyás* úr, a felsővégesi kisebb fiúk és leányok rendes tanítója.
- Jegyzés:* Ezen Társaság egyenetlenségek miatt csakhamar elmúltott.

Szeptember 19-én kimenvén az eklézsiai szállásokra, többedmagammal láttam felhőforma csapatokban hangya formájú fekete legyecskéket repdesni, melyek még a nap világosságát meghomályosították és a földre egy nagy darabon árnyékot is vetettek, amit még én azelőtt sohasem láttam. És kivált az embert vagy más állatot igen követték úgy, hogy útját is elállták és a ruhájára leültek, hogy csak úgy fénylettek az ember ruháján a szárnyaik, mint a bádóg.

Október 4-én Kontsek Lőrinc candidatus⁴⁶ úr megtette a próbát, aki is az itt való eklézsianak segítő lelkipásztorja akart lenni. Ezen próbatétel állott tót nyelven elmondott prédikációból *október 11-én* pedig magyar nyelven mondotta a prédikációt próbául. De találkozáván némelyek az eklézsia tagjai közül, akik nem elégedtek meg a prédikációval, elbocsátották a fent nevezett candidatus urat, adván nékie fáradsága jutalmául 50 Vft-t.⁴⁷

---

⁴² offertorium: önkéntes adomány (felajánlás)

⁴³ Marczinfalva önálló település volt, a 19. század közepén már Abaujszántó része

⁴⁴ donatisták, grammatisták: a professzori iskola I. és II. évfolyamának tanulói

⁴⁵ Máshol Stoffanként szerepel.

⁴⁶ candidatus: jelölt

⁴⁷ Vft: váltóforint

Október 12-én a nyíregyházi szüret elkezdődött, mely csak középszerű volt, szűkebb valamivel az előbbeni esztendeinél. Ami a bor árát illeti, annak hordópárja mindjárt szüretkor volt 13 Vft.

Október 13-án láttam legelőször a Halley üstökösét észak és napnyugot közt, s az üstöke napkelet felé volt fordítva, de igen homályosnak látszott.

Október 28-án kezdődött a hegyaljai szüret, mely noha elég bőv, mégsem kellemetes volt, részint a nagy hideg miatt, részint pedig, hogy a bornak semmi ára nem volt. Még most sincs (december 31-én), mert még most is 10 Vft-on lehet venni egy hordó ordin[arium] bort nemcsak alávaló helyeken, de Mádon is. Hordó nélkül 7 Vft-on is.

Nyírben boldogabbak a szőlősgazdák, mert kivált Nyíregyházán már szüretkor 16 Vft, feljebb is ment párja a hordóknak, csöbörszámra pedig 5 Vft 1 csöbör.⁴⁸ Hanem már most annak is lement egész 12 vagy 10 Vft-ig is az ára (párjának).

Ebben az esztendőben hazánkban több vármegyéjében, úgymint Szabolcs, Zemplén, Abaújvár stb. egy igen nagy marhadög uralkodott, úgyhogy csupán csak Nyíregyházán több másfél-ezer darabnál elveszett, de csak a szarvasmarhát üldözte és leginkább az ökröket.

Ami az egész esztendő mivoltát illeti: annak a tavaszát meleg és gyakori esők kellemetessé tették, úgyhogy igen szép reményt nyújtott valamint a szántóvető, úgy egyébféle föld lakosainak is. Mert mint a vetések, úgy a szőlők és a gyümölcskertek igen szépen biztatták a birtokosaikat.⁴⁹ De ezen szép remény csakhamar füstbe ment, minthogy a nyári nagy és tartós szárazság s a szün[te]len való északi szelek miatt, kivált a tava[szi] vetések, nagyon elszáradtak, s ez okozta a sz[űk] aratást is. Amiatt lehullt a gyümölcs is, [és] amely még megmaradt, azt azután a sok cserebogár a fa leveleivel együtt egészen elemészttette. A szőlő is éretlen maradt az őszi kellemetlen és hideg idők miatt, s azért a [bor] is igen savanyú lett.

Megjegyzésre [mél]tő, hogy az esztendei szüretkor a hegyal[jai]ak fűtött házokban, csizmába öltözve tap[os]ták a jéggé fagyott szőlőt, ámbár nem is ig[en] későn kezdték szedni (október 25. körül), [de] mégis tartott a szüret egész november utolj[áig]. A szőlők fedetlen maradtak, a krumpli a p[incé]ben, az őszi vetés vetetlen és a föld szán[tat]lan amiatt, hogy a föld már október 31-én annyira fagyott meg, hogy azt a kapának vagy az ekének lehetetlen lett volna megfogni, s hogy az emberek egyéb munkájokkal foglalatoskodván reménylették az enge[delme]sebb és lágyabb időt. De itt is megcsalódtak, mert a hideg oly nagymértékű volt, mint a legnagyobb télben, oly tartós, hogy az esztendő utolsó napján sem lett vége, oly száraz, hogy se eső, se több hó nem esett az idő alatt annál, mely Karácsony negyedik napján esett, de az is csak igen kevés volt, melyet az anélkül is gyakori és erős szelek azonnal elhordtak.

Íram 1835. december 31-én

S[uszték] S[ámuel].

[Ebbe]n az 1835. esztendőben a nyíregyházi ágostai vallást követő eklézsiában született: fiú [3]46, leány 307, öszvesen 653, kik közül 22 halva született és 3 törvénytelen ágyból.

⁴⁸ csöbör: úrmérték, kiscsőbör = 42 l, nagycsőbör = 85 l

⁴⁹ A forrás következő két oldalának lapszéle, az 1836. évi első bejegyzésig erősen rongálódott.

Meghaltak öszvesen ötszázán, s így százötvenhárommal [tö]bb született, mint amennyi meghalt. Copuláltatott:⁵⁰ hajadon 92 pár, özvegy 46 pár, megesettek 9 pár, vegyes 11 pár, öszvesen 158 pár.

Az 1836. esztendő

Március 4-én látogatott meg az én öcsém, Klementh Dániel és mulatott nálam március 10-ig. De ami ezen gyűlést legnevezetesebbé tette, volt az, hogy a tudós Trégjár Pál, Kollman Sámuel és Nagy Sámuel urak eddig 600 Vft-ból álló sallariumukat⁵¹ 750 Vft-ra, az enyimet pedig 500-ról 600 Vft-ra, legkisebb kérésem nélkül is felrúgtatták.

Március 6-án tiszteletes Botto László próbát tett tót nyelven, mint jövendőbéli ágostai vallást követő segítő pap, mely nap az ún. Oculivasárnapra⁵² esett.

Március 9-én pedig magyar nyelven is prédikált.

Március 17-én első égzengés hallatszott Nyíregyházán ebben az esztendőben.

Március hónap igen szép, kellemetes és meleg napokkal tölt el. Gyakori csendes esőkkel is kedveskedett.

Március 28-án tartott eklézsiái gyűlés, melyben nemes Kováts András úr az eklézsiái fő-inspektorságából önként lemondott. Helyébe nemzeti Kralovánszky András úr választott. Siska Mihály úr kurátorságában megerősített. De ami ezen gyűlést legnevezetesebbé tette, volt az, hogy a tudós Trégjár Pál, Kollman Sámuel és Nagy Sámuel urak eddig 600 Vft-ból álló sallariumukat 50 750 Vft-ra, az enyimet pedig 500-ról 600 Vft-ra, legkisebb kérésem nélkül is felrúgtatták.

Április 14-én jött el tiszteletes Botto László a nyíregyházi ágostai vallást követő eklézsiába segédpapnak, de akinek felszentelése csak az augusztus 26-án tartandó districtualis gyűlésre⁵³ tétetett által, hogy azon gyűlés annál díszesebb legyen.

Az időjárása ennek a hónapnak inkább májushoz, mint áprilishez illetett volna. Szép meleg és kellemetes napokkal kedveskedett.

Május 8-án tartott először Nyíregyházán az ágostai vallást követők részéről még áprilisban felállított, úgynevezett Vasárnapi Oskola. Ennek a célja az, hogy minden renden lévő, már az oskolából kimaradt férjfinemen lévő ifjúság, úgymint mesteremberek inasai, legényei, sőt maguk a fiatal mesteremberek is, nemkülönben a szántóvetők fiai is mindenféle hasznos és a közönséges életben szükséges tudományokban oktattassanak, úgymint az olvasásban, írásban, számolásban, assignatiók,⁵⁴ levelek, quietantiák,⁵⁵ contractusok⁵⁶ készítésében mívelődjenek tudós Kollman

---

⁵⁰ copuláltatott: összeházasított

⁵¹ sallarium: fizetés

⁵² Oculivasárnap: a nagyböjt 3. vasárnapja

⁵³ districtualis gyűlés: egyházkerületi gyűlés

⁵⁴ assignatio: utalvány

⁵⁵ quietantia: elismervény, nyugtatvány

⁵⁶ contractus: szerződés

Sámuel és Nagy Sámuel urak igazgatások alatt, kik magok ezen hasznos intézetet projectumba⁵⁷ hozták és magokat önkényesen annak tanítóivá ajánlották minden rendes fizetés nélkül.

De csakhamar elenyészett ezen különben hasznos intézet, mert senki sem jött az oskolába.

Május 6-án és következő napokon oly szelek fúvtak, amelyet nem oly hamar tapasztal az ember, oly hideg, hogy a szőlőhegyek és a gyengébb fák fakadással s levelei és a kerti vetemények csak majd mind el nem fagytak.⁵⁸

Május 9-én tartott majálesünk,⁵⁹ de amely a hideg és szeles idő miatt nemigen kellemetes volt.

Ezen hónapnak csaknem egész végéig tartott a nagy szárazság és híves szelek, melyek miatt a vetések is úgy elszáradtak, hogy azokat bátran lehetett volna május vége felé learatni, akkor tudniillik, midőn még nem is virítottak. A szőlők is május 7. körül úgy megfagytak, kivált a nyíregyházi határon, hogy igen ritka tövön maradt meg egy vessző épen és zölden. S azért a múlt eszten-dei bornak 5 forintról 8 Rft-ra és nemsokára, úgymint június 4-én már 10 Rft-ra ugrott fel (egy csöbör) [ára].

Június 5-én az ágostai vallást követők templománál eddig tót nyelven kihirdettetni szokott hirdetések először maga a főbíró, nemzeti Kralovanszky András úr által magyar nyelven tétettek, a város népe nagyobb magyarosodása végett.

Június 14-én volt a Szabolcs vármegyei Kálló⁶⁰ városában a restauratio,⁶¹ mely alkalommal nagyságos Kállay Péter első viceispánná, amint látszik nem törvényesen, hanem erőszakosan lett, mert ez alkalommal több 10 embernél nyomban agyonütöttek, sokan súlyosan megsebesítettek, sokan szaladással tartották meg életüket. Inczédy⁶² táblabíró és egyszersmind abban a dologban inquisitor⁶³ vallomása szerint 10 személy meghalt, 130 nagyon megsebesítettek. Egynéhány boltok kiraboltattak, Kállay Péter háza nagyon megrongáltatott, azon az ablakokat, vasrostélyokat, sőt még a pádimentomot⁶⁴ is egészen öszvetörték, a drága házibútorait hol ellopdesták, hol pedig diribdarabra öszvetörték etc.⁶⁵

Június 19-én és a következő napokon tartattak az oskolai examenek, 23-án pediglen egy közönséges examen a tekintetes vármegyei deputatio⁶⁶ jelenlétében, mely avégett jelent meg, hogy adhasson relatiót⁶⁷ a tekintetes vármegyének arról, mennyire haladott elöl már a nyíregyházi oskolai ifúság is a magyar nyelvben. S ez alkalommal minden tudományok tárgyai csupán csak magyar nyelven folytak. Ez tehát egy egészen magyar examen volt, melyhez hasonló még sohasem a város fennállása óta nem adatott. Mind a 7 oskola jelen volt, csak igen kevés gyermek

---

⁵⁷ projectum: tervezet

⁵⁸ A május 8-i bejegyzés az eredeti szövegben megelőzi a május hatodikait.

⁵⁹ majáles: majális

⁶⁰ Kálló: ma Nagykálló

⁶¹ restauratio: tisztújítás

⁶² Inczédy György (1780–1854) a város első polgármestere volt 1838-tól 1841-ig.

⁶³ inquisitor: vizsgálóbíró

⁶⁴ pádimentom: padlás

⁶⁵ etc.: és így tovább

⁶⁶ deputatio: küldöttség

⁶⁷ relatio: jelentés

hibázott. A gyermekek száma az ezret felülhaladta, a templom el volt foglalva egészen a gyermekekkel, a szülék és hallgatók, akik csak a kórusokon foglalhattak helyet, szinte nagy számmal jelentek meg. Akkor a szorgalmasabb gyermekek közt elosztogatott 100 ezüstforint, melyet egy debreceni, Andaházi Szilágyi Mihály⁶⁸ nevű úr legált⁶⁹ a mi ekléziánknak (a református ekléziának szinte annyit) oly véggel, hogy a városunknál lévő 100 000 váltócédula⁷⁰ forintból álló capitalisának⁷¹ kamatjából esztendőnként a szegényebb, de szorgalmas gyermekek közt elosztogattasson a fentebb említett 100 ezüstforint. Ez most az 1836. esztendőben, az examen alkalmával először történt meg úgy, hogy csak a 3 legfelsőbb oskolának a legszorgalmasabb tanítványai kaptak per 5 forintot váltóban, in natura egy ezüsttallért, a gyengébbek pedig csak fél tallért.

Amellett még tekintetes Jármay Imre⁷² úr is, ki a küldöttségnek egy tagja volt, maga költségén hozatott 40 darab mindennemű magyar könyveket, és azokat szinte a szorgalmas gyermekeknek elosztotta, ami által, református lévén, a mi evangélikus oskoláink eránt nagy jószívűségét bebizonyította. Az Isten jutalmazza meg mind az első, mind a másik jóltévőinknek ezen hozánk bebizonyított pártfogásaikat és nagylelkűségeket. Még a nemes ekléziánk is, mint másszor is, megajándékozta a szorgalmas tanulóit könyvekkel, papirossal, ceruzával, ollóval, késekkel, gyűszűvel, tűtartóval stb.

Július 19-én tűz támadt az Orosi utcán Plóth suszter házában, de szerencsésen eloltatott.

Július 22-én és a következő napokban esett az eső. De ezelőtt csaknem két hónapig semmi eső nem esett, hanem erős és hideg szelek fúvtak szünet nélkül, s ez az oka a nagy szárazságnak és terméketlenségnek.

Július 23-án az Epreskertnél egy házba beütött a mennykő, mely meg is égett egészen.

Ugyanazon a napon tudós Botto László úr examináltatott főtisztelendő Joseffy Pál úr és több tiszteletes urak által. A következő napon, Szentháromság⁷³ után való nyolcadik vasárnap pedig felszenteltetett az ágostai vallást követő eklézia segédpapjává (káplánná).

Július 25-én tartatott minálunk a senioralis gyűlés⁷⁴ méltóságos Szirmay Antal és nagytisztelű Komáromi József urak előlülések alatt.

Július 26-án pediglen és a következő napokon, úgymint 27- és 28-án districtualis gyűlés tartatott főtisztelendő Joseffy Pál és tekintetes Dessewffy Tamás urak előlülések alatt, amelyre temérdek számú papság és világi rendűek jelentek meg, s 1000 pengőforintba került a nemes ekléziának.

---

⁶⁸ Andaházi Szilágyi Mihály debreceni lakos a városnak 40 000 ezüst forintot kölcsönzött, aminek kamataiból a magyar nyelv tanulásában magukat kitüntetőket jutalmazására 100 pengőforintot kapott a református és 100 pengőforintot az evangélikus gyülekezet, amely a pénzből magyar nyelvű könyveket vásárolt.

⁶⁹ legál: hagyatékol

⁷⁰ A váltócédula forint egyenlő a váltóforinttal.

⁷¹ capitalis: tőke

⁷² 1836-ban a megye első alispánja.

⁷³ Szentháromság vasárnapja: a Pünkösöd utáni első vasárnap

⁷⁴ senioralis gyűlés: esperességi gyűlés

Július 28-án megint egy candidatus, úgymint Balogh András úr a szolyvai ágostai vallást követő eklézsia segédpapjává szenteltetett fel.

Augusztus 27-én elindultam Nyíregyházáról Tót-Lipcsére szüleim látogatása végett, ahonnan tértem vissza szeptember 15-én.

Szeptember 9-én délutáni 3 órakor támadt egy kimondhatatlan szélvész Nyíregyházán, tartott estvéli 6 óráig, sok károkat okozott, de amelyet szép csendes és meleg eső követett és az általa okozott kárt kipótolta.

Szeptember 27-én eklézsiaink rendelkezéséből állott fel az úgynevezett Oskolai Főigazgatóság, mely 6 tagból áll, oda nem számláltatván az oskolai inspector, aki hetedik tagja a fentebb nevezett igazgatóságnak.

Október 10-én a mi oskoláinkban történt változás, mely szerint tudós Kollmann Sámuel úré donatisták osztályává, tudós Trégjár Pál úré tudományos leányok osztályává, tudós Nagy Sámuel úré olvasó fiúk, az enyim pedig olvasó leányok osztályává lett. Tudós Stoffan György és Mihályik Mátyás urak oskolája pedig csupa elemi oskolákká lettek. És így három oskola legfelső, úgymint kettő a fiúk és egy a leányok oskolája, *Tudományos Oskolák* nevet visel, kettő, úgymint egy a fiúk és egy a leányoké, *Olvasó Oskolának* neveztetik, a legkisebb kettő pedig, úgymint al- és felvégesi *Elemi Oskoláknak* hívattatnak. Mi légyen mindegyiknek a fő kötelessége és célja, már az magából a névből világosan tetszik ki.

December 4-én, úgymint második vasárnapján az Adventnek⁷⁵ a mi eklézsiainkban először ment végbe a magyar isteni tisztelet az oltár előtti szolgálattal, mert eddig csak két éneknek eléneklésével és prédikációnak elmondásával ment végbe, szintűgy valamint tót nyelven a heteköznapi isteni tisztelet.

Az ágostai vallást követők nyíregyházi eklézsiajában születettek, meghalálozottak és házasságba léptek száma az 1836. esztendőben. Születtek férjfinemen 301, asszonyi nemen 298, [összesen] 599. Meghaltak férjfinemből 221, asszonyi nemből 190, [összesen] 411. Házasságba léptek 116 pár, úgymint ifjak 76 pár (hajadon), özvegyek 37 pár, megeseettek 3 pár. A születettek száma száznyolcvannyolccal haladta felül a meghalálozottak számát.

Ebben az esztendőben szinte, valamint 1831-ben Magyarországon uralkodott a veszedelmes kolera, nem országszerte ugyan, hanem csak némely helységekbén, de sokkal veszedelmesebb volt az 1831. évinél, minthogy igen ritka ember gyógyult ki belőle, és akire rájött, azt 3 óra alatt nagy fájdalmak és kínok közt kivégezte az élők sorából.

Ami pedig az egész esztendő mivoltát illeti, ilyen volt az: tavasza igen hideg, szeles, száraz és deres volt, a tavaszi veteményeket, úgymint a kukoricát, a kerti veteményeket és a gyümölcsfákat annyira megrongálta a gyakori dér, hogy belőlök semmi hasznot nem nyertek az emberek. A nyár szinte száraz és szeles volt, s azért a gabonában, de a búzában kivált, sőt a tavaszi veteményekben nagy fogyatkozást szenvedtek a gazdák, de leginkább a takarmányban. Az ősz még igenis nedves, de amellet meleg és hosszú volt, ami a marhásgazdáknak nagyot segített. A hideg csupán csak december utolsó napján állott be, de az is csak közepszerű mértékben.

---

⁷⁵ Advent: a Karácsony előtti négy hét

Az 1837. esztendő

Január hónapban volt a nyíregyházi magistratus⁷⁶ restaurációja, mely szerint a volt főbíró, nemzetes Kralovánszky András úr a hivatalában ismét megerősítettet, ámbár az ő akarata ellen is. A volt törvénybíró, Marko János önként letette a hivatalát, ámbár a nép ötet is meg akarta volna erősíteni a hivatalban. Helyette tehát, midőn teljességgel el nem fogadta volna a néki szánt hivalt, Hankovszky András választott törvénybíróvá, azaz vicebíróvá.

Ami ezen restauratiót nevezetessé tette, volt az, hogy a nép voksolni sem akart sem főbíróra, sem vicebíróra, se semmi tisztre, míg a főnótáriust, Galának Jánost⁷⁷ ki nem csapja hivatalából. Mindazáltal mégis megtéttet mind a főbíró, mind a vicebíró, mind a többi tisztek. De ezt látván Galanek János főnótárius, hogy a nép ellene harcol, maga önként leköszönt a hivataláról. Miután kértetett ismét a város előljárói által, hogy maradjon meg, hanem ő teljességgel rá nem állott, mondván: hogy készebb meghalni, mintsem visszafoglalni a hivalt. S mégis elfogadta. A város előljárói kérésekre Galának János, volt nótárius úr visszalépett a hivatalába fizetésének 350 Vftal való felemelése mellett és február 6-án jelent már meg a communitasban⁷⁸ is.

Február vége felé nemzetes Kralovánszky András úr főbírói hivatalát a communitas és köznép kérése ellenére is letette azért, hogy a vicebíróval, Blahunka Jánossal meg nem egyezhetett. Míután Blahunka János főbíróvá és Hankovszky András vicebíróvá tétetett.

Április 19-én ő császári és királyi felsége, V. Ferdinánd születése napját nagy pompával ünnepelte Nyíregyháza városa. Legelsőbben is az ágostai vallást követő eklézsia templomában magyar nyelven könyörgések és oratio⁷⁹ tartott tiszteletes Mikuss Sámuel úr által több vármegyei úr és a városi tanács jelenlétében. Ez alkalommal többszöri mozsárok durrogása hallatszott, és a katonák is (ulánerok) először ugyan a mi templomunk előtt egész gálába felöltözve lövöldöztek és ezen ünnepséget ékesítették. Ott elvégződven az isteni tisztelet, úgy mentek a katolikus templomba, ahol szinte királyunk tisztességére mise szolgáltatott. Akkor minden katona közlegény a város költségén egy font húst, és egy icce bort kapott. A tisztek pedig, nemkülönben a nálunk lévő 4 vallás prédikátorai és oskolatanítói, a vármegyei tisztek és a városi tanács a Nagyvendégfogadóban vendégtettek meg.

Estve aztán Casino-bál tartatott, mely alkalommal numero 108 darab mindenféle varrás, strikolás⁸⁰ etc. munka kijátszattatott, egy lóz⁸¹ húsz krajcár pengőpénz,⁸² bémeneti ára pedig volt 40 krajcár pengőpénz, mely egyszersmind sorshúzási ár is volt. Ezen munkákat az asszonyi nem ingyen készítette és ajándékozta oly céllal, hogy az innen jövő haszon a városban lévő közönséges ispotály szükségeire fordíttassék, ami meg is történt. Először tudniillik az egész jövedelemből bálra költött summa⁸³ kivonattatott, a residuum⁸⁴ pedig az ispotály számára elajándékoztatott in summa.⁸⁵

---

⁷⁶ magistratus: városi előljáráóság

⁷⁷ 1841-ben nevét Galánffyra változtatta.

⁷⁸ communitas: választott közönség, a város gazdaságát irányító testület

⁷⁹ oratio: ima

⁸⁰ strikolás: kötés

⁸¹ lóz: sorsjegy

⁸² Azonos a rajnai forinttal.

⁸³ summa: összeg

⁸⁴ residuum: maradék

⁸⁵ in summa: egészben

Április hónapja többnyire híves és nedves volt.

Május 19-én tartottuk a majálest, azért oly későn, hogy elsőjétől fogva csaknem minden nap esett az eső. Az idő gyönyörű volt és igen alkalmas, azért is nagy számmal gyűltek össze a szülék.

Következő nap és azután egész hónap végéig csaknem minden nap esett, kivált 30-án igen nagy zápor esett. Ezen sok esőzésektől a vizek úgy megsaporodtak, hogy a múlt száraz esztendőben egy cseppig kiszáradt tavak újra és nagymértékben megteltek. A Tisza nagyon kiöntött, olyannyira, hogy a Tikoson⁸⁶ lévő marhát mind együvé szorította, és nem lévén már mit ennie, majdhogy éhen meg nem dögölt. Utoljára mégis, hogy segíthessenek rajta, a ménest hazahajtani voltak kéntelenek a lakosaink életék veszedelmével. A víz még június utolján csak kezdett egy keveset apadni, minthogy csak akkor kezdett lenni a szép idő is. Amiatt mindenféle vetések is igen hátramaradtak, a gabona csak Szent János napja körül virított, a tengeri másodszeri kapáltatása is csak június végén és július elején történhetett meg. A Tisza mellékieknek valamint egyéb folyók partjain lakóknak a nagy vízáradások minden vetéseiket és rétjeiket haszonvetetlenné tették.

Június közepén húzatott fel a toronyra az óra, mely reparáltatott az ezelőtti hónapokban.

November 26-án más, úgynevezett Casino-bál tartatott, melynek alkalmával még a megmaradott munkák az április 19-én tartott bálból kijátszottak, a jövedelem ismét a városi ispotály hasznára fordítatott. Mind a két bálból tiszta nyereség lett 780 forint pengőpénzben, mely a városnak által adattatott oly feltétel alatt, hogy ezen tőkepénz nála örökké maradjon és kamatjából az ispotályban lévő szegények felsegíttessenek.

December 14-én a vármegyegyűlés alkalmával N[agy]Kállóban Nyíregyháza városa szabad privilégiált városnak publikáltatott, minthogy városunk öfelségétől, V. Ferdinándtól ezen esztendőnek augusztus 31-én privilégiumokkal megajándékozott.

Ezen lefolyt esztendőben az ágostai vallást követő nyíregyházi eklézsiában születtek öszvesen ötszázhetvenen, úgymint férjfinemből 313, asszonyneemből pedig 257, kik között fattyú gyermek 14 és 9 pár kettősök találtattak. Meghaltak öszvesen négyszázegyen, úgymint férjfinemből 202, asszonyneemből pedig 199. Copuláltatott 73 pár, úgymint hajadonok 31 pár, tiszta özvegyek 16 pár, hajadon és özvegyekből egyvelített 17 pár, megesettek 9 pár. A születtek száma tehát nagyobb a meghaltak számánál százhatvankilencel.

December 30-án a nyíregyházi piacon ily ára volt az életnek: búza 7 forint 30 krajcár, gabona 4 forint, árpa 2 forint 30 krajcár, kukorica 4 forint, zab 2 forint.

Ezen esztendőnek össze eleinte szép száraz, de annak utána igen nedves volt egész december 11-ig, amidőn legelőször kezdett fagyni, és arra mindjárt annyi hó esett, hogy csak a következő esztendőben olvadt el, hogy határunkban akárhol majd' félőlnyi mélységű volt. Amellett oly kemény volt a hideg is és oly tartós, hogy 1838 januárjáig csaknem mindenkor 19 gradust⁸⁷ ért el, akkor megenyhült és meglágyult az idő, s eső esett majd három napig folyvást, de a sok havat mégsem mosta el.

Egyszóval ezen tél volt olyan tél mind hó mennyiségére, mind hidegre, mind annak tartóságára nézve, amilyenről (kivéven az 1830-i telet) kevesen emlékeznek.

---

⁸⁶ A város Tikos pusztán bérelt legelőt a nyíregyházi gazdák marháinak számára.

⁸⁷ gradus: fok

Az 1838. esztendő

Január 22-én tartott városunkban kiváltságbani beiktatás (statutio privilegiorum) ily módon: reggeli 10 óra tájban ment a szomszéd és távoli helységekbeli meghívott deputatus urakból álló nagy sokaság Szabolcs vármegye alispánja, Kállay Péter előlülése alatt a katolikus templomba a szentmisére. Onnan, de sokkal nagyobb számban, az ágostai vallást követők templomába, ahol egy igen szívre ható beszéd tartott tiszteletes tudós Mikuss Sámuel evangélikus prédikátor által. Előbb ugyan egy, azon alkalomra készült ének harmóniában énekeltetett, úgy prédikáció következett, s akkor öfelsége említésekor mozsárokból lövöldöztek. A katonák is ugyan elkészültek azon ünnepet lövöldözéseik által díszesíteni, de a kegyetlen hideg miatt semmit sem csináltak, csakhogy vagy 15 icce pályinkát és vagy 100 zsemlét früstökölvén, Nagy Sámuel oskolájában elfogyasztották. Prédikáció végével újra harmóniában énekeltetett egy vers azon énekből: Tartsd meg, Isten, királyunkat! Így vége volt az isteni tiszteletnek.

De mind a két isteni tisztelet előtt a városházánál olvastattak fel a privilégiumok magyar nyelven az egész öszvegyűlt közönség előtt.

Isteni tisztelet után valamennyi vendég ment az ebédhez, egy része a Nagyvendégfogadóba, más része a Bunda nevű kocsmába. A Nagyvendégfogadóban ebédelt legalább 230 személy, s minden személyért fizetődött a város kasszájából 4 Vft. A Bundában, vagyis a Csillagon ebédelték valami kétszázan, s azokért is fizetett a város mindegyikért 2 Vft-ot, a boron és tortákon s confekteken⁸⁸ kívül. A város piacán két csatornán folyt bor, melyből szabadon és ingyen ihatott minden[ki], aki hozzáférhetett (10 csöbör körül folyt el). A boltok padjáról⁸⁹ szórattak széjjel a nép közé perecek és egynéhány véka dió.

Estve tartott bál a Nagyvendégfogadóban, mely fényes ugyan, de nagyon szoros volt. Muzsikus volt Bunkó bandája, 12 személyből álló, de amelynek inkább csak a neve, mint muzsikája volt híres, s nem is érdemelte meg azon 300 Vft-ot muzsikájáért, melyet kapott a várostól minden egyéb ajándékokon kívül.

*Tartsd meg, Isten, királyunkat!
Ötödik Ferdinándot!
Adj néki boldog napokat,
S egészséget, állandót!
Hogy dicsőbbé országunkat
Tegye sokká tartandót,
Tartsd meg, Isten, királyunkat!
Ötödik Ferdinándot!*

Ária, mely a kegyelmes királyi kiváltságbani bévezetés (statutio privilegiorum) alkalmával az ágostai vallást követők nyíregyházi templomában énekeltetett 1838. január 22. napján.

1.

*Leborulván szent színed előtt
Tenéked hű áldozatot nyújtunk
Szent Isten! hatalmas mindenben
Csudálandó míveidben,*

⁸⁸ confekt: sütemény, csemege

⁸⁹ pad: padlás

*Mert Te őrzt állsz jobb életünkért,
Sötét borút oszlatsz felettünk
Küzdéseinkben legfőbb ügyünkért
Nálad gyámolítást lelünk.*

2.

*Felderült reményeink hajnala
Üdvet tüntető bíborszárnyain
A szabadságnak őrangyala
Pálmát hozott szent karjain,
Így dicső pályánk kimutattad
Az igaz és nemes nagyság felé
Melyen a szép polgári erény
Imádott Honát meglelé.*

3.

*Tartsd meg soká e szent kincsünket
S igazság útján vidd híveidet,
Virágoztassad községünket,
Hogy tisztelje törvényedet.
Add, hogy a közjónak szerelme
Tettekre gyűlassza mellünket
És jóságod gazdag kegyelme
Koronázza lépésinket.*

Szerkesztette: Jurányi S[ámuel].

Ugyanazon alkalommal mondott szentbeszéd tiszteletes Mikuss Sámuel nyíregyházi evangélikus prédikátor által:

*Végzetetlen Isten! áldjuk szent nevedet,
Magasztalván velünk közlött kegyelmedet.
Te serkentéd felséges fejedelmünket,
Hogy kegyelmes szemmel fogná fel ügyünket.
Te légy ezután is bölcs kormányzója
Dolgunknak s e város virágoztatója.
Segélj, Uram! Tőled ha megsegíttetünk,
Szébb és boldogabb lesz polgári életünk.*

Amen.

Ily ünnepélyes s ezen szabad és privilegiált Nyíregyháza mezővárosa érdekeit illető örömnapon, melyen óhajtott szerencsénk csillaga feltűnt, nemcsak mi helybeliek édes örömmézzetekkel s háládatossággal gyülekezénk e szent helyre, de azok is, kikben szép nyereségünk tanúit van szerencsénk tisztelni.

A múlt év Kisasszony hava 31. napján öfelségétől, V. Ferdinánd dicsőségesen uralkodó császárs királyunktól kegyelmesen adatott kiváltságunk itthoni kihirdetésének van e mai nap szentelve.

Szép és örvendetes nap ezen városra nézve, amely nemrég a méltóságos uraságtól váltván ki magát, azóta több már elhunyt s még élő lelkes előjárók fáradatlan munkássága által annyira előhaladott, hogy most a kormány is kegyelmes figyelemre méltatta, szabad privilégiált város jogait ruházta reá, s így jeles bizonyosságát adá királyi kegyelmének, mellyel erántunk viseltetik.

Mit áldozhatunk tehát méltóbban e szent oltárra, mint a mi szeretve tisztelt királyunk iránti háládatosság tömjénét? Ki minékünk az esdeklett privilégiumot nemcsak megadta, de reményiünk feletti jogokat is engede, ki e városnak oly jótékony alkotmányt, tisztviselőink közt oly bölcs arányt szabott, ki új célszerűbb rendelkezéseket tűzött ki számunkra és legfőbb hatalma s atyai kegyelménél fogva minket függetlenebbékké tévén, egyszersmind szélesebb hatáskört nyitott előttünk, s bölcs nevelőként a már lelkiképp felserdülő népnek több szabadságot ada, hogy ez a férfi magánállósághoz könnyebben felvergődhessék, és a hasznos mesterségek, művészetek, tudomány által mindinkább finomuljon.

Ennyi s ily nagy jótétéménnyel halmozá el öfelsége a mi drága Nyíregyházánkat, mely amennyiben méltó arra, annyiban aratja most az önérzet jutalmát, de mindenelőtt az ország atyjának hálálul ama régi rendíthetetlen alattvalói hűséget fogadván, az ő becses élete egészségéért buzgó imádságát emeli fel a Mindenhatóhoz.

Jót nyerni szerencse, de azt célerányosan használni érdem. Főbb helyre emeltetni dicső, de azt meg is állani még dicsőbb. Ország nagyjainak kegyével dicsekedhetni nagy nyereség, de az annak megfelelő igyekezet háládatosságra mutat. Egy oly kincsnek, minő ez, ama kihirdetendő kiváltságunknak mi is méltán örülünk, érezve nagy becsét azon előléptetésnek, melyet a városok sorában nyerünk, de valódi érdemünk lesz csak az, ha majd serénykedünk mindenben, ami jó, szép, igaz, hasznos és idvességes, hogy azon felséges szándéknak megfeleljünk.

A király hatalmas ösztönt adott s valóságos erőt városunknak, [hogy] mi azzal párosítsuk a munkát és vasszorgalmat. Mert csak erő és munka ad a városoknak jólétet.

Ez fő tárgya beszédemnek, a ker[esztyén] Hívek kegyesek lesznek azt figyelemmel meghallgatni. Te pedig nyújts ahhoz áldást. Mi Atyánk! etc.

„Minden erővel megerősíttessetek az ő dicsőséges ereje által, minden örömmel hálákat adván az Atyának, ki minket alkalmatosokká tett, s kiben vagyon váltságunk” – mond[á] Pál apostol Koloss[é] 1. [fejezet] 11. [vers].

Erősödjete az evangéliom szülte hit és veletek született lelki tehetségek által, és az esméret s érénynek máris elért pontjáról szüntelen feljebb emelkedjete, erre nyújt alkalmat az Atya, erre késztet benneteket az Úr, kiben vagyon váltságtok.

Minékünk is, keresztények, minékünk is van a legkegyelmesebb ország atyjától vett s igaz boldogságunkat tárgyazó kiváltságunk, de úgy tekintve azt, mint egy műeszközt, amely midőn ügyes mesterkézben forgattatik, végtelen sok jót, hasznosat idézhet elő.

Használjuk azt ezen város virágoztatására, soha lankadni nem tudó munkássággal és hűséggel! Mert amint elébb mondám, most röviden adom elő:

Thema: Csak erő és munka ad a városoknak jólétet.

I. Miben az az erő?

II. Miképp munkálja a városok boldogságát? Ezt kell megfejtenem.

1. Az emberi társaság mozdonyát két fő erő teszi hathatóssá, a testi és lelki erő. Mind a kettőt végtelenül növeszti az ipar, mint mágnest a hozzáálló teher, úgy erősíti az emberi testet és lelket a munka, henyeség gyengíti.

Mi az erőműben a sok összeforrt rugó és az előre jól kiszámolt arány: szinte az a városokban a külső és szellemi erő.

Az egészséges, munkára termett, érckeménységűvé edzett lakosok, kik az egyszerű élelem mellett, még az élet alkonyán is használják karjaikat, mennél nagyobb számúak, annál több gyümölcsöt teremnek a közönségnek.

A gazdagság és pénz, a messze terjedő határ és egyesek birtokai, a helynek kedvező fekvése és termékenység – a gazdagság és polgári testület idege, mely hasznosan munkál, győz, teremt – a gazdagság a város szíve, honnan minden tagokra árad az éltető vér.

És a jogok, szabadalmak, a kiváltság s jótékony alkotmány, a jó hír és hitel, a természet szülte gazdag ajándékok, óh, valóban mindez megbecsülhetetlen erő, melynek ha a munka jó irányt ad, teremts külső jólétet.

2. De van lelki erő is, mely főképp az értelmi és erkölcsi műveltségben tükrödzik.

Ez azon erő, mond[á] egy lelkes nemzeti írónk, mely teremt, alkot, újít, a társaságnak valódi hatalma értelmi és erkölcsi erejében van. Munka lelkerővel szövetkezvén szüli a műveltséget, a polgári társaság csinosodását és egész jólétét.

Így a hadi seregnek lelke a bölcs vezér, nélküül keveset ér a néptömeg, a szoborba ihlett eleven sajtáság lelke a mestermívnek, nélküül ez nem egyéb, mint puszta váz, így a város szellemi értéke elmebeli műveltségben, szelíd erkölcsben van.

Mert az ész kormányoz, a tudatlanság kénytelen engedelmessé válni. A kifejtett ész tehát, amely tisztán állítja a javítások szükségét, ismeri a hibák mibenlétét, fontolja a célravezető módokat.

A tapasztaláson alapult mély belátás, mely képes a netalán előgördülhető akadályokon keresztül törni és a jót, igazat, szépet, hasznosat felfogni, érezni, megésmerni, kinyomozni tudó tehetség, a felvilágosodottság, a jobb ízlés, ez a városoknak valódi lelke.

Azért méltán kérjük, midőn annak belső állapotjáról van szó, vannak-é értelmes és lelkes előjárói, vannak-é tudomány, tapasztalás által kimivelt tanácsnokai, az igazság kiszolgáltatására, a nép oktatására, a gazdálkodásra, a betegség és veszély elhárítására vannak-é ügyes emberei.

Sőt méltán kérjük, a köznépet nem borítja-é a tudatlanság homálya. Terjednek-é mindenféle a hasznos eszmérek sugárai? Csinosodnak-é mindnyájan? Tisztulnak-é az előítéletek s elavult szokások salakjaitól?

Mert nem elég, ha csak az előkelők magas pontján állanak a műveltségnek, a népnek is kell nemcsak a vallási eszmérekben gyarapodni, de esmérje emberi s polgári rendeltetését, isteni, hazai törvények elemeit, jogait és kötelességeit, hogy önként tudjon engedelmessé válni.

Ha a város ily lelki kinccsel bír, óh, mely gazdag, mely erős!

3. De mindenek felett áll a jó erkölcs, keresz[tények], melynek oly varázssereje van, hogy azt elenségünkben is tisztelve öleljük. Az igazságosság tudniillik legerősebb kőfal, a polgári egyezés szakadatlan lánc, az ártatlanság védőpajzs, a mértékletesség és takarékoság legjobb gyámoló. Ellenben a hiú fényűzés, a mértékletelenség, mely rozsdaként mindent megemész, bizonyosan tönkre teszi a várost.

Míg Róma fegyverben gyakorlta magát, arany, azaz gazdag kora volt, de miután a fényűzés, lakomák és kényelemszeretés divatba jöttek, elkorcsosodott a nemzet, hanyatlott az erő, leomlott Róma.

A vétek maga gyengíti s aljasítja magát, és ha már a vérszopó haszonlesés, ha a visszavonás tüze, a feslett fajtalanság, az irigység agyara beharapózik a polgári testületbe, Róma s erős Babilon leomlik.

De van, van egy érzés, nem szeretet, nem jóakarát, sem felebaráti kedvezet, de mindezeknek öszvessége, sőt több ezeknél, az egész szülőhelyeknek szívbe fogadása, egy polgári ölelés, ez viszen embert emberhez, honfit honfihoz, barátot, polgárt egymáshoz, ez azon érzés, mely ha a honszülöttestet lelkesíti, üdvös a jelenben s elnyújtandó áldás sugarai a késő utókorra.

Van az emberi szívben egy szent érzés, mely a törvény és erény felett szüntelen őrt áll, hogy a szenvedelmek s rossz indulatok árja a szívet el ne boríthassa, és az ártatlanság lángjai el ne hamvadjanak. Ez azon érzés, mely ha ébren van, nyughatnak a törvények, bátorság mégis van, megszűnhet a büntetés és szigorú rendelkezések, engedelmesség mégis van.

Óh, dicső honfiúság! Óh, szent erkölcs és igazság! Ti vagytok a népek őrangyalai, erősök, győzhetetlenek! S a közjónak hatalmas kieszközölői!

Vajha minden tisztviselőség általatok, mintegy mennyei ihlettel lelkesedve éreznék, szeretnék, gyakorolná a szépet, jót és dicsőt! Vajha főképp a felelősségben ébren lenne az az erkölcsi érzés, soha el nem tévedendő az igazság s erény útjától! Mert kire támaszkodik a nép? Kiről von példát? Kinek követi nyomdokait? Kitől vár tanácsot, oltalmat, boldogítást? A tisztviselőktől.

Bölcsen mond[á] egy jeles író: a hivatalbéli személynek tisztának kell lenni, mint az arany, megvesztegethetetlennek, mint ama római vezér, ki a béke idején saját kezeivel szántván telkeit, midőn őt a kiküldöttek temérdek arannyal megkísértették, „nem kívánok én kincset” ezt mondá, de azokon, akiknek kincsük van, akarok uralkodni.

Ily erényben, ily tántoríthatatlan erkölcsben van a városnak valódi ereje s értéke. Tökéletesedjünk tehát! Lelki tehetségünk fejlődésére számtalan lépcsők várazkodnak.

II. Rész

De lássuk már, ily testi és lelki erő miként munkálja a közjólétet!

Munka erővel szövetkezvén szerez mindennémű javakat, azokat használja és sokszorítja, s így szüli a legédesebb önértetet, éldelést s a polgári társaság egész jólétét. Mi ugyan még az említett testi és lelki javakkal nem nagymértékben bírunk édes magyar honunk szebb városaihoz képest, már is mely önértet lelkesít kivált e mai napon bennünket, mily önbizalommal dicsekedhetünk némely tehetségeink eleven érzetében, hogy munkás szorgalommal ennyire is jöhetünk, ennyit is képesek valánk megszerezni, miként jutalmaz minket azon öntudás, melyet csak tíz év óta, különösen a polgári rendtartásban tett előmenetelünk ébreszt mibennünk.

Ily szívemelő érzettel bír a munkás nép, midőn saját szerzeményeiben gyönyörködik. És ha majd a fáradhatatlan törekvés ezen város kebelében több intézetet hozand létre a nép lelki csinosodására, az ipar és hasznos mesterségek s művészetek gyakorlására célzókat, ha majd a világi s egyházi felsőség kezét fogva egymással hathatósan előmozdítandja köztünk a tudományt, szép erkölcsöt, akkor óh, még édesebb önértet fogja boldogítani városunkat.

Mi ugyan állhatatos igyekezettel serénykedünk testi szükségjeink fedezése körül, sőt ezek felett vagyonunk szabad használásában némi kényelmet is találunk. De az a jólétnek nem a legfőbb pontja. Sokkal nemesebb élmény vár reánk, ha munkás kezeink szerzeménye jó részét megszokjuk áldozni mindannak gyűjtésére, valami a belső érzést és ízlést finomítja, lelket melegítve, az emberre isteni képet ruház, s kiemeli őt az állatiság szűk köréből a szellemeknek értelem s erkölcsteli hajlékaihoz. Mely mennyei éldélet⁹⁰ vár reánk, ha a kettős iparral megszerzett földi javaknak, testi szükségjeink feletti részét nem a fényűzésre, de oda ültetendjük át, hol gyermekeink neveltetnek, ezen város annyit

---

⁹⁰ éldélet: élvezet

reménye, hol a szenvedő emberiség nyomorog, hol a jó erkölcs, esméretek iparintézetei felcsíráznak az életnek tisztább gyönyöreire.

Mert csak ott van főbb jólét, hol minden érzékek szomját szintannyi tárgyak elégitik ki, hol annyi kereskedési, mesterségi, művészeti, tudományos raktárak, hol annyi alkalom látni, tanulni, művelődni, hol ki-ki oly élénken serénykedik a tudomány, új tapasztalat vagy gyönyör és haszon után. Mi is tehát jelen erőnknek most még egyszerű, csaknem egyoldalú használásából közeledjünk a többenmü munkássághoz, hogy lelkiünk több élményt nyerve főbb jólétet érezhessen.

Ily munkásság mellett aztán végtelenül szokott szaporodni mind testi, mind szellemi jó. Méltán mond a Balítéletek szerzője:⁹¹ a munka jó elosztása, s ezáltal az erőnek megsokszorítása éleszt, eszesít, lépesít mindent, azáltal minden egyes erő nő, számtalan megnevelt erő mint egy célra, az egész gyarapodására dolgozván, csuda-é, hogy munkái óriásiak, mivel bámulást érdemlők. Ha tudniillik ki-ki a maga körében híven szorgalmatoskodik, a sok apró cseppekből gyűlik meg a tengert itató folyam.

Miképp lön, hogy az Idvezítő egynehány kenyérral elégité ki a sok ezer éhezőt? Vajon ily jószág tette nem bírt-é sokakat hasonló könyörületre, hogy készek valának ők is kenyereiket a szűkölködőkkel megosztani? Szép és a társas életben követésre méltó példa, hol szegény és szűkölködő is van. De az atyailag gondoskodó felsőség mindenfelé hinti a közhaszon magvait, parlagon heverni semmit sem hagy, mindegyikre bizonyos talentumot bíz, ajándékait úgy osztja el, mint a tapasztalt mezei gazda különbözőféle vetéseit a földnek mivoltja szerint, és az elosztott munka annak idejében gazdag kamatot hajt. Adná Isten, hogy miköztünk is mindinkább nevedkedne a célirányos munkásság által kifejtett erő és ennek születtje, a közjólét elnyújtandó áldás sugarai a késő ivadéokra!

Erre céloz az a felséges királyunktól nyert kegyelmes kiváltságunk is, melynek e mai nap vagon szentelve. K[eresztény] H[íveim]! Erre int azon új polgári alkotmány, mellyel méltán dicsekedhetünk. Amely nagy kegyelemért ő császári királyi felségének adjunk hálát s tiszteletet. Hála, köszönet a főméltóságú udvari tanácsosoknak s a tekintetes vármegye rendeknek, kik minékünk abban segédkezet nyújtának!

Öt, a dicsőségesen uralkodó fejedelmünket áldja meg a Mindenható ép egészséggel és hosszas étellel, hogy számtalan alattvalóit sokáig boldogíthassa!

Mi pedig itt e szent helyen buzgó hála gyanánt fogadjuk őfelségének újra ama régi és soha meg nem fogható alattvalói hűségünket. Amen.

Prédikáció után énekeltetett: Tartsd meg, Isten, királyunkat!

E folyó, 1838. esztendő február 13., 14., 15., 16., 17. és 20. napjain az új privilégiumok tartalma szerint történt restauratio alkalmával Pálffy József főispáni biztos⁹² előlülése alatt nyíregyházi senatoroknak⁹³ és a választott közönség tagjainak e következő személyek választattak, mégpedig az egész Nyíregyházán lakó népnek, zselléreken kívül, szavazatja által, úgymint

I. Belső Tanács (Senatus)

Főbíró	Kralovanszky András
Vicebíró	Trszjtjanszky Sámuel

⁹¹ Wesselényi Miklós

⁹² Az 1837-es privilégium biztosította Nyíregyháza számára, hogy a főispán a város által jelölt személyekből válassza ki a tisztújításon elnöklő megyei képviselőt.

⁹³ senator: a várost irányító, igazságszolgáltatási joggal is felruházott, ún. belső tanács tagja

Tanácsosok

Blahunka János
Dráskótzky János
Juhász Mihály, idősb
Marko János
Domjan Sámuel
Bodnár Antal, római katolikus
Barzo András
Reguly Sámuel
Sulyan Ádám
Enyingi Dániel, református
Oláh Ferenc, orosz
Benedikty Ágoston

II. Külső Tanács (Communitas) vagy a Választott Közönség

Polgármester Tekintetes Inczedy György úr, tekintetes Szabolcs vármegye táblabírája, református

Hankovszky András	gazda	evangélikus
Marfétzky András	gazda	evangélikus
Jakuss Pál	gazda	evangélikus
Suták Sámuel	mesterember	evangélikus
Hatzel Antal	postamester	római katolikus
idősb Sulyán József	szántóvető	evangélikus
Zsiska Mihály	mesterember	evangélikus
Bálint Mihály	mesterember	evangélikus
Krajetz János	szántóvető	evangélikus
Molnár János	szántóvető	evangélikus
Bents Mihály	szántóvető	evangélikus
Hibjan Sámuel	mesterember	evangélikus
Sándi András	mesterember	evangélikus
Dióssy Pál	mesterember	római katolikus
Hrubi Mihály	szántóvető	orosz
Gerlitzky János	szántóvető	evangélikus
Kordován Pál	szántóvető	evangélikus
Macháts Márton	szántóvető	evangélikus
Hrabovszky Sámuel	mesterember	evangélikus
Olaji János	mesterember	evangélikus
Csajka József	mesterember	római katolikus
Risko György	szántóvető	orosz
Török István	mesterember	református
Szuchánszky István	szántóvető	evangélikus
Kováts Pál Faba	szántóvető	evangélikus
Mányik József	kereskedő	evangélikus
Elias Mihály	szántóvető	evangélikus

Andrejkovits Márton	mesterember	evangélikus
Török Péter	mesterember	református
Henzsely András	szántóvető	evangélikus
Gerhard János	szántóvető	evangélikus
Lakatos György	szántóvető	evangélikus
Velentzey Ferenc	fiscalis	római katolikus
Jäger Dániel	városi cancellista	evangélikus
Friderikusz András	mesterember	evangélikus
Tomássovszky Ádám	szántóvető	evangélikus
Latzo János (Paulusz)	szántóvető	evangélikus
Kováts Ferenc – Kováts Sámuel helyébe, aki tudniillik Ferencnek bizonyos jutalomért a maga helyét és hivatalát által engedte	fiscalis	evangélikus
Bartha Sámuel	mesterember	evangélikus
Babitz Mihály	szántóvető	evangélikus
Kerekréti András	szántóvető	evangélikus
Kováts János (Zelenjanszky)	szántóvető	evangélikus
Posonyi János	vármegyei főorvos	evangélikus
Takács Alajos	város sebésze	római katolikus
Andrástyik András	mesterember	római katolikus
id. Horváth Márton	szántóvető	evangélikus
Suhajda János	–	–
Simkovits Dániel	mesterember	evangélikus
Tomássovszky András	szántóvető	evangélikus
Belyus András	szántóvető	evangélikus
Kobilitz Dániel	gyógyszeráros	evangélikus
Krajnyák János	mesterember	evangélikus
Garaj Mihály	szántóvető	evangélikus
Mendek János	mesterember	római katolikus
Augusztinyi Mihály	szántóvető	evangélikus
Gráff Dániel	mesterember	evangélikus
Palitz Mihály	szántóvető	evangélikus
Fedor József	volt kereskedő	evangélikus
Kollár Mihály	mesterember	evangélikus

Jegyzés: a nemesek hadnagya, a borinspector és a borbíró, míg hivatalukat viselik, a Választott Közönség gyűlésébe meghívandók lesznek. Akkori nemesek hadnagya Kováts Károly, honoratior,⁹⁴ evangélikus; borinspector Juhász Dániel, kereskedő volt azelőtt, evangélikus; borbíró Szmoljar József, mesterember, evangélikus.

Szent Mihály napjától⁹⁵ egész 6 egymás után következő esztendőkre Nyíregyháza városának minden kocsmai bor és pályinka mérését a szentmihályi gróf Dessewffy Emil árendálta ki 40 000 Vft esztendei fizetése mellett.

⁹⁴ honoratior: nem nemes értelmiségi

⁹⁵ Szent Mihály napja: szeptember 29.

E folyó, 1838. esztendőben az én, Nagy Sámuel és Trégyár Pál urak oskoláik nagyobbították, minthogy az eddigiek kicsinyek és alkalmatlanok voltak a benneke tanuló ifjúság számára képest. Ezen alkalommal épült az én oskolámnál a pince és a kamra is.

December 10. és 11. közötti éjszakán, úgymint lucai vásárunk alkalmával, meglopták az ágostai vallást követő nyíregyházi evangélikusok templomát, és elvitték belőle az oltáron állani szokott négy nagy gyertyatartót, egy kelyhet és egy ahhoz való kis tálkát, de amely dolgok, minthogy csak sárgarézből és ezüsttel futtatva, nem pedig masszív ezüstből valók voltak, visszakerültek úgy, hogy azokat vagy egy hét múlva a Morgó nevű kocsmától nem messze, a temető garádjánál⁹⁶ egy zsákba bekötve, csak kevés darabok híjával, megkarcoltatva és a kis tálkát kettétörve találták.

Ki lehetett a zsvány, nem tudódott ki, ámbár a nemes ekléziától 50 Vft megígértetett jutalomul annak, aki annak valami nyomára akadna és azt feladná.

Ezután az eset után azonnal reparáltattak és újra ezüsttel befuttattattak ezen gyertyatartók a többivel együtt, hogy tudniillik a közelgető karácsonyi ünnepek tisztességére használtathassanak. El is készültek.

Ami pedig a zsványnak a templomba való bemenetelét illeti, annyi bizonyos, hogy napkeleti, azaz nem a sekrestye, hanem a káplánia felől lévő ajtón ment be, mely amint kivilágosodott, éppen akkor éjszakára is nyitva maradt az egyházi gondatlansága miatt. (Morvai N. [Mihály?] egyházi volt akkor a hetes.)

Történt pedig ezen szomorú eset Kralovanszky András inspectorsága, Hibjan Sámuel curatorsága, Marko János ifj., Koska András ifj. és Morvai Mihály egyházfíságok alatt.

Ezen esztendőben közepszerű mennyiségben termett az élet, legbővebben pedig a búza. Bor is csak közép mennyiségben, de jóságára való nézve az 1834. évvel vetekedett vagy felül is múlta.

Ezen esztendőben az ágostai vallást követő nyíregyházi evangélikus ekléziában születtek: fiúk 319, leányok 277, [összesen] 596, meghaltak: férfinen 174, asszonyne 203, [összesen] 377, özveadattak özvesen 165 pár.

A templomból ellopott dolgok megtaláltattak valami harmadnapra Morgó nevű kocsmá mellett egy zsákba bekötve, de özvetörve úgy, hogy azokat csak nagy igazítás után használni lehetett. De a zsvány ki nem került.

A Duna áradása Pesten, március 14., 15., 16., 17.

Március 13-án délután kezdett indulni a jég, s Pesten alól öszvetornyozva magas hegyeket formálva megakadt. 14-én reggel már a fél város vízben állott, délelőtt számos lakók csak egyedül életet megmentve dereglyéken érkeztek a városnak magasabb pontjain fekvő házakba.

Az árvíz estefelé nőttön-nőtt.

15-én éjjel az árvíz nem nőtt ugyan magosabbra, de annál nagyobb szűkiben voltak a lakók az élelemnek, minél több sokaság tódult a belső városban lévő száraz helyekre. Éjjeli 11 órákor 29 lábnyi⁹⁷ magasságra emelkedett fel a víz a rendes állásától, ami 10-12 láb szokott lenni.

A 15-16-i éjszaka egy volt a legborzasztóbbak közül, s ha az árvíz csak egypár óráig nőttön nő, egy talpalatnyi föld nem maradand az egész városban szárazon. A víz egész 3 óráig éjjel után ugyanazon egy állapotban csendesesen megmaradott, se nem áradt, se nem apadt.

---

⁹⁶ garád: kerítés

⁹⁷ láb (hosszmértékegység): 1 magyar láb 29,8 és 31,6 cm közötti

16-án reggel (pénteken) a víz csak halkán kezde apadni, végre 67 óra után, minekutána sok ezerezen élet-halál közti kinokban kimondhatatlan nyomorúságot szenvedtek, Pesten alól a másodízben öszvetorlasztott dunai jéghegyet az árvíz áttörte volna, nagy sebességgel kezdte a víz apadni, s többé nem áradta. Estvefelé már több utca megszabadult a víztől.

Csak a következő [napokban], március 17., 18., 19., 20-án tűntek ki ezen árvíz pusztításai, ekkor lehete láthatni azon rémítő nagyságú veszedelmet, melyben valának Pest városának minden rendű lakosai.

A víz lassan-lassan apadván, a hajóhíd Pest és Buda között március 31-én köttetett be. Valaki csak szemmel látó tanúja vala e pusztításnak, azt kelle megvallania, hogy ezt a pusztítást leírni, lefesteni csupa lehetetlenség, azt csak látni kellett. Egész utcákat elsodrott a víz, hogy sokan házaikra nem is akadtak az árvíz után. Leomlott házfalak, házfedelek, gerendák, öszvezúzott ajtók, ablakok, bútorok s több effélék széjjelszórva hevertek az utcákon. A fennálló házaknak fedeleiken még láthatók valának azon lyukak, kötelek vagy lajtorják, melyeken a veszedelemben lévő emberek a padlásról magokat a csónakokba leeresztették.

Pest városának a vízáradás által milliom forintokra terjedő kárát csak e következőből is könnyen átláthatni:

A belső városban öszvedült 70 ház, megrongáltatott 169 ház.

A Leopoldvárosban⁹⁸ öszvedült 71 ház, erősen megrepedezett 67 ház.

A Teréziavárosban⁹⁹ öszvedült 811 ház, erősen megrongáltatott 404 ház.

A Józsefvárosban öszvedült 891 ház, erősen megrongáltatott 115 ház.

A Ferencvárosban öszvedült 438 ház, erősen megrongáltatott 72 ház, s így öszvesen a víz által elromboltatott s öszvedült 2281 ház, az öszverongált s erősen megkárosított házak száma 827.

Az épületekben okozott kár, mely rendesen felvétellett:

A belső városban 1 071 040

A Leopoldváros újvárosban 545 706

Terézia külvárosban 3 686 334

József külvárosban 3 198 557

Ferenc külvárosban 1 999 087

Öszvesen 10 500 724 Vft-t tesz.

Kiszámíthatatlan maradván azon milliomnyi kár, melyet ugyan a vízáradás a házibútorokban, kereskedésbeli portékákban, gabonákban s mind effélékben okozott.

Pesten kívül a Dunának áradása s jégzajlása által még több helyek is kisebb s nagyobb mértékben kárt szenvedtek, így példának okáért Buda városában egészen öszveomlott 204 ház, erősen megrepedezett s megsértetett 262 ház, Óbudán öszveomlott 397, megsértetett 274 ház.

Esztergom városában 703 ház omlott öszve. Tetemes károkat szenvedtek még: Sz[ent]endre, Visegrád, Albertfalva, Promontorium,¹⁰⁰ a Csepel szigete, Adony, Kalocsa, Mohács stb.

A mindezen irtóztató nagy veszedelemben elveszett emberek számát mintegy százötvenre teszik, kik a hirtelen s éjjel jött árvíznek szerencsétlen áldozatává lettek.

Minő nagy és leírhatatlan vala a pusztítás és szenvedett kár, oly rendkívül való és hirtelen jött az élelembeli segedelem: kenyeret, lisztet, zsírt, bort s több efféléket küldének Kecskemét, Cegléd,

⁹⁸ Leopoldváros = Lipótváros: ma Budapest belvárosa (az V. kerület É-i része)

⁹⁹ Teréziaváros = Terézváros: ma Budapest városrésze (VI. ker.)

¹⁰⁰ Promontórium: akkoriban Promontor község, ma Budafok része

N[agy]Kőrös s több más helységek és földesurak Pest s a szomszéd vármegyékből. De ezeknél még nagyobbak valának a pénzbeli segedelmek, melyek Pestre érkezének, amit naponként lehetett az újságokban olvasni, az adakozóknak tudniillik egész lajstromokat, még a külföldi hatalmasságok és városok is nagy segedelmeket nyújtottak a kárt vallott pestieknek.

Erről bővebben olvashatni az 1839. évi Nemzeti Kalendáriumban.

[Az 1839. esztendő]

[A napló 63. és 64. oldala hiányzik.]

...is csudálkozásra méltó, hogy a 4 elől béfogott lovak közül csak kettő agyonütetett, és pedig nem az egymás mellett lévő, hanem a szélső. A mellette lévő megmaradt, a harmadik megint leesett és a negyedik is megmaradt. Még ezeken kívül egy utánok menő csikó is leesett és agyonütetett.

Június 23-án reggeli 6 órakor a határunkon egy Orosról jövő leányt ismét a mennykő agyonütött.

De több ilyen eset történt még azon hónapban, melyeket mindazonáltal ide beiktatni elmulasztom, minthogy nem oly világosak, mint az előbbiek, és nem is történtek a mi határunkon.

Július 21-én Novák Sámuel, ki azelőtt Liptó vármegyében a szentpéteri¹⁰¹ eklézsiának iskolatanítója volt, Nyíregyházára jöven, a templomban prédikált, ami által köztetszést nyert, és az eklézsiának káplánja nem lévén, annak elváltatott, s június 30-án Lőcsén, ahol akkor főtisztelendő superintendens¹⁰² Josephi Pál úr az examenek vizsgálása végett mulatozott, általa káplánnak felszenteltetett, és a fent kitett napon az eklézsiába beiktattatott, tudniillik július 21-én.

[A napló 66. és 67. oldalán nincs írás.]

[Az 1840. esztendő]

Január 19-én tartott, számos tagokból álló eklézsia gyűlésében olvastatott fel a múlt év december 6-án költ, az ágostai vallást követő nyíregyházi eklézsiához intézett és a múlt napokban *érkezett főtisztelendő superattendens*¹⁰³ úr *pásztori levele* (mely külön kinyomtatva létezik), melyben (hallván, hogy a nyíregyházi iskolatanítás[ban] csupán csak magyar nyelven még a vallásbeli tárgyak is adatnak elő, minden[kinek], még a tót ajkú gyermekeknek is) inti és szívekre köti az eklézsia előljáróinak, hogy az iskolás gyermekek a vallást tárgyazó tudományokat anyai nyelven tanulják az iskolákban, nem pedig magyar, azaz olyan nyelven, melyet még nem értenek.

Erre nézve az határozott ugyanazon gyűlésben, hogy a magyarul beszélő gyermekek mind vallásbeli, mind egyébféle tudományokat csupán magyar nyelven tanulják, a magyarul pedig nem tudó gyermekek a vallásbeli tárgyakat tót, a többi pedig azok is magyar nyelven tanulják.

De hiszen éppen úgy tanították a gyermekek a pásztorlevélnek hozzánk elérése előtt is, amint azt az akkor szokásban volt tanítási rendszer is mutatja. Hanem onnan támadt ezen iskoláink felől való balvélekedése a főtisztelendő superattendens úrnak, hogy mind azok[ról], mind pedig népünk felől, melynek nagy része már magyarul a háznál is beszél, rosszul volt tudósítottva.

---

¹⁰¹ Szentpéter, ma Liptovský Peter (Szlovákia)

¹⁰² superintendens: itt: evangélikus püspök

¹⁰³ superattendens: egyházkerületi előljáró

Ennek következtében az eddigi tanítási rendszer a nemes eklézsia által megsemmisítettén, más új rendszernek kidolgozása tiszteletes Mikuss Sámuel és tekintetes Karlovszky Lajos¹⁰⁴ iskolai inspector urakra bízott (melyet lásd külön¹⁰⁵), mely szerint a két elemi iskolában mindjárt a félévi vizsgálat után tanítottak is a tanulók. Nevezetesen az ábécét tanulandó gyermekek a betűk hangjait nem többé az ábécéskönyvből, hanem csak a táblácskákról, melyekre minden betű külön-külön fel vagyon írva, tanuljanak, hogy amidőn a tagolásra alkalmasok leendnének, minden betűnek tulajdon hangját esmervén, tudjanak két vagy három betűt egy tagba együvé tenni, mindeniket külön véve.

Nem is az eddigi szokás szerint, amidőn példának okáért b mássalhangzó é magánhangzóval ejtetett ki, hanem azon b mássalhangzónak csupán az ő tulajdon hangja, magánhangzó (é) nélkül ejtessék ki.

Január 26-án tartott eklézsi gyűlésben meghatározott, hogy a templomban magyar catechisatiók¹⁰⁶ is tartassanak böjtben és Szentháromsági vasárnapokon¹⁰⁷ mindannyiszor, valamennyiszer magyar isteni tisztelet tartatik, és pedig oly renddel, hogy délutáni egy órakor kezdve tartson kettőig, a tótoknak az ő catechisatiójokban semmi akadályt nem téve. Mely határozás valósult is mindjárt a következő vasárnapon.

Február 16-án valósult a Nyíregyházi Tűzkármentő Intézet. Városunk előljáróit az országszerte kiűtött és rettentő károkat okozó tüzek azon gondolatokra ébresztették, hogy alattvalóit ezen tekintetben valamiképpen biztosítsák és tőlök a tűz által történhető károkat elfordítsák, s történet esetében a kár némüképpen kipótoltassék. Ugyanezen okból állított fel egy Tűzkármentő Intézet, de csupán a nyíregyházi lakosokra kiterjedhető.

Ezen Intézet fő alapjai ezek: minden, az Intézet javaiban részt venni kívánó tagnak vagyona, de csak megéghető, az arra kirendelt városi küldöttség által megbecsültetett, s a becssumma¹⁰⁸ az Intézet jegyzőkönyvébe íratott be. Fizetni mindazonáltal csak akkor kell, midőn a tűz által valami kár okoztatott.

Ezen kárnak kipótlására minden Intézetben lévő tag tartozik bizonyos summát fizetni a megbecsült vagyonának nagyságához és mennyiségéhez képest, mely summát az arra kirendelt küldöttség minden egyes tagtól szedi be, és a kárvallottnak készen kezéhez szolgáltatja.

Volt már erre példa. Megégett tudniillik egy ezen Intézetben lévő tagnak háza, mely 500 Vft-ra volt becsülve. Ezen 500 Vft-ot az Intézet tagjai rakták össze aszerint, amennyire vagyona volt becsülve úgy, hogy minden 100 forinttól csak 3 krajcárt kellett fizetni. Akinek példának okáért 300 forintig volt assecurálva,¹⁰⁹ az fizetett 9 krajcárt, akinek 500 forintig, az 15 krajcárt etc., és így ezen aprólékos pótolásból a kárvallottnak a kára megtérítettett. Hogyha pedig nagyobb kár esik, akkor természetesen többet is kell pótolni.

Ez valóban szép és dicséretes találmány!

---

¹⁰⁴ 1836-tól a város főorvosa.

¹⁰⁵ Ennek a naplóban nincs nyoma.

¹⁰⁶ catechisatio: kérdés-felelet formájában történő hitoktatás

¹⁰⁷ Szentháromsági vasárnap: Pünkösöd utáni vasárnap

¹⁰⁸ becssumma: a felbecsült érték összege

¹⁰⁹ assecurálva: biztosítva

És arra való nézve a nemes város is követni méltó rendelkezéseket szabott, melyeknél fogva minden lakos kivétel nélkül tartozik a tüzet gátolni és oltani. Egy résznek kötelessége csak a vízipuskák körül dolgozni, más résznek csupán csak vizet, harmadiknak lajtorjákat, negyedeknek horgokat stb. hordani, s ennél fogva hacsak nemigen nagy a szél, lehetetlen, hogy a tűz igen nagyra terjedjen. Minthogy minden[ki] a maga kötelességéhez azonnal lát, mihelyest a tűz kiütött, ezt gondolva magában, hogy a tűz által az ő vagyona is csak úgyvész, mint annak, kinek a háza ég. S ez nagy ösztönül szolgál a tűz oltására.

Erről bővebben lehet olvasni azon tervben, mely e tekintetben Sulyan Ádám úr által készült, s mely ezen assecuratio alapjául szolgálva a nemes város archívumában tartatik.

Február 26-án virradóra a templomot feltörték, de egyebet el nem vittek egy koldusok ládácskájánál, melyet a Bojtoson¹¹⁰ széjjeltörve és kirabolva talált Filo nevű nyíregyházi lakos február 28-án.

November 24-én olvastattak az iskolai gyűlésben azon tudományok, melyek ezentúl a két olvasó iskolában magyar nyelven tanítandók. Tudniillik az embertudomány, melyet tiszteletes tudós Mikuss Sámuel lelkész úr készített, magyar nyelv elemei tiszteletes tudós Jurányi Sámuel professzor úrtól, természeti história és földleírás Nagy Sámuel tanító úrtól készítve, a természeti tudomány pedig, melyet én (S[uszte]k S[ámuel]) készítettem, más alkalommal olvastatni rendeltetett. Ezen gyűlésben jelen voltak: tiszteletes tudós prédikátor urak (Farbaky és Mikus), dr. Karlovsky Lajos iskolai inspector, Dráskóczy, Galanek, Kovács Ferenc és Károly, Juhász Mihály és minden tanító urak.

December 6-án olvastatott, publikáltatott mind a négy felekezet temploma előtt a tekintetes vármegyének azon tudósítása, melyet az egész vármegyében publikáltatni rendelt, s mely szóról szóra így szól:

„Több eset volt már, hogy azon vallásnak tanításai, melyben valaki született, gyengédebb éveiben neveltetett, s melyet nékie külsőképpen gyakorolni kellett volna, az érettebb korban annak felfogásával annyira ellenkeztek, hogy arról más vallásra általtérni ez vagy amaz belsője sugallta kötelességének esmeri. Azonban az egyik vallásról másra által menetel az eddigi gyakorlat szerint annyira nehezítve volt, hogy az csak sok hányattatás mellett s hosszabb időszakadást követően történhetett meg.

Megyénk (Szabolcs) rendei ezen gyakorlat által a mindenhatóság imádása módjának külsőképpen valósítását a tiszta meggyőződésű kebelben elfojtva látván, s a kifejlett értelemnek felfogása elleni tartóztatást erőltetésnek tartván, a minden mellékes tekintettől távol álló s csak tiszta belső sugallás okozta vallásváltoztatási szándékot azon rendelet által kívánták elősegíteni, hogy ezentúl:

1. Ki 18. életévét elérte, vallásváltoztatási szándékát csak a megye közgyűlésére lesz köteles jelenteni.

2. Ezen maga jelentésére a megye rendei egy öt tagból álló tekintetes küldöttséget lesznek kinevezendők, mely a magát jelentőre nézve egyedül azt lesz megvizsgálendő, hogy a 18. évet bétöltötte-é? – S ezen esetben

---

¹¹⁰ Bujtos: Nyíregyháza városrésze

3. aziránt, ha vajon szándéka tántorodást nem szenvedő meggyőződésének szüleménye-é? – Azt felszólítván,

4. ha szándéka mellett állhatatosan s elhatározottan megmarad, s három hónap elforgása múlva sem változik: az öt boldogító hitvallás ágazatának külső szertartások szerinti teljes szabadsága gyakorlatában azonnal kiadandó írása által biztosítani fogja.

Eljárásáról az őfelsége tudomására leendő juttatás tekintetiből a megyére jelentést tévén.

Ezen érdekes rendelet az előjáróknak hírrétével végett ezennel kiadatik.

Költ Nagyállóban az 1840. esztendőben, december 3-án.

Elek Mihály
főszolgabíró

Ezen 1840. esztendőben kezdődött az új városházának építtetése, és még azon az évben a falak egészen felépültek, a teteje is egészen elkészült s ide való cseréppel fedetett be. A vakoltatása pedig és egyéb hozzá megkívántató munka, úgymint asztalosi, lakatosi s a többi csak a jövő, 1841. esztendőben elkészülendő.

1841. esztendő

*Restauratio*¹¹¹ a városházánál. Minthogy a nemes város privilégiumai¹¹² értelme szerint minden harmadik esztendőben a tisztújítás szükséges, s minthogy az előtti tisztújítás óta már a kirendelt idő eltölt, annál fogva ezen év január 7-én második tisztújítás (a privilégiumok megnyerése idejétől számítva) történt, e következő módon: nemes Trsztyenszky Sámuel főbírói, nemes Reguly Sámuel vicebírói (város kapitánya titulussal¹¹³), Suták Sámuel polgármesteri hivatalokkal ruházott fel voksok többsége által. Ugyanakkor a választott közönség négy kihalt tagja helyébe más négy tag elválasztott, nevezetesen:...¹¹⁴

Új ábécéskönyv készítése. A február 8-án tartott eklézsiái gyűlésben határozatott egy új ábécéskönyvnek kidolgozása, s bízott az akkori prédikátorokra és tanító urakra ezen okoknál fogva, hogy tudniillik a mostani magyar ábécéskönyvecskék nem alkalmaztathatók a mi elemi iskoláinkra, minthogy tót betűk és pensumok¹¹⁵ benne nincsenek, ami minálunk mint tótoknál még okvetetlenül szükséges. Tehát egy oly könyvecskének kidolgozása rendeltetett, melyben magyar és tót betűk és pensumok legyenek, hogy a szülék ne kényteleníttessenek gyermekeiknek két ábécéskönyvecskét, magyart külön és tótot is külön megszerezni. A tiszta tót ábécéskönyvecskék sokfélék és különbözők lévén, szinte alkalmatlanok az ő különbségök miatt, kivált az oly iskolában, melyben egyszerre legalábbis 70, 80 s több gyermek is tanul.

Új iskolai igazgatók. Február 8-án szinte az eddigi, egy felügyelő és még hat válogatott igazgató tagokból álló iskolai igazgatóság még négy taggal szaporított meg, nevezetesen: Zsiska Mihály, Hankovszki András, Barzo András és Kovacs András Grncso urakkal.

De miért? Azért, hogy ne csak a tanultabbak és miveltebbek legyenek tanúi az iskolai oktatásnak, hanem a tudatlanabbak is (az újont elválasztattak), kik tudniillik mindég gyanakodván

¹¹¹ restauratio: tisztújítás, a tisztségviselők megválasztása

¹¹² privilégium: kiváltság, itt: utalás az 1837-es kiváltságlevélre

¹¹³ titulus: tisztség

¹¹⁴ A tagok nincsenek felsorolva.

¹¹⁵ pensum: kitűzött munka, iskolai feladat

és kétségeskedvén, sőt henyéléssel is vádolván a tanítókat, és az oktatáshoz nem értvén, rossz és helytelen ítéletekkel viseltettek nemcsak az igazgatók, hanem a tanítók eránt is, és ezen ítéleteiket még a köznép közt is elszóratván sok kedvetlenségnek lettek szüleményei és a szülék s tanítók közti bizodalmatlanságoknak is. De így sincs segítve a dolgon.

Téli vizsgálatok.

Február	23. reggel	Tréggjár,	délután	Mihályik,
	24.	Kollmann,		senki,
	25.	Nagy,		Stoffan,
	26.	Jurányi,		Susztek.

Újonc katonák állítása. Február hónapban történt ez Nyíregyházán, éspedig a következő módon: február 21-én fel lévén szólítva mind a 4 felekezetbeli prédikátor úr a nemes város előljárói által azeránt, hogy a fiatalság hazájáért szolgálni ne vonakodjon, sőt, hol a haza java megkívánja, ott minden kitelhető módon segítségére legyen, és a katonai élettől ne féljen. Mondom, a prédikátor urak erre lévén felszólítva, azt a fentebbi napon a közönséges isteni tisztelet alkalmával végbevinni el sem mulasztották, s egy e tárgyban mondott prédikáció által nemcsak a fiatalság, hanem a vénség is annyira felbuzdított, hogy nemcsak jeles pénz- és élelembeli adakozásokkal, de tulajdon személyek ajánlásával is, kivált a fiatalabbak készen és örömet állottak elő. Aminek igen nagy bizonyága az, hogy már február 23-án 38 rekruta¹¹⁶ vitetett Debrecenbe megvizsgálás végett, kik közül csak 6 alkalmatlannak találtatott. Március 1-jén újra vitetett el 21 rekruta a fent említett helyre, kik mindnyájan alkalmatosoknak találtatván a katonai életre, bévétettek. S innen kitetszik, mely igen hatott szívekre a lelkipásztorok által e részben hozzájuk intézett beszéd, midőn nyolc nap alatt 53 katonát városunk állíttatott ki. Ezt az is segítette elő, hogy midőn azon buzdító prédikációknak és az isteni tiszteletnek vége lett, máris a templomoknál, úgymint az ágostai és katolikus vallást követők templomainál, a készen álló verbunk¹¹⁷ muzsikájával és egyéb csábító eszközökkel sok ifjút megnyert. A verbunk pedig nem katonákból, hanem csak civilis személyekből és egy tanácsnokból állott, mely muzsikaszóval s egy zászlóval danolva, táncolva járt a városon, kivált a korcsmákban.

Mínthogy pedig a múlt, 1840. évi országgyűlés határozás szerint minden apa a maga tulajdon fiát katonának tartozott volna adni, nem pedig holmi alávaló, erkölcstelen embereket pénzéért fogadni, tehát a mi városunk ezen rendelést úgy játszotta ki, hogy egy nevezetes summa pénzt gyűjtött, kivált az olyan apáktól és gazdáktól, kiknek több fiaik voltak, s ezen summa pénzből azután minden rekrutának 25 Vft-ot fizetett Handgeld¹¹⁸ fejében.

Azt is tudni illik, hogy azon rekruták korántsem voltak az idevaló lakosoknak fiai, hanem csak holmi sárosi, zempléni, abaujvári etc., fonás és egyéb munka végett ide származott és letelepedett fiatal legénykék. Az idevalók közül is (talán négyen) kik katonákká lettek, nem erőszak, sem sorshúzás által, hanem csak tulajdon akaratjokból és kedvekből magokat beverbóválván,¹¹⁹ szándékjuk teljesült.

---

¹¹⁶ rekruta: regruta, toborzott újonc katona

¹¹⁷ verbunk: toborzás

¹¹⁸ Handgeld: katonák beszervezésekor fizetett foglaló

¹¹⁹ beverbóvál: beverbuvál, besoroz

Még az megjegyzésre méltó, hogy némelyek a beverbováltak közül Debrecenben alkalmatlanoknak találhatván a katonai életre, sírva rimázkodtak az előjáróságnak, hogy őket, ha csak kocsisoknak is, fogadják be.

Tűz támadt. Március 28-án reggeli 7½ órakor, éppen midőn a magyar isteni tiszteletnél voltak a magyar ágostai vallást követő hívek, tűz támadt a Selyem utcán, de jókor észrevétetvén, szerencsésen meggátoltatott és eloltatott. Csak egy ház égett meg, mely szerencsére meg volt assecurálva, a birtokosának kára visszatérített, melynek az árán az azelőttinél különbet épített fel magának, cseréppel befedvén azt.

Az volt a szerencse, hogy magyarok, kik még csak kevés számúak minálunk, voltak akkor a templomban, de ha tót isteni tisztelet alatt történt volna, sokkal nagyobb veszedelem történhetett volna mind a templomunkban, mind pedig a tűz mellett, de így koránt reggel még mindenki otthon lévén, könnyen vette elejét a tűznek. Kinek a háza égett meg, neve nincsen előttem tudva.

Passiók¹²⁰ énekelteése megszűnik. A március 30-án tartatott eklézsiái gyűlésben határozottat:

1. Hogy az eddig szokásban lévő passiók éneklése ezentúl töröltessék el, és többé ne énekeltessenek. Amit a prédikátor urak a templomban közönséges isteni tisztelet alkalmával a gyűlés meghagyásából tartoztak volna a prédikálószekről is közönségesé tenni, de érezvén előre ennek, kivált a köznép közt támadható rossz következtéseit, azt végbevinni szántszándékkal elmulasztották.

2. Az is határozottat, hogy ezentúl az eklézsiái épületek ablakain történendő kárt azoknak birtokosa és lakosa, akár az a szél vagy valami más természeti fatalitás¹²¹ által történjék, maga költségén csináltassa meg. Mely okos gondolat!

3. Határozottat, hogy a nagyobb oskolákban lévő földabroszok,¹²² minthogy úgysem használnak az oktatásnál, eladattassanak.

Egyházi tisztújítás. Április 4-én [volt] az egyházi tisztújítás, mely alkalommal nemzeti Blahunka János úr az inspectori, két esztendeig viselt hivataláról lemondott, és helyébe nemzeti Kralovszki András úr közakarattal választott el. Curatorrá pedig az ezelőtt ugyanazon hivalt viselt nemzeti Puchi Pál úr közkikiáltás által választott el.

Tűzi veszedelem. Április 28-án délutáni egy órakor a nagy Orosz utcán¹²³ Fábri házában tűz támadt, de az akkor uralkodó nagy szárazság dacára is szerencsésen elnyomattatott, mielőtt csak két épület a lángok által elemésztődött volna. Támadt pedig a már említett házbirtokosnak gondatlansága által, aki akkor sertvést ölvén, és kéménye igen rossz állapotban lévén, a kéménye meggyúlt s meg is égett.

Ámbár megvolt tűzkármentesítve ezen ház, mégis minthogy a tulajdonos gondatlansága miatt égett meg, a kár kipótlásától a városi előjáróság által elmozdítani rendeltetett. De minthogy minden változandó, úgy ezen határozat is idővel más bőrt kapván (a talán a markok hájjali kenése által) augusztusban a kára visszatérített az assecurált tagok által.

---

¹²⁰ passio: Krisztus kínszenvedése és halála történetének evangéliumi szövege, ill. megzenésített, oratóriumszerű előadása

¹²¹ fatalitás: elkerülhetetlen csapás

¹²² földabrosz: térkép

¹²³ Orosz utca: ma Kossuth utca

Oskolai gyűlés. Április 29-én tartott oskolai gyűlés leginkább a májusi oskolai multság eránt, mely május 4-én vagy 5-én tartani rendeltetett.

Majáles vagy oskolai multság. Május 4-én tartottuk a májusi oskolai multságot, melyre sok szülék jelentek meg, víg volt mindenki, aki csak benne részt vett, időnk és kedvünk szerint szolgált. A tanítók ebédelték magok költségén szabad ég alatt az avégre felállított sátorban, kikhez aztán sokan a szülék és egyéb vendégek közül magokat csatolták. Az ebéd készült pediglen a Sós-tónál, ahol a majális is tartatott, [az ott] lévő csósz házában, s került egy nagy személynek 42 krajcárba, egy gyereknek pedig 21 krajcárba váltópénzben, mely igen jó vala.

Vármegyei küldöttség az ekléziánál. Némely gyűlölője és ellensége, kivált a nyíregyházi tótságnak, azt, ahol csak lehetett, nevezetesen a vármegye előtt azzal vádolta, hogy ők a fő-tisztelendő superintendens úr még 1839. december 6-án költ s 1840. január 10. körül hozzájuk érkezett pásztori levelének következtében a magyarosodással alábbhagynak, és abban szembetűnőképpen hátramaradnak. Mely vádnak volta felől meg akarván a tekintetes vármegye győződni, rendelt egy küldöttséget a maga kebeléből a nyíregyházi ágostai vallást követők ekléziájához menendőt, és azon vád igazságosságát megvizsgálandót. Mely küldöttség, midőn május 2-án a rendelt helyen megjelent volna és a vád igazságtalan voltáról és a magyarosodásban tett nagy előmenetelről várákozásán felül is meggyőződött volna, visszatért a tekintetes vármegyének relatiót viendő. Az eklézia részéről igen hidegen fogadtatott el mint olyant, mely maga magát az ekléziának obtradalva¹²⁴ hívatlanul jött el. Még csak egy ebéddel sem tiszteltetett meg a nemes eklézia határozása szerint.

Két oldaloskola. A május 23-án tartott ekléziái gyűlésben többek között az is fordult, hogy mindamellert, hogy már ekléziánkban 7 rendes iskola létez, a számos ifjúságnak mégsem elegendő, rész szerint azért, hogy némely oskolában igen számos (300-ig) ifjúság légyen, és amiatt a tanulásban nemigen mehet elől, rész szerint azért, hogy sok gyermeknek igen messze kell járni az oskolába, amiért kivált télben és sáros időkbén kéntelenek sokat mulasztani s így a tanulásban is hátramaradni. Ezen fogyatkozást átlátván és szívére vévén a nemes eklézia, a város napkeleti és nyugoti részén lévő lakosok kérésére elhatározta ugyanazon a részeken még két oldalbeli oskolát felállítatni, interimalis¹²⁵ tanítók igazgatása alatt.

Oskolás gyermekek templomba járjanak! Az április 29-én tartott oskolai gyűlésben határozatott, hogy minden oskolás gyermek kivétel nélkül a templomba a magyar isteni tiszteletre járjon, azért először, hogy a tót isteni tiszteletnél helyek nem lévén, nem térnek másodszer azért, hogy gyenge korukban szokjanak a templomba való járáshoz, minden iskola külön helyet elfoglalván.

Nyári oskolai vizsgálatok tartása.

Június	21. reggel	Kollman,	délután	Stoffan,
	22.	Trégjar,		Mihályik,
	23.	Nagy,		Susztek,
	24.	Juranyi oskolája.		

---

¹²⁴ obtradalva: rátukmálva, nyakába varrva

¹²⁵ interimalis: ideiglenes

Lipcsére való utazásom. Június 28-án indultam Lipcsére egész házam népével, szüleimet látogatandó. Ottan, ötödik napra érve, szívesen fogadtattunk, mivel már 1836 óta, midőn szinte látogatásokra voltam, nem láttuk egymást. Ott mulattam 5 napig, de csupán szüleim és atyámfiái társaságában, a vidékben lévő esmerőseimhez nem mehetvén a szünet nélküli esőzések miatt, midőn egybeütt szárazság uralkodott.

Július 8-án indultam vissza, és megint csak ötödnapra értem haza szerencsésen, minden akadály nélkül. Szekeresem volt Liptai nevű lakosunk, de nemigen derék, mert azon utat lehetett volna legfeljebb 3½ napig bevégezni, amit majd öt napig tettük. Fizettem a szekeresnek készpénzben 50 Vft-ot, őt az egész úton kosztoltam, és a marháját (3 lovat) szénával, de csak míg Lipcsén mulattunk, tartottam. Mindazáltal az útra is annyi szénát rakott magának a szekérre, mellyel legalább két napig beért.

Az egész úton költött a kocsis lovára 20 Vft-ot, és 30 forintot kapott készpénzül, midőn hazavertünk. Magam tartására pedig költöttem 25 Vft körül azonkívül, amit magunkkal vittünk el az útra, úgymint kenyér, hús etc.

Esperességi gyűlés. Július 13- és 14-én ekléziánk kebelében tartatott az esperességi gyűlés tekintetes Dráskóczy Sámuel és nagytiszteletű Komáromy József elnökségök alatt (Dráskóczy Sámuel helyettes inspector és Komáromy esperes). Ezen gyűlésben a mi ekléziánk azt tette indítványba, hogy ezentúl a superintendens minden három vagy hat esztendőben vagy megújíttassék, vagy pedig megerősíttessék, és ne tartson ezen superintendensi hivatal az individuumnak holta napjáig.

De ezen indítvány, mely némelyeknek, kivált a mostani superattendens ellenségeinek csupán az eránta való gyűlölségeikből eredett, igen kevés pártfogóra talált, és a Rozsnyón augusztus 18-án tartandó kerületi gyűlésben is előterjesztetni határozatott.

Valamint mindenkor és mindenütt, úgy ezen alkalommal sem mulasztotta el nemes ekléziánk a vendégszeretésben és azoknak elfogadásában magát megkülönböztetni és kitüntetni. Még ezelőtt egynéhány évvel kerületileg hozatott egy végzés, melynél fogva azontúl semmi egyes eklézsia a gyűlés által költségekkel ne terheltesse, hanem minden ekléziának küldöttei a tulajdon eklézsia költségén járjanak a gyűlésekre. Ekléziánk mindazáltal ezen kerületi végzés dacára is egy pompás ebédrel tisztelte meg ezen alkalommal minden idegyűlt eklézsia küldötteit, minden személyért fizetvén az ebédkészítőknek (Nagy Sámuel és Kollman Sámuel) egy-egy pengőforintot,¹²⁶ öszvesen 252 Vft-ot, ide nem számítva szénát és abrakot, mely a küldöttségek szekeresei számára vevődött.

Zay-Ugróczra¹²⁷ küldöttség rendeltetett. Július 13-án ekléziánk kebeléből küldetett Zay-Ugróczra a gróf Zay Károly ömértóságánál július 19-én tartandó professzori gyűlésre egy három tagból álló küldöttség (tekintetes Karlovszky Lajos orvos, tudós Trégjar Pál tanító és Balla Sámuel presbiter) avégett, hogy az ottan minden kisebb és nagyobb magyarországi ágostai vallást követő oskolákra alkalmazandó és kidolgozandó tanítási rendszer alapításánál jelen lehessen.

---

¹²⁶ pengőforint: azonos a rajnai forinttal és egyenlő 2,5 váltóforinttal

¹²⁷ Zay-Ugrócz: település Trencsén vármegyében, ma Uhrovec (Szlovákia).

Ezen nyíregyházi küldöttséghez rendeltetett még egy tag az esperesség részéről is (Némethy Pál miskolci professzor). Ezen tanítási rendszer lesz előterjesztendő a legközelebbi, Pesten tartandó generális gyűlés¹²⁸ előtt vagy helybenhagyás, vagy ellenkező esetben, igazítás végett.

Mivel pedig ezen küldöttség nem az eklézsia akaratából, hanem csak némely tag kívánságából küldetett, tehát nem is az eklézsia költségén, hanem csak privatim,¹²⁹ öszveszedett pénzen oda- és visszautazott, mely költségek pótlására ki-ki tetszése szerint conferált,¹³⁰ minden kényszerítés nélkül.

Ezen küldöttség a gróftól nemcsak engedelmet nyert a sedeseknél¹³¹ jelen lehetésre, hanem ugyanott szólásszabadságot is megengedett nékie, és ahol lehetett, ezen jótettével élni el nem mulasztotta, sőt nagyra vette a gróf eklézsiánknak ilyenmű buzgalmat és örvendezett rajta.

Kárvallás. Július 15-én elfolyt egy gönci hordó¹³² borom. Éjjel lepattanván róla egyszerre mind a 4 végső aroncs, mindamellet is, hogy azelőtt való nap estvefelé azt megvizsgáltam, ha nincsen-é valami rossz állapotban. Akkor semmit sem vevén észre mellette, úgy hagytam. Megért legalábbis 5 forintot pengőpénzben, minthogy akkor csöbri költ 8 Vft-jával.

Rendkívüli időjárás. Június vége felé és majd az egész júliusban csaknem mindenkor oly forróság uralkodott, amilyenről már megaggott emberek sem emlékeznek. Július 18-án legnagyobb mértékben heveskedett, úgyhogy a barométer árnyékban 33½ gradust, a szabadon pedig 40 gradust mutatott.

Ami még ezen napot nevezetessé tette, volt nálunk még alig valaha tapasztalt meleg szél, mely tökéletesen az afrikai szirokkó¹³³ nevű szélhez hasonlított, és fojtott, nem erőssége miatt, mert csak lassan lengedezett, hanem melegsége által. Esőnek azonban híre se volt. Ezen melegség tartott mindaddig, míg csak a kánikula el nem kezdődött, amidőn egyszerre megváltozott és meghűvesedett.

Országgyűlési költség. Július 19-én fizettem nemes Kovács Benjáminnak a múlt, 1840-ben tartatott országgyűlési költségek fejében 6 krajcárt pengőpénzben, holott az azelőtti, 1836-ban tartott országgyűlési költségekre pótolunk, s 1837. április 13-án fizettünk per 40 krajcárt pengőpénzben.

Szabolcs vármegyebeli tisztújítás. Augusztus 5-én történt az, hogy Zoltán János, ki eddig a második alispáni hivatalt viselte, első alispánná, Elek Mihály, eddigi főszolgabíró a dadai járásban, második alispánná választatott szavazatok által, Erős Lajos pedig főjegyzői hivatalában megerősítettet. Az egész restauratio csendességben és rendesen ment végbe.

Jókori szőlőérés. Már július vége felé lehetett szőlőinkben megehető szőlőt találni. Augusztus 15. körül már csaknem minden szőlő puha és sok helyütt tökéletesen érett is volt, mindamellet is, hogy a hideg és hosszú tavasz miatt a fakadással elkésett. Hanem egyszerre aztán meleg idő

---

¹²⁸ generális gyűlés: közgyűlés

¹²⁹ privatim: magánúton, nem hivatalosan

¹³⁰ conferál: hozzájárul, befizet

¹³¹ sedes: törvényszék, itt: gyűlés, tanácskozás

¹³² gönci hordó: főleg a Hegyalján használt 136 literes hordó

¹³³ szirokkó: sirokkó, a Földközi-tenger felől érkező tikkasztó, páratelt, rendszerint esőt hozó szél

bekövetkezvén, már május 25. körül sorban virított, de azután a nagy szárazság miatt elsülvén, nagyon megfogyatkozott.

Kerületi gyűlés Rozsnyón. Augusztus 17- és 18-án tartatott kerületi gyűlés Rozsnyón, ahova eklézsiánk kebeléből küldettek nemzeti Kralovanszky András, akkori eklézsia inspectora, tudós tiszteletes Mikuss Sámuel és Karlovszky Lajos urak. De ezeken kívül voltak még többen is ottan, nevezetesen tudós Trégjar Pál, Balla Sámuel és tudós tiszteletes Novák Sámuel káplán urak, de ezek csak privatim és tulajdon költségeken.

Orgona igazítása. Augusztus 23-tól szeptember 4-ig stimolta¹³⁴ az orgonánkat tudós Mladschy Dániel, a tállyai ágostai vallást követő oskola tanítója, ki is fáradságának jutalmául kapott a nemes eklézsiától 55 forintot pengőpénzben. Én pedig (Susztek Sámuel), ki őt azalatt az egész idő alatt munkájában segítettem, kaptam szinte jutalomul 10 forintot pengőpénzben. Ez alkalommal az elrontott és már haszonvehetetlen tremulát¹³⁵ is ilyen módra, amelyben mostan is találtatik, megigazítottuk.

Szüret. Szeptember 16-án állt be minálunk. Meglehetősen bővnek mondhatjuk, mert magamnak is az orosi határban lévő fél nyilas¹³⁶ szőlőmben termett 18 csöbör bor, mely jóságára nézve felülhaladta az elébbeni esztendőkből termett borokat.

Koncentráció. Szeptember 20-án érkeztek Nyíregyházára egy egész regimentből¹³⁷ álló maszszában a vasas németek,¹³⁸ ugyanottan az ott részint szállásoló, részint már más vármegyékből beérkezett keizer¹³⁹ ulanusok regimentjével koncentrációt tartandók, melyet négy generális jelenlétében, kik között maga a főkommandírozó is, báró Lederer Ignác egynéhány napig jelen volt, egész október 3-ig folytattak, és bevégezvén október 5-én Nyíregyházából széjjeloszolva elmentek. Valóban szép volt látni egy pillanattal két lovas regimentet és az exercirozást még szebb.

Két oldaloskolának felállítása. A szeptember 25-én tartatott eklézsiái gyűlésben szőnyegre került azon nehézség, hogy a városunk keleti és nyugoti részén lévő lakosoknak gyermekei, kivált téiben és sáros időben kéntelenek sokat szenvedni, midőn oskolába járnak, kivált a legapróbbak, mivel a templomnál lévő és már régóta álló két oldaloskola igen távol van.

Hogy ezen panasz és nehézség orvosoltathassék, a fentebb kitett napon meghatároztatott, hogy valamint a keleti, úgy a nyugoti városunk részén is egy-egy oskola a legapróbb gyermekek számára állíttassék fel. Ezen határozatnál fogva, jelen lévén már az idő az oskolai tanításra, egy küldöttség neveztetett ki azon megbízással, hogy azon két oskolának felállításáról gondoskodják, és kötelességbeni eljárásáról a nemes eklézsiát minél előbb tudósítsa. Hozzáfogván ezen küldöttség a reá bízott munkához, oskolának legalkalmasabb helynek ítélte, és pedig a keleti részen tekintetes Hudácsik Pál úr házát, a nyugoti részen pedig Tessinszky N. úr házát. Ezen házak tehát az említett célra a nemes eklézsia által kibéreltettek, egy-egy...¹⁴⁰ forint váltócéduláért egy esztendőre.

---

¹³⁴ stimol: hangol (stimmol)

¹³⁵ tremula: tremoló, az orgonán a hang rezegtetését előidéző szerkezet

¹³⁶ nyilas: általában egy magyar holdnak megfelelő földterület

¹³⁷ regiment: ezred

¹³⁸ vasas német: vértet viselő osztrák nehézlovassági katona

¹³⁹ keizer: kaiserlich, császári

¹⁴⁰ Az összeg nincs feltüntetve.

Tudni kell azonban azt is, hogy ezen oskolák csak ideigleni oskolák, s eszerint a benne lévő tanítók is csak olyanok, és praeceptor¹⁴¹ titulussal nevezendők. Név szerint a keleti oskolának tanítójává lett Serfőzy János eperjesi deák, a nyugoti oskolának pedig Klimó János, szinte eperjesi deák, ki azonban már azelőtt három esztendővel egy esztendeig tudós Nagy Sámuel úrnál a segédtanítói, és azután két esztendeig Geszteréden tekintetes Finta Márton úr gyermekeinél a nevelői hivatalt viselte.

Mind a két tanító fáradságának jutalmául hónaponként 30 forintot váltócédulában a nemes eklézsia pénztárából veendi, és fűtőnek¹⁴² két szekér szalmát egy-egy. Fizetéséből ki-ki tartozik élelméről és minden egyéb szükségéről gondoskodni kvártélyon kívül, melyet szinte a nemes eklézsia ad nekik, mindenkinek külön-külön, tudniillik az oskolában.

Kései mennydörgés. Október 7-én estve 9 órakor Nyíregyháza tájékán oly nagy villámlás, mennydörgés tapasztaltatott, sőt jégeső is, amilyent csak a legforróbb nyári időben lehet tapasztalni, mindamellett is, hogy akkor hűves idő volt.

Tudós Stoffan György halála.^{*143} Tudós Stoffan Györgynek, az egyik nyíregyházi evangélikus iskola tanítójának, meghalálozván 1839-ben tavaszkor hitvese, özvegyi állapotban élt egy és fél esztendeig, minekutána másodsor házasodott, nőül vévén magának tudós nemes Müller kukomezi¹⁴⁴ evangélikus iskola tanítójának Julianna nevű leányát.¹⁴⁵ Egybekelésük történt az 1840. esztendő augusztus 26-án. Ezen másodsori házasságában sokat búsult új nőjének hitelensége és feslett élete s rossz erkölcei miatt. Ezen folyvásti búsulása oka volt előbb egy nagy betegségének, melyben szegény, eszében megháborodott. Abból idő múltával valamennyire gyógygyulván, sínlődött mégis benne csaknem egész három hónapig, miután az 1841. esztendő november 13-án csendesesen múlt ki az élők közül. November 14-én délután el is temettetett igen nagy sokaság kíséretében, hagyván maga után 3 magzatot mint első házasságának gyümölcsét.

Másodsori házasságában semmi magzatot nem nemzett, de sok kedvetlen órát élt benne. Mert nemcsak férjének életében, de halála után is hol katonákkal, hol parasztokkal, hol egyéb-félékkel közlötte vénuszi hajlandóságát a hűtelen nő. Özvegységre jutván nem sokat gondolván sem özvegyi állapotával, sem gyalázatos étellel, Nyíregyházáról eltűnt úgymondván, és régóta esmerős káplárja, ő tudja, hova indult, kit, mint hallani volt, Böszörményben feltalálta, és mellette meg is maradt.

Pöstényi nyíregyházi tanító. A néhai Stoffan György meghalálozván, az ő tanítói széke megürült övéle, s így szükséges volt a nemes eklézsianak egy új tanítóról gondoskodni. Ezen tárgyban azt határozta, hogy már itt lévő praeceptor Pöstényi András foglalja el ezen tanítói széket, és az ifjúságot nyári vizsgálatig oktassa s végezze a már ottan levő Benko István praeceptor segítségével azon titulussal és fizetéssel, mellyel a fentebb említett két oldaltanító él. Bévezettetett tehát említett Pöstényi András az oskolába november 17. körül az eklézsiai előjárók által.

---

141 praeceptor: tanító, segédtanító, házitanító

142 fűtőnek: fűtésre

143 A bejegyzés végére besúruva: * Még többet felőle lásd alább pag. 104.

144 Kukomezó: Kükomezó, ma Kuková (Szlovákia).

145 A tanítók jegyzőkönyvében található életrajz szerint Stoffan György második felesége Müller Amália volt. Lásd MNL SZSZBML, X. 102. http://www.nyirkuvik.hu/drupal/sites/nyirkuvik.hu/files/tanitok/X_102_1_668_669.pdf 2018. 02. 03.

Új városháza építése. A még 1840-ben épülni kezdett új városháza még ez évben sem épült fel annyira, hogy benne lakni és gyűléseket tartani lehetne.

Egész esztendő mivolta. Az ezen esztendei tél igen hosszas volt, mert még április első napjaiban is lehetett szánon járni, de akkor hirtelen megváltozván az idő, igen meleg és tiszta, ha nem száraz idők jártak. Május 2. napján volt dér, igen sok kárt, kivált a szőlőkben okozott, mert legalább egyharmad részét megvette a fagy, mindamellett, hogy nagyobb részént hideg volt ezen egész hónap, mégis 25-én már helyenként a szőlő is virított, sőt érett cseresznyét is sok helyütt lehetett találni. Június 6-7-én a hosszas szárazság után esett egy szép eső, és Szent János-nap tájban, amidőn tudniillik a szőlő legjobban szokott virítani, ez évben már csaknem mind elvirított volt, sőt akkor már egy borsónyi nagyságú találatot. A nyár igen forró volt. Kivált júliusban oly forróság uralkodott, milyenről még a vén emberek sem emlékeztek.

Július 18-án kivált egy rendkívüli szél lengedezett, mely az afrikai szirokkó nevű forró és fojtó szélhez volt hasonló, s oly forróság, hogy a barométer árnyékban 33 ½ gradusra, a szabadban pedig 40 gradusra felment.

Szeptember 16-án már minálunk beállott a szüret, s a szőlő és bora igen jó volt, és mindamellett, hogy májusban egyharmad része megfagyott, mégse mondhatnánk szűk szüretnek, mert egy fél nyilas (a jobbak közül) az orosi határban adott mégis 20 csöbör körül bort, amennyi magának is volt.

De gabonában¹⁴⁶ és egyéb életben szenvedtünk fogyatkozást, mégpedig nagyot, úgyannyira, hogy piacunkon december 31-én a hetivásár alkalmával magam is egy köből gabonát vettem 9 forint 24 krajcáron. Egy köből búza ment 14 forinton, egy köből árpa 7 forint 30 krajcáron, egy köből zab 6 forinton. Már ez minálunk drágaság!

Ami pedig az őszi időjárásat illeti, annál szebbet és jobbat az ember nem kívánhat. Mert meleg, nedves és hosszú volt. Éppen csak az esztendő utolsó napján kezdett fagyni, addig pedig mindég a marha kijárt a legelőre, a legelő még akkor is jobb volt, mint tavaszkor. És itt jártak jól a szegény gazdák, kiknek marhájuk gazdagságokhoz képest talán sok is, de takarmányok a nyári szárazságok miatt igenis kevés volt.

Nyíregyháza népesedésének állópontja. Az ágostai vallást követők szentegyházában az anyakönyv bizonyossága szerint:

1. Születtek	férfi nemből	347
	asszonyi nemből	293
	és ikrek	11
	összesen	651 gyermek.
2. Meghaltak	férfi nemből	350
	asszonyi nemből	313
	összesen	663 ember.
3. Házasodtak	ifjak	118
	özvegyek	39
	becstelenek	5
	összesen	162 pár.

---

¹⁴⁶ gabona: itt: rozs

Jegyzés: Hogy ez évben a halottak száma felülmúlta a születettek számát, annak oka az, hogy az ez évben uralkodott vörös himlő többet 350 gyermeknél, de legtöbbit az anyák gondatlansága miatt elsepertte. A meglett emberek szinte többet hajtván a babonás asszonyok, mint rendes orvosok segítségére és orvosságokra, szinte sokan múltak ki e világból az ez évben hatalmaskodó hideglelés által.

**Még egy kevés néhai Stoffan György felől.* Lásd többet p. 99.¹⁴⁷ Szolgált ő ezen eklézsiában tovább 20 esztendőnél, éspedig eleinte vagy 4 esztendeig mint segéd-, azután egész élte végéig mint rendes tanító. És mint rendes tanító tanított legelőször a templomnál egy pár évig, nevezetesen a Hankovszky András- és a Sztupár-féle házakban, azután felállíttatván az alvégi iskola, néki általadatott, melyben meg is halt.

Az iskolai büntetés. Az iskolai igazgatóság akarván oskolás gyermekeket (nyíregyházi gyermekeket, kik közül némelyek születésük óta a városban sem voltak, és akik voltak is, az időt többnyire a pusztákon, szállásokon töltve, egy becsületes szót is etc. alig hallottak) a pestieket utánozva, testi büntetés nélkül neveltetni, minek következtetésében az ez iskolai év kezdetén az iskolai gyűlésben határozatott, hogy egy tanító se merje a tanítványát testiképp büntetni. Hogyha pedig igen vétkes tanítvány találkoznék, akkor a tanító köteles legyen az iskolai igazgatóságot amennyiszer, annyiszor öszvehívatni, kinek jelenlétében a vétkes megbüntettessék testiképpen is.

Ha tehát egészen kiküszöböltetettnek akarta tenni a testi büntetést az igazgatóság: miért követte azt el maga? Ítélj!!!

De sok hívásokra ráunván az igazgatóság, igen ritkán jelent meg az oskolában, s a vétkes tanulók majdnem büntetlen maradtak. Okosság!

1842. év

Tekintetes Mezőssy N. háza megvétele. Március 26-án Mudrányi N. úr, pénzre szüksége lévén, ment Mezőssy úrhoz kölcsönkérés végett, de neki sem lévén készpénze, Nyíregyházán lévő házat, mely azelőtt Sextyé volt, néki ajánlotta, azt javasolván nékie, hogy ugyanazon házat a nyíregyházi evangélikus eklézsia, minthogy tőzsomszédságában van, talán megveszi.

Tüstént alkuba léptek az említett urak azon ház eránt, míg utoljára azt Mezőssy Mudrányinak 6000 Vft-ért általengedte örökösen.

Mudrányi még akkornap Nyíregyházára jövéen, az evangélikus egyházat felszólította, hogy vegye meg az említett házat.

Az eklézsia szándékában lévén egy újonnan felállítandó iskola, jónak vélte, ha annak birtokába juthatna, s alkuba is ereszkedvén Mudrányi úrral, azt 4600 Vft-ért megvette, melyet azonban nem a maga számára tartott meg, hanem azt a kerületnek általengedte ugyanazon az áron oly véggel, hogy az az itten felállítandó, kerületi néptanítókat képező iskolára fog fordíttatni. A kerület ezen eklézsiánknak a közjó eránt előre való gondoskodását szívesen és köszönettel el is fogadta, s a május 19-én tartott kerületi gyűlés alkalmával (Iglón) 300 forintot pengőpénzben vissza is térített a nemes eklézsiánknak.

Egyházi újság. A protestáns egyházi és iskolai lap első és második száma eklézsiánkban április 22-én jelent meg, melyet a nemes eklézsia tulajdon költségén az egyházi személyek számára

---

¹⁴⁷ Utalás a kézirat oldalszámára.

olvasás végett megrendelt. Ára ezen újságnak: helyben, boríték nélkül házhoz hordással egy évre 5 forint 20 krajcár pengőpénzben, postán borítékban 6 forint 40 krajcár pengőpénzben.

Majáles. Nem tulajdonképpen majálest, hanem juniálest tartottunk ez évben, éspedig június 1-jén, minthogy azon oskolai mulatságot májusban nem tarthattuk meg a hideg, szeles és esős idők miatt. Hogy azt, mint illene, vígan eltöltöttük volna, nem mondhatni, mert a vígság ritkán volt szemlélhető.

Egyházi tisztújítás. Ez történt május 31. napján, mégpedig ily renddel: az eddigi inspector Kralovszky András úr hivatalában megerősítettett. Puchy Pál volt curator helyébe, ki tovább nem akarván szolgálni, hivatalát önként letette, curatornak a három kijelölt közül (Marko József, Kovács Sámuel és Schmidt Pál) Marko József elválasztatott. Egyháziakká pedig Lejtrich Sámuel, Klimant János és Gyurcsan József lettek, a salarisatus¹⁴⁸ egyházi is (Mráz) megmaradt.

Egyházi számadások. Azok ugyanazon alkalommal és aznap történtek, melyen a restauratio. De miért oly későn és nem rendes idején, mely február utolja vagy április első napjai? Oka az, hogy egy részént a szedők a tagoktól ki nem szedhettek minden papbért, részént a curator sem kaphatta be a szedőktől a nálok lévő és némelyek által elköltött pénzt, kik azt tulajdon hasznokra fordítva, mindeddig a befizetést halasztották.

Egyházi gyűlés. Június 5-én tartott egyházi gyűlés, melynek legfőbb tárgya volt a templom fedése eránt való tanácskozás. Ez alkalommal Novák Sámuel segédpap jelentette, hogy mivel hivatalának 3. esztendeje végéhez közeledik, hivataláról le akar mondani, és két hét múlva a templomban búcsúbeszédet tartani.

Oskolai vizsgálatok. Ezeknek idejük csak június 20. napja lett volna az eklézsia határozata szerint, de ez évben kéntelen volt az eklézsia ezen határozatától eltávolzni azért, hogy a nagy drágaság, szűk idők és szegénység miatt igen sok szülék, kivált a szállásokon lakozók, gyermekeiket nem győzvé a szükséges táplálattal a városban kitartani, azokat az oskolától időnek előtte elvonták, sokan az oskolai felügyelők engedelmével is. Hogy még többen (mert már egyharmad része a tanulóknak hiányzott) ki ne maradjanak az oskolából, és a szegényebb sorsú szüléknek, kiknek szinte még gyermekeik oskolába járván, némi könnyebbség nyújtassék, határozatott, hogy a vizsgálatok egy héttel hamarább a rendes időnél tartassanak.

Tartattak tehát június 14-én és következő napokban ily renddel:

Január	14. reggel	Nagy Sámuel	délután	Susztek Sámuel
	15.	Tregjár Pál		Mihályik Mátyás
	16.	Kollmann Sámuel		Pöstényi András
	17.	Jurányi Sámuel		Serfőzy János és Klimó János oskolái öszvecsatolva.

Árverés a templom fedelének elkészítése iránt. Június 16-án öszvegyűlvén több ácsmesterember, tartottak licitációt¹⁴⁹ a templom fedelének elkészítése iránt. Két ácsmester találkozott, ki azon munkát magára vállalta, az egyik kassai, a másik miskolci, ez 6 forintért pengőpénzben,

¹⁴⁸ salarisatus: salláriumért, fizetésért dolgozó, díjazott

¹⁴⁹ licitatio: árverés

amaz 6 forintért szinte pengőpénzben 11 feltétel alatt,¹⁵⁰ melyeket és a contractust lásd az egyházi protocollumban.¹⁵¹

Oskolai gyűlés. Ez tartott június 18-án, s legfőbb tárgya volt az ítélettel a vizsgálatok eránt. Némely apróbb és csekély fontosságú észrevételen kívül az egy, legnagyobb észrevétel az volt, melynél fogva minden oskola, Jurányi és Kollmann urakén kívül azzal vádoltatott, hogy a számvetésben gyenge. (Azonban minden tanító e részben többet tett, mint tennie kellett volna, de ezen vád onnan veszi eredetét, hogy oskolai ügyelők és censoraink¹⁵² nem tudják és nem ismerik pontosan az oskolai tervet. Így példának okáért az olvasó oskolák tervök szerint tartoznak tudni 1 000 000-ig felírni. Ellenben tudták a vizsgálat alkalmával nemcsak a kitűzött számokat felírni, hanem a számvetésnek négy első nemeit is nevezetten számokban megcsinálni. Így van a dolog a többi oskolákkal is.)

E gyűlésben vizsgálat alá vétetett a három ideigleni tanító is, tudniillik Serfőzy, Klimó és Pöstényi. Ezekre nézve az határozatott, hogy Pöstényi tovább is itt maradand, a többi pedig elbocsáttassék.

Itt is nyoma van annak, hogy az oskolai ügyelők keveset gondoltak az oskolákkal, azokat némelyek igen ritkán, de többen soha sem látogatván meg, s annálfogva sem a tanítót, sem a tanulóit jól nem ismerik. Azt megmarasztották, ki leggyengébb, aki pedig alkalmasabb és ügyesebb a tanítói hivatalra, azt elbocsátották.

Azon igyekezetet, mely Pöstényi tanulóin volt látható, bizony nem Pöstényinek, hanem segédjének, Benko Istvánnak inkább lehet tulajdonítani, mint olyannak, akinek már több éve az oskolai dolgokban volt tapasztalása.

Pöstényi tehát megmarasztatott. Ezt az oskolai ügyelőség az eklézsia gyűlésének, mely június 19-én tartatott, bejelentette, és őt leginkább azért ajánlotta, hogy a többenél jobb magyar. Az eklézsia őt nemcsak megtartotta, hanem élelemmódjáról is gondoskodva, néki 20 váltóforintokat hónaponként fizettetni rendelt, azon feltétel alatt azonban, hogy egy hónapot eltölteni lesz köteles Kassán a kisededőv intézetben e szünnapokban azon 20 Vft költség mellett.

Ezen gyűlés alkalmával Kollmann és Tregjar urak szólítottak fel az oskolai felügyelő által, ki arra számadások alkalmával az eklézsia által meg volt bízva, kegyeskednének tanulóikkal cserét tenni, azaz vállalná Kolmann úr leányok, Tregjar úr pedig fiúk tanítását, ez okoknál fogva: hogy fiúk nagyobb számmal lévén, és erősebb természettel bírván, jobban és többen férnének a Tregjar úr tágabb és hidegebb oskolájában, mint a Kollmann úréban, mely szűkebb is, melegebb is. De ezek csak hitvány okok. Egyéb annak a veleje.

Az élet árának változása. Június 18-án a nyíregyházi piacon a gabona ára felment már 18 Vft-ra, a búza 20 Vft etc., mely miatt a koldusok száma annyira szaporodott, hogy mindeniket csak kevéssel is felsegélteni a legadakozóbb kéz is megunta. Szegény, koldulással ételmet kereső gyermekeket csaknem minden ötödik, hatodik háznál lehetett látni. Sőt, példák akadtak minálunk is, hogy szülék gyermekeiket a városban isteni gondviselésre bízván otthagyták, magok pedig más helységekre mentek el koldulni vagy munkát keresni, de arra is vannak példák, hogy az ilyen gyermekek, sőt koros emberek is, minden emberi segedelem nélkül szűkölködven, éhhal haltak meg.

---

¹⁵⁰ A feltételekről bővebben ír a Történetkönyv a 407–416. oldalon.

¹⁵¹ protocollum: jegyzőkönyv

¹⁵² censor: felügyelő, vizsgáló

De nemcsak szegény, hanem oly gazdag földművelők is, kik különben nem tartoztak a szegényebbek sorába, érezték, mégpedig nem kismértékben ez évben a nyomorúságnak súlyát, kik házaikat, földjeiket, barmaikat s egyéb vagyonaikat kéntelenek valának elpredálni és élelmökre fordítani.

De június 25. napja a kereskedő spekulánsokra¹⁵³ nézve szomorú, de a szenvedő szegénységre nézve igen örvendetes volt, mert a gabona ára 8-10 [forintra], a búza ára pedig 15-re szállott le. Szomorú volt, kivált azokra nézve, kik, eladó gabonájok lévén, azt a múlt heti vásárkor 18 forinton sem akarták adni, de azokra nézve is, kik Kassára menvén 14 forinton szedték, vagy Debrecenben 16 forinton, még a fuvar és egyéb költségek is kerültek valamibe. Július 2-án megint felment 11 forintra, a búza 14-re.

Novák Sámuel búcsúvétele. Eltelvén segédpapi hivatalának 3 esztendeje, amint meg volt híva, június 19-én a templomban közönségesen búcsúzott el a hívektől hozzájuk intézett beszédében, melynek tartalma ez:

Text[us] 2 Korint. 13. [fejezet] 11. [vers]¹⁵⁴

Prop[ositio]¹⁵⁵ Mé wynsse a žadosti: [Az én kívánságaim és kéréseim:]

1. Megte se dobre! [Minden jót nektek!]

2. Pokog Wám! a [Béke legyen veletek! és]

3. Usylugte w oswjcenosti y zatjm pokračowali, a dobrau wubec znamau powest waseho mesta zachowali. [Legyetek szorgalmatosak a művelődésben, aztán haladjatok ebben előre, városotok jó és ismert hírnevét őrizzétek meg.]

Az isteni tisztelet végével tartatott részére offertorium, mely 70 Vft-ot hozott be nekie circiter,¹⁵⁶ de találkoztak olyak is, kik házához küldvén nékie nem csekély ajándékokat pénzben. Azonkívül különösen is járt a hívektől, nemcsak az előkelőktől, hanem úgyszólván házról házra búcsúzni, s ez alkalommal is gyűjtött magának jó útravalót. A hívektől, kivált a pórnéptől kellemetes személye és hangos s értelmes szava miatt annyira megkedveltetett, hogy őt elmentekor sokan siratták is, sőt harmadik papnak elválasztani szándékoztak. Erre ő szívesen ráállott és tán meg is nyerte volna, ha az eklézsiának körülállásai egy harmadik rendes papszéket felállítani engedték volna, és ha a magyar hívek gyenge magyarsága miatt szándéka ellen nem dolgoztak volna. A tótok, magok a tótajkú presbiterek¹⁵⁷ is, sőt némely, magát magyarnak tartó előkelő is odaszavazott az eklézsiái gyűlésben, hogy Novák Sámuel harmadik papnak választassék el. Ezek nemcsak az inspector által biztatva, hanem maga Novák által is valának erre megkérve, mert magánál az inspectornál tartottak egy konferenciát Novák megmarasztása felől, és maga Novák sem mulasztott egy tót presbiter és előkelő házát megkeresni, kérve: lenne néki segítségül szándéka kivitelében. De mindjárt ezek után eklézsiái gyűlés tartatván, megbuktak mindazok, kik részére szavaztak, mert csakugyan napfényre jött, hogy az eklézsia mostani körülállásaiban harmadik

---

¹⁵³ spekuláns: üzleti spekulációval foglalkozó, abból élő, üzérkedő

¹⁵⁴ Pál apostolnak a Korinthusbeliekhez intézett 2. levele, 13:11. „Üdvözlés és áldás. Különben, testvérek, örüljétek, tökéletesedjétek, buzdítsátok egymást, legyetek egyetértők, éljétek békében. Akkor veletek lesz a szeretet és a béke Istene.”

¹⁵⁵ propositio: főtételel

¹⁵⁶ circiter: körülbelül, mintegy

¹⁵⁷ presbiter: protestánsoknál a gyülekezet által választott egyházközségi tanács világi tagja

papszékét felállítani tehetetlen, s hogy Novák, ha jobb magyar volna is, ily alávaló módon (korteskedés által) nyíregyházi harmadik pappá nem választathatik el.

Elutasítottatott tehát, miután a nemes eklézsiától 150 Vft-tal megajándékozottatott volna, azon néki reményt nyújtó tanácsadással, hogy miután valamely németországi egyetemen pályáját végezve visszatérend, és egyházunknak papra szüksége leend, őt akkor vagy későbbben is megkeresheti.

Midőn ekképp látta, hogy szándéka egészen füstbe ment, ezen szavaival: „a nyíregyháziak mind alávaló és karakter nélküli emberek, kikben legjobban bíztam, azok leginkább csaltak meg” Tréjártól búcsúzva, végképp ment el Nyíregyházáról június 25-én Eperjes felé.

De mi történt még azalatt, míg ő búcsúvétele után még itten tartózkodott, azaz június 19-től 25-ig? Lásd! Június 26-án a reggeli könyörgésnél lévő asszonyok, egynehányat kivéve, összebeszélgettek, és Szekeresné, Figuráné és Kovács Péterné vezérletők alatt, kik vagy hetvenen lehetnek, egyenesen a templomból Majerszky Lajos fiscalishoz¹⁵⁸ mentek egy instantiát¹⁵⁹ Novák megmarasztása tárgyában magoknak általa íratandók, s a nemes eklézsia eleibe nyújtandók. Ugyanakkor egy aláírási levelet is bocsátottak avégből, hogy ha az eklézsia a harmadik papot fizetni nem bírja, azt ők magok fogják tulajdon költségen tartani. De az aláírási levélből kitűnt, hogy az aláírási levelen lévő summa elégtelen egy papnak kitarására, minthogy egy-egy csak 12-15-18 krajcárt váltócedulában aláírt, tehát a harmadik papszék felállítása is ezennel elenyészett, s a Novák asszonypártfogói s mecénásai kinevettek. Még a szabó céh is ilyneműkre vetemedett, de óhajtott siker nélkül.

Ilyenek történnek Nyíregyházán a mai megvilágosodott időben!

Tiszai egyházkerületi gyűlés. Tartatott Iglón május 19-én és 20-án. Itten tekintetes draskóczy ifjú Draskóczy Sámuel közbizodalommal harmadízben egyházi főügyelnöki hivatalában megerősítettett. Egyéb, e gyűlésnek főbb tárgyai:

1. A boldogult Berzevitz Gergely¹⁶⁰ által szerkesztett egyházi rendszabások hiányosoknak találtván, mostan megjavítottak, és nyomtatva az egyetemi¹⁶¹ gyűléssel közöltetni rendeltettek.

2. A felsőbb iskolai tanítók kívánsága tekintetében, miszerint ők számukra egy különös oktatói törvényszéket mint első bíróságú hatóság felállítását óhajtották, határozottatott: hogy a felsőbb oktatókra nézve is úgy, mint a lelkészekre és néptanítókra nézve első bíróság gyanánt amaz esperesség, melynek kebelében az illető iskola fennáll, szolgáljon.

3. Határozottatott, hogy a kerületi pénztár minden kitelhető módon szaporíttassék. Schwartz Mihály esperes úr azon javaslata elfogadtatott, miszerint minden lélek a kerület számára évenként egy váltókrajcárt fizetni tartozzék, s ez a gyülekezeteknek ajánlatni rendeltetett.

4. A hegyaljai esperesség által múlt évben tett, és akkor az esperességekhez és egyes egyházakhoz utasított azon indítvány, hogy a superintendensi hivatal csak ideig-óráig tartó legyen, kivévén az indítványozót, egy esperesség által sem fogadtatott el.

5. A felállítandó iskolatanítói szeminárium részére a nyíregyházi eklézsia kebelében egy házat vett már, de most majdhogy nyakában nem maradt, mert a vélemények megfordultak, s a

---

¹⁵⁸ fiscalis: ügyvéd

¹⁵⁹ instantia: kérvény

¹⁶⁰ Berzevicz Gergely (1763–1822): közgazdasági író, 1801-től haláláig a tiszai ág. ev. egyházkerület felügyelője

¹⁶¹ egyetemi: itt: egyetemes, országos

szemináriumot többé nem Nyíregyházán, hanem valamely már fennálló lyceumhoz¹⁶² mellékin-tézet gyanánt kapcsolni, és a reá már ajánlott pénzeket az ezen képezést magára vállaló profesz-zornak fizettetni akarván.

Utoljára mégis csak a ház megvétetni, az érette adott summa a nyíregyházi eklézsiának visz-szatéríttetni, a szeminárium körüli lépések hathatósan folytatni, s az egész a többi super-intendentiákkal¹⁶³ is közöltetni, és őket is velünk kézfogásra felhívni rendeltettek.

6. A vegyes házasságok iránt a kerület részéről alázatos felírás intéztetett őfelségéhez. Ennek fő pontjai:

- a) Tétessék törvényes intézkedés, miszerint a vegyes házasságok, melyek a legújabb időkben a római hitű papság, mint pusztá hiteles tanú előtt köttenek, a protestáns lelkészek által a szokott módon adassanak egybe, és így ismét a vallás körébe, melyből semmi esetre ki nem zárathatók, vonassanak be.
- b) Hogy miután némely külsországban a vegyes házasságok politikai tekintetben érvényesek-nek ugyan, de egyházilag „ágyasságnak” nyilatkoztattak: mondassék ki törvény által, mi-képpen a vegyes házasságok most és a jövőben a többiekhez minden tekintetben töké-letesen hasonlóak.
- c) Hogy mi a második pontból önként foly, a vegyes házasságok körüli bíraskodás a római katolikus szentszékektől vétessék el, különben a dolog természete hozván magával, hogy két különböző állapotú egyén közt sem az egyik, sem a másiknak felekezete ne, hanem egy harmadik határozzon.
- d) Hogy a tértvényeket őfelsége örökre kegyesen eltörölni méltóztassék.

7. A zay-ugróczy iskolai rendszerre tett észrevételeknek az egyetemes gyűlésen annak idején előterjesztése az odamenendő követeknek köteleességül tétetett.

(Lásd e gyűlés jegyzőkönyvét bővebben.)

Tűz a Kállói utcán. Június 30. napján reggeli négy óra előtt ütött ki Fedor házából. Nem tudni bizonyosan hogy, de gyanítható, hogy a háziasszonynak, ki akkor kenyeret sütött, gon-datlansága miatt, mert csakugyan a házán lévő fakémény igen rossz állapotban volt, s éppen a kémény mellett ütött ki az első tűz a háziasszonynak már otthol nem létekor, ki munkásaihoz a mezőre ment vala, nékiek élelmet viendő. Ezen háztól meggyúlt a szomszédjájé is, Simkovits Dániel, s ettől, ha korán segítség nem érkezik, a mellette lévő malmok is meggyúltak volna, s így alkalmasint tovább is terjedett volna a tűz. De még tán Simkovits háza sem gyúlt volna meg, ha a toronyban vigyázó őr el nem aludván, hamarabb adott volna hírt a már többnyire ébren lévő lakosoknak. Hanem mikor ő, tiszteletes Farbaký Dániel kocsisa által felköltetve kezdte félreverni a harangot, már akkor Fedor háza lángba borulva majdnem egészen elégett. Az is nagy szerencse volt, hogy akkor igen csendes volt az idő, és hogy az itt lévő idegen aratók is sokat segítettek.

Simkovits néhány hét múlva felépítette a házát, minthogy assecurálva volt valami 300 pengő-forintig, de a Fedoré ámbár assecurálva volt is, későbbben épült fel.

A papbér fizetése. Az ebben és a következő években megszaporodván az eklézsiái költségek, minthogy a templom új fedetéséhez máris hozzáfogott az eklézsia, és nem akarván egész tőke-pénzét ezen célra fordítani, szükségesnek látta valamely módot kitalálni, mely által a capitalisok

¹⁶² lyceum: líceum, többé-kevésbé a mai nyolcosztályos gimnáziumnak megfelelő iskola

¹⁶³ superintendia: püspökség

megkíméltetve, a templom mégis befedessék. Ugyanezen okból a június havában tartatott eklézsiái gyűlésben a papbér fizetése felemeltetni rendeltetett, s ennek kidolgozása egy küldöttségre bízott, mely küldöttség a kidolgozott kulcsot a július 10-én tartatott eklézsiái gyűlésben bemutatta ugyan, de az ekléziától el nem fogadtatott, s csak az határozatott, hogy ezentúl minden házigazda az eddigi fizetésének minden forintjához még 15 krajcárt váltópénzen fizetessék. Példának okáért aki eddig 4 forintot fizetett, ezentúl 5 forintot fizessen, mert 15 krajcár négyszer véve térszen 60 krajcárt, azaz 1 váltóforintot, s 4 forint és 1 forint térszen 5 forintot. A fent említett küldöttség azon sinormértéket tartotta szeme előtt, hogy egy ágytól mindenki egyformán fizessen, de vagyonától külön, ki-ki tehetségéhez képest.

Egyetemi gyűlés Pesten. Ez tartatott július 15-én s a következő napokban szabad királyi Pest városában méltóságos csömöri gróf Zay Károly úr, Zay-Ugrócz örököse, ő császári, királyi felsege aranykulcsos¹⁶⁴ híve és a honi evangélikus ágostai hitvallású eklézsiák és oskolák közföfelügyelőjének elnökle alatt.

E gyűlés legfőbb tárgyai voltak ezek:

1. A tót nyelv érdekében öfelségéhez járt számos tót papból álló követség a tiszai (Jóséphy Pál) superintendens vezérlete alatt, ki ezen alkalommal értesítő nyilatkozásra felszólítottatott. Ő midőn nyilatkozott volna, a nyilatkozás következtében az egyetemi egyházi gyűlés abban egyezett meg, hogy folyamodásuk nem törvényes úton-módon készült, s felküldésére hasonló módon küldetett fel, s így egyházunk szerkezetét mindenestre megsértették. Minek okáért az egyetemes egyházi gyűlés innepélyes óvását s nem helyeslését végzésileg jegyzőkönyvbe iktatni elhatározta, egyszersmind egy, számos világi és egyházi tagból álló választmányt is rendelt, mely ezen mozgalmaknak eredetök s keletkezésök iránt kimerítő vizsgálatot hajtson végre, s munkálkodásáról törvényes intézkedés végett hovahamarább jelentést tegyen. Hogy pedig az egy idő óta mindinkább nyelv tekintetében elharapózó vádak és panaszok elenyészthessenek, az egyetemes egyházi gyűlés ugyanazon választmánynak kötelességül tevő azt is, hogy az elibe terjesztendő panaszokat és sérelmeket is mindkét részről megvizsgálja, miszerint azután az egyetemes egyházi gyűlés a valóságos sérelmeket orvosolni és illető hatóságilag orvosoltatni fogná.

2. Az unióra nézve meghagyatott a kerületeknek magok kebeléből küldöttségeket kinevezni, s a tervezett feladások miképpen sikerésítéséről évenként a nyolc egyházkerületi gyűlést értesíteni sziveskedjenek.

3. A zay-ugróczy iskolai terv némely módosításokkal elfogadtatott, s életbe hozatni úgy rendeltetett, hogy az oskolai igazgatóságok az első évben a népiskola első folyamatát, a második ugyanannak második folyamatát, és így tovább a többi felső folyamatokat lépcsőkként vigyék be intézeteikbe. Egyszersmind ezen rendszernek 1000 példánybani kinyomtatása rendeltetett.

4. A tiszai egyházkerület a Nyíregyházán állítandó, népoktatókat nevelő szemináriumot a gyűlés pártfogásába ajánlja.

A többit lásd ezen gyűlés jegyzőkönyvében.

Ezen egyetemes egyházi gyűlésre a mi esperességünkben ki volt küldetett napidíj nélkül tisztelendő Farbak Dániel úr, de ekléziánkban is voltak ott jelen némely tagok, nevezetesen: tudós tiszteletes Jurányi Sámuel professor, Trsztyenszky Sámuel főbíró és Karlovszky Lajos orvos urak.

---

¹⁶⁴ aranykulcsos: kamarás, udvari méltóság

A tiszai egyházkerületi gyűlésnek még egy, kivált tanítók részéről jótékony határozata. (Ezen gyűlésről lásd 117. lap.)¹⁶⁵

„Ami a tanítói karnak külön cikkben kifejtett, s annak elkülönözését s egy, bizonyos jogokkal felruházott harmadik karrá alakítását tárgyazó óhajtásait illeti, miután feladatunk inkább a különbségek meggyérítése s megszüntetése, mint szaporítása volna, s a tanítói karnak olyképpen elkülönözése káros öszveütközésekre vezethetne, de a külön jogok megadása tekintetében jó móddal ki sem vihető lenne, az eziránti nyilatkozat nem pártoltathatik. Hogy azonban a mindnyájunk által valóban igen méltánylott tanítói kar egyházi, de kivált iskolai ügyekre [való] befolyása, melynek időn- s helyenkénti kirekesztése a feljebbi óhajtásokat életbe hívható, elegendőleg megőriztessék s állandósíttassék, minden tisztelt címzett község, melynek helybéli conventjében¹⁶⁶ a koordináció értelmében a tanítónak mindenkor jelen kell lennie, ezennel felszólíttatik, hogy tanítóikat esperességi és egyházkerületi gyűlésekbe is, kivált midőn iskolai ügyek tanácskozásba vétetnek, gyakrabban kiküldjék.”

(Lásd ezen egyházkerületi gyűlés jegyzőkönyvét, Óhajtások t betű alatt!)

A gabonaár megcsökkenése Nyíregyházán. A múlt, 1841. évi szűk termés miatt e folyó év június 18-án a mi piacunkon már 18 Vft-on is költ egy köből gabona, a búza húszon felül is, de a következő szombaton, azaz június 25-én 8 forintra is leszállott a gabona, július 16-ig pedig egész 4 Vft-ra. A búza szintűgy naponként olcsult a szegénység nagy örömeire. Egész esztendőn át új esztendeig tudniillik sem ment feljebb 5 forintnál gabonának köbli.

Bezzeg, hogy jártak a spekulánsok? Némelyek vagyonuk nagyobb részét elvesztették.

Az új városháza elkészítése. Az új városháza, mely építéséhez még az 1840. évben fogtak hozzá, csak ez évben épült fel annyira, hogy már benne a sessiókat¹⁶⁷ és gyűléseket lehetne tartani, ami e folyó év augusztus napjaiban valósult is, mindazáltal még sok helyrehozandó maradt benne.

Ami pedig a régi városházát illeti, azt az 1843. évben Benczúr Vilmos úr 10 250, azaz tízezer és kétszázharminc¹⁶⁸ váltóforintért megvette, és belőle a maga számára egy patikát és minden környüállásaihoz szükséges szobákat épített. Ugyanabban legelőször is építtetett egy boltot, melyet mindjárt egy Tállyáról idejött, Stern nevezetű zsidó 250 Vft-ért kiárendált egy-egy évre. Maga Benczúr, ki eddig Benkőné asszony házának egy részét árendában bírta, csak későbbben költözött belé.

Az új városháza végiben lévő boltok, Angyalosyné szomszédságában, csak e folyó, 1843. évben épültek.

Zsatkovics István Nyíregyházára jövele. Ő született nemes Trencsén vármegyében római katolikus születtől, kik őt tudományi pályára adni szándékoztak, és abban fel is nevelkedett, míg utoljára Lembergben,¹⁶⁹ hol az úgynevezett karmeliták¹⁷⁰ szerzetes rendjénél néhány évig professzori hivatalt viselt, célját is elérte. Ottan bővebben megösmérvén a Szentírással, abból ő sok alapos igazságot, a római hittal ellenkezőket felfedezett, és azon gondolatokra jött,

---

¹⁶⁵ Utalás a napló 117. oldalára a Tiszai egyházkerületi gyűlés című bejegyzésre.

¹⁶⁶ convent: a református egyház legfőbb kormányzó szerve

¹⁶⁷ sessio: ülés, gyűlés

¹⁶⁸ sic!

¹⁶⁹ Lemberg: ma Lviv (Ukrajna)

¹⁷⁰ karmeliták: a Karmel-hegyen a 12. században alapított koldulórend tagjai

miképpen cserélhetné fel vallását evangélikus vallással. Egyéb módot nem tudván, egy estve, midőn a többi szerzetes vacsorához ment volna, ő magát beteggé tette, és azalatt, míg a többi vacsorált, magát a klostrom¹⁷¹ második emeletéről az ablakon leeresztette, hol már az évégre előre elkészített alkalmatosság reá várakozott, és még azon éjjel Krakkoig vitte. Onnan ment Berlinbe az evangélikus egyetem oktatóihoz (minden úti levél nélkül), kiknek elbeszélvén szándékát, evangélikussá lett, és ugyanott egy évig a teológiai tudományokat is hallgatta. Egy év múlva hazájába visszatért, de nem szüleihez, hanem az evangélikusok társulatához. Ezt észrevéven a római katolikusok és nyomára akadván, addig üldözték, míg kezökbe nem kerítették őt. Közökből lévén három esztendeig tömlöcözték úgy, hogy egy egész évet csak kenyér és víz mellett élte el. Azok látván, hogy se fenyegetések, se tömlöc, se éhség, se szomjúság nem bírhatják őt szándékának megváltoztatására és elábbi vallásának visszavételére, utoljára szabadon bocsátották őt.

Már így szabad lévén, útját vette a bányavárosi Szeberényi János superintendenshez¹⁷² és tőle papi statiót¹⁷³ kért, de üres statio nem lévén, a békésiekhez elutasította őt, hol Csabán¹⁷⁴ és Orosházán valami fél esztendeig segítette a papokat hivatalaikban. Ide jött onnan, és augusztus 25-én prédikált itten legelőször egy halotti beszédet, azután augusztus 28-án a templomban is. Erre a presbitérium, megtudván keserű sorsát és állapotát, könyörületességből őt ideiglenes segédpapnak megtartotta a rendes kápláni fizetés (300 Vft) mellett, de meghívólevéllel meg nem tisztelte.

Gondoskodott azonban róla a mi eklézsiánk, hogy mennél előbb valami papi statiót kaphasson, mert főtisztelendő Joseffy Pál superintendens úrnál is levél által közbenjárult és esedezett érte. Itten szinte fél esztendőt hivataloskodva eltöltvén, ment Tiszolczra¹⁷⁵ főtisztelendő superintendens úrhoz, ki őt egy eklézsiába (Kemencze,¹⁷⁶ Abaúj vármegyében) helyeztetni szándékozván, levél által magához meghívta, és eklézsiánktól jövő év, azaz 1843. március 8-án végbúcsút vett.

A városi takarékmagtár létrehozása. Nemes városunk elöljárói a szegény, gyakran, kivált a terméketlen időkben inséggel küszködő lakosain könyörölni és segíteni akarván, terveztek egy közönséges magtárnak felállítását, melyből minden megszorult, tavaszkor kivált, midőn az élet kifogyván legdrágább szokott lenni, gabonát és egyébféle életet kaphat oly feltétel alatt, hogy az újkor kevés életbeli kamattal visszaadni tartozik. Ezen üdvös intézetre a nemes város mindjárt 250 köböl gabonát volt kegyes adni. Ezen magtár létrehozása szeptember 4-én a templomknál kipublikáltatott,¹⁷⁷ s a következő napokban ezen szent célra gyűjtélék is tétetett.

Az új oskolának való fundus¹⁷⁸ megvétele. Szeptember 11-én a nemes eklézsia azon oskolának, mely a múlt évben létesült, és Hudácsik Pál házában tanítottak a kis elemis gyermekek, Fedor Jánostól megégett házának helyét a Kállói utcán megvette 240 Vft-ért, de amely ez évben még nem épült [fel].

---

¹⁷¹ klostrom: kolostor, zárda

¹⁷² Szeberényi János, a bányai egyházkerület (székhelye Selmecebánya) püspöke 1834–1850 között

¹⁷³ statio: állás

¹⁷⁴ Békéscsaba

¹⁷⁵ Tiszolcz: Tiszolc, ma Tisovec (Szlovákia)

¹⁷⁶ Kemencze: Alsókemence, ma Nižná Kamenica (Szlovákia)

¹⁷⁷ kipublikáltatott: közzététetett

¹⁷⁸ fundus: házhely, telek

Szüret. Kezdődött október 10-én. Nagy bőségről nevezetes, mert történt, hogy némelyek a hordók nemléte miatt a szőlőket szedetlen hagyták. Magamnak is 2 Vft-ért megtöltöttek egy gönci hordó bort, de másoknak olcsóbban is. De az ez évi termésnek bora nem volt a legjobb, mert igen savanyú volt és erőtlen.

Petrikovics György halála. Ő, miután oskoláit elhagyta volna, néhány évig hol praeceptoroskodott, hol privatizált,¹⁷⁹ azután Bodó magazinumi comissariusnál¹⁸⁰ volt írnok, ahonnan 3 év múlva kiesett. Ezután a tanítói hivatalra kívánkozott alkalmaztatni, melyet meg is nyert, és a Homokon¹⁸¹ a múlt évben létesült iskola igazgatása óréa bízott. De ottan alig egypár napot töltött el, megbetegedett és október 11-én ki is múlt az élők seregéből. Helyébe jött Klimó János, ki a múlt évben is ugyanazon homoki (Tessinszky házában) oskolának volt tanítója.

Születtek etc., száma a nyíregyházi ágostai vallású eklézsiában. Anyakönyve bizonyítása szerint ez évben:

1. Születtek	férfinemből	280
	asszonyi nemből	257
	[összesen]	537
2. Meghaltak	férfinemből	257
	asszonyi nemből	243
	[összesen]	500
3. Egybekeltek		96 pár.

Ezen év nevezetes a bő termésről. Mindenféle élet annyi termett, hogy az alkalmazatos szép és hosszú őszi idő mellett is mégsem győzték tehetősb gazdáink termékeiket kinyomtatni, amiért sok gabona a jövő tavaszig maradt nyomtatatlan, s ezért az élet ára napról napra csökkent. Szerencsés volt, aki eladnivaló gabonáját mindjárt ősszel 5 Vft-jával eladhatta, mert a következő évben az újjig leszállt 2 forint 30 krajcárra.

Szőlő szinte annyi termett, hogy a hordó drágább lett a bornál, ugyanis egy gönci hordót megtöltöttek 2 Vft-ért, sőt kevesebért is, de egy üres hordóért, ócskáért csak kellett adni 3 Vft-ot, sőt többet is. Ami több, némelyeknek se hordójok, se hordóra való pénzek nem lévén, a szőlőt szedetlen hagyták. Káposztás, vizes, meszes hordó mind tele volt. De a bor jóságára nézve nemigen érdemli a dicséretet, mert nagyon savanyú.

Az 1843. év

A múlt, 1842–43-i tél rendkívül meleg volt. Már február 20-án, amidőn a téli vizsgálatok tartattak, nyitva voltak az oskolám ablakai és ajtaja. E tájban a lakodalmak sátorban, az udvaron tartattak. Február 21-én lepkéket láttam repdesni, a fák fakadásra indultak, a fűzfának hámlott már a haja, a szőlőket még január vége felé nyitották, februárban sokat le is metszettek. Ugyane hó közepe táján már a vadlibák, s a vége felé a golyák is jelen voltak. Csak március 2-án változott meg az idő, akkor nagy szél, hó és hideg következett, azután gyakran esett az eső.

¹⁷⁹ privatizált: itt: családoknál vállalt tanítóságot

¹⁸⁰ magazinumi comissarius: magtári felügyelő

¹⁸¹ A homoki, homokpiaci iskola a mai Búza tér déli oldalán állt a 19. század végéig.

Egy szokatlan égi tünemény. Március 15-től egész áprilisig látszott egy egészen új tünemény a levegőégben, mindenkor csak estvéli 7 órától 9-ig, mely délkelet felől nyugot felé egy hosszú, székérútnyi széles, világos és egyenes vonalat mutatott a horizont közepén lévő Vénusz csillagtól kezdve egész a horizont aljáig. Mennél feljebb emelkedett a hold, annál jobban fogyott az említett tünemény világossága. Sok haszontalan beszédekre adott okot.

Nagy olcsóság Nyíregyházán. Március 11-én a nyíregyházi piacon a gabonát zsákostól lehetett kapni 3 forint 30 krajcár váltópénzen. Jó reménység a földművelőkre nézve, midőn egy köblös föld¹⁸² 5-6 Vft.

Tűz a Szarvasi utcán. Április 8-án estvéli 5 és 6 óra közt leégett az úgynevezett Manczelné háza. A tűz az istállóban támadt, elég erős nyugoti szél fújott, és a keleti város lakosait nagy veszéllyel fenyegette, de szombati napon esvén, midőn a nép többnyire itthon van, szerencsésen meggátoltatott. Általellenben Nagy Mihály háza is kezdett égni, de eloltatott, s ha ez meg nem történik, a tűz nagyon elterjedett, és a szomszédságban lévő evangélikus oskolák, parochiák és a templom s így tovább az Orosi és a Kállói utca bizonyosan lángok prédájává lettek volna.

Követválasztási gyűlés Nagykállóban. Április 27-én tartatott ez gróf Teleky József öexcellenciája elnöklete alatt, mely alkalommal Bónis Sámuel és Erős Lajos urak országgyűlési követeknek szavazatok többsége által elválasztattak. Ami e gyűlést nevezetessé tette, volt az, hogy a közbátor-ság és a jó rend fenntartása tekintetiből ugyanott, még az előtte való napon a kayzer ulánusok ezredéből egy divisio¹⁸³ jelent meg. Másnap, míg csak a szavazás tartott, egész hatodfél óráig délután a piacon frontban állva, a Bónis részén lévőket, kik a megyeháza udvarán szavaztak, az Ördögh¹⁸⁴ részén lévőktől, kik a református templom kerítésében szavaztak, egészen elrekesztette, úgyhogy ezek amazokkal semmi közösülésbe nem jöhettek. S így minden csendességben ment végbe, hogyha pedig ez így meg nem gátoltatott volna, aligha nagy verekedés és vérontás, mint ezelőtt 1836-ban, a tisztújítás alkalmával nem kerekedett volna.

Ördögh azonban, ki részint a maga erszényéből a korteskedésre nagy summa pénzt elköltött, egy embernek 5 pengőforintot is adván, részint másoktól pénzzel felsegíttette sem nyert, és buk-tát megértvén, Kállóból embereivel együtt éjjel megszegyenülve hazament leendő kollégájával, Péchivel¹⁸⁵ együtt.

Így tehát nem pénz, nem ital, étel, nem ravaszság, nem korteskedés, hanem az igaz érdem és közbizodalom győzött. Mindenkor is és mindenütt az győzzön!!!

Tűz a Virág utcán. Május 4-én délelőtt 11 óra előtt, midőn igen nagy s erős éjszaki szél fútt, és majd nyugot, majd kelet felé csavargott volna, Barnák házában tűz támadt, mely miután 9 házat prédájává tett volna, a nagy szél dacára is szerencsésen eloltatott.

Talán annyi se égett volna le, ha a lakosok részént éppen akkori kölesföld osztásánál, részént Kállóban, a vásárban nem lettek volna elszéledve.

A tűz, amint mondják, úgy támadt, hogy a kis kocsis az istállóban pipázott volna, és pipájából a tűz kiesvén a széna meggyúlt volna. Az bizonyos, hogy legelőször az istálló égett.

---

¹⁸² egy köblös föld: kb. egy magyar hold

¹⁸³ divisio: hadosztály, itt: osztag

¹⁸⁴ Eördögh Alajos

¹⁸⁵ Péchy László

Egyházi tisztújítás. Május 17-én történt az egyházi tisztújítás, midőn a felügyelő Kralovszky András és a gondnok Marko József hivatalaikban továbbra is megerősítettek. Egyháziaknak pedig ezek választottak el: Kelecsényi Mihály, Adamovics János, Groska János, Hrabovszky Sámuel, Jelenovics Sámuel és Lenhart Dániel, kiknek száma hátról hatra azért szaporodott meg ez évben, mivel a templom körül leendő nagy foglalatosságok miatt több felvigyázóra szükség leend. A templom körüli foglalatosságok pedig a templom fedelének új készítése, melyről bővebben lásd alább. A hetedik egyházi is, ki fizetéses, tudniillik Mráz Mátyás, megmarasztatott.

Mihályik Mátyás halála. Május 20-án egyházunk ismét egy tanítójától megfosztott, ki a felvégi elemi fiú- és leányoskolának volt vezére. Mindössze 17 évig tanított, 10 éveket élt boldog házasságban, és életének 51. esztendejében a fent nevezett napon kimúlt az élők közül. Betegsége (vízkórság) csak 5 hétig tartott. Egy árvát, valami 3 esztendőst, Emiliát hagyott hátra és özvegyét.

*Kiseddóvó intézet létrehozásának tervezése.*¹⁸⁶ Városunknak némely józanabb és gondosabb előjárója, látván, miképp sok szegény szüléknek gyermekei vagy sehogy sem, vagy igen rosszul neveltetnek, célba vette egy kiseddóvó intézetnek létrehozását ez idő tájban. Tanácskoztak is annak miképpeni létrehozása felől, de alkalmasint csak *pium desiderium*¹⁸⁷ marad ez is, mint már sok egyéb hasznos intézkedés abbamaradt, mert népünk adakozni nem szeret, az ilyen intézet felállítása pedig sok költséget és áldozatokat kíván.

*A kámzsa*¹⁸⁸ *eltörlése.* Május 28-án a magyar isteni tisztelet után a magyar híveknek, kik a templomban megmarasztattak, kijelentetett a presbitériumnak azon határozata, melynél fogva a fejez kámzsának használása ezentúl elmellőztessék, akár az oltár előtti, akár a katedraban szolgálat mellett. Ezt megértvén a magyar hívek, legkisebb ellentmondás nélkül reállottak, de a tót híveknél másképpen ment a dolog. Mert midőn a következő vasárnap, azaz június 5-én, úgymint Pünkösöd második ünnepnapján a hívek szinte a templomban az isteni tisztelet után megmarasztattak, és a presbitériumnak a kámzsát illető határozata felől értesítődtek volna, a templomban lévő nép közt nagy zúgás, lárma, és zúgolódás támadt és ellenkezés, s nemmel való felelettel oszlott el s hazament a nép, sőt fenyegetőzött is, mondván: „ač bez kamži wygde na kancel (t.g. knez), ga ho s kigakom srazjm” avagy: „tak (t.g. bez kamži) nám ag hoc který čizmarsky towariš muže kázat, ag toho za kneze uznáme.”¹⁸⁹

Így a presbitérium a tótokkal semmit sem tudván kivinni, kéntelen volt a régi szokás mellett maradni, és a kámzsa eltörlését megvilágosodottabb időkre halasztani.

A magyar isteni tiszteletnél tehát nem használtatik többé, de a tótnál igenis.

A nyíregyházi ágostai evangélikus templom új fedelének csinálása. Még a múlt évi augusztusban az eklézsia Tokajban megvén és elhozvátván a templom fedelére szükséges, többnyire 10 öl hosszú fenyőfákat, a munkát a legolcsóbbért elkészítendő Hlavács Jánosnak, kassai ácsmesternek (1500 Vft) adta által. Ki is a munkához fogván, a fát kifaragtatta e folyó év június hónapjában.

¹⁸⁶ A kiseddóvóval kapcsolatos irattöredéket lásd: MNL SZSZBML, XV. 84. Nyíregyháza város egyesületi és társasági iratainak gyűjteménye, 1829–1949. (a továbbiakban XV. 84.)

¹⁸⁷ *pium desiderium*: jámbor óhaj

¹⁸⁸ kámzsa: hosszú, földig érő papi öltözet.

¹⁸⁹ „ha kámzsa nélkül megy ki a szószékre (mármint a pap), akkor én őt egy bottal leütöm” avagy: „Így (mármint kámzsa nélkül) akármelyik csizmadialeány tudna prédikálni, és azt is papnak ismerjük el.”

Ez készen lévén, június 27-én a fedél bontásához fogtak, s július 4-én már a gerendafákat a templomra húzni kezdték, s július 15-ig nemcsak minden fa felhúzatott, hanem az egész famunka be is végeztetett (felállíttatott) a lécezésen kívül. Ekkor régi szokás szerint az ácslegények a szarufához egy bokkrétát kötvén kívántak volna az eklézsiának egypár köszöntéssel kedveskedni, de némelyek tanácsára ez másnapra, tudniillik vasárnapra, midőn több nép leendene jelen, a reggeli istentisztelet utánra halasztatott, amire az ácslegénység is reáállott, reménylve, hogy a köszöntésnek nagyobb hatása lesz a népre.

De fájdalom, hogy népünk még ilyenek iránt is nagyon hidegkeblű és részvétlen. Mert csakhogy a nép megállván az isteni tisztelet után a templomnál a szokott hirdetések meghallgatása végett, figyelmet sem fordított a két ácslegény köszöntéseire, melyeket onnan felülről, a fennállított bokréta mellől, magok pénzén vett poharak kiürítése közben a népre mondandók valának. Mit látván a két ácslegény, megszorítva és megszegyenülve szállt le a templomtetőről, a nép pedig inkább a hirdetéseket, mint ezen köszöntéseket hallgatta. Egy fiatal mesterember mégis viszonozott a köszöntő ácslegények első köszöntésére. De elég-e az annyi közül? Az eklézsia pénztárából azonban mégis kaptak a legények öt váltóforintot áldomás fejében.

Július 18-án lécezni kezdték és 22-én el is végezték volna, de lécek hiánya miatt kéntelenek voltak az ácslegények a munkát félbehagyni és eloszlani. Négy azonban itt maradt a munkát bevégezendő, a többi pedig elutazott Keresztúrba,¹⁹⁰ más munkát szinte folytatandó, kiket, midőn az itt maradandók egész Vaskapuig¹⁹¹ elkísérték volna, ottan búcsúvétel és borozás közben, igaz, hogy akaratlanul, egyik a másikkal, tudniillik Sipos N. nevű nyíregyházi finak a jobb kezén lévő nagy ujját végképpen a pisztolyból ellőtte. Egyéb szerencsétlenség az egész munka mellett nem történt.

A cserepet maga az eklézsia tulajdon költségén és maga anyagából a városi cserépszímben egy Szatmárból avégre idehozott cserepes által készíttette és égettette, mégpedig mázos cserepet, melyet július 26-án kezdtek hordani a templomhoz, s a következő napokban folytatták a hordást, és július 28-án a rakáshoz is hozzáfogtak, s folytatták szeptember 5-ig, amidőn az egész tető és minden egyéb templom körüli munka egészen bevégeződött. Mennyi cserep ment reá? Bizonytalan. Égettetett ugyan az eklézsia számadási jegyzőkönyve bizonyítása szerint ...¹⁹², de ebből felmaradván, a bibliotékának egy része és Jurányi úr oskolájánál a szín fedetett be vele, sok öszve is tört. A tetőn, a hátulján kívül, egész szarufa van 101, és lécc vagyon sor egy oldalon szinte 101, és a másik oldalon szintannyi. Az egész templomtető került öszvesen 4804 Vft-ba.

Karlovsky Gusztáv. A volt csetneki papnak fia s idevaló nemzetes Kovács Andrásnak unokája, ki atyja halála után Nyíregyházán a fent említett nagyatyja házában nevelkedett fel, s mint eperjesi tanuló és teológus július 9-én templomunkban tót nyelven, július 16-án pedig magyarul szónokolt, kit azután az ő atyafiai, nem lévén az eklézsiának káplánja, az eklézsiának segédpapnak ajánlották, de el nem fogadtatott.

*Gyufagyár felállítása.*¹⁹³ Balla Samu volt gyógyszeráros, a múlt években tett adósságainak lefaragása tekintetében gyógyszerétárát törvényesen s per által elvesztvén, és így élelemmódjától is, de személyétől is megfosztatván, kéntelen volt más élelemmódról gondoskodni. Mivégett

---

¹⁹⁰ Bodrogkeresztúr

¹⁹¹ Vaskapu: település Virányos és Rakamaz között

¹⁹² A cserépszám nincs feltüntetve.

¹⁹³ A gyufagyárral kapcsolatos irattöredéket lásd: MNL SZSZBML, XV. 84.

elutazott Pestre, ahol néhány hónapig mulatván, gyakran meglátogatott egy gyufagyárost. Attól ezen mesterséget megtanulván, hazajött nagy nyomorúságban úgy, hogy még testi ruhája sem volt, mely miatt szégyenlően hazájába jönni, elébb Tokajban mostohaanyja testvérét meglátogatta, ki is látván rongyosságát, könyörült rajta, és őt ruházattal ellátta. Úgy jött azután Nyíregyházára, hol e folyó év június havában gyufagyárat állított s nyitott meg több helybeli tehetősből úr segedelmével, kik tudniillik actiákat¹⁹⁴ vévén magoknak, a szükségeseket beszerezték, néki havonként bizonyos díjat adván.

Két új iskola keletkezése. Még a múlt évi június 30-án leéhvén Fedor Jánosnak a Kállói utcán lévő háza, és az eklézsia, látván szükségesnek a kezdő iskolás gyermekek számára egy új oldaloskolának felállítását, ezen leégett házportát tehát megvette 240 Vft-ért azon célból, hogy ott új iskolát építhessen, mely azonban azon évben még nem épült, hanem csak a következő, 1843-ban. Július 12-én tudniillik estve 6 órakor az első alapköve tétetett le számos presbiter, lelkész és oskolatanító jelenlétében. A kőművesi munkát Lipnitski N.¹⁹⁵ kőművesmester 320 Vft-ért, az ácsi munkát pedig Tarczali N.¹⁹⁶ ácsmester 150 Vft-ért vállalták s ki is állították.

Ugyanezen hiányt, tudniillik [hogy] a homoki részen lakó gyermekeknek kezdő iskolájuk nem lévén, és mivel tőlök a felvárosi, úgymint a Körtvély utcán lévő iskola távol van, átlátván a nemes eklézsia a homokiak kérelmét, melyben egy új, számukra építendő iskoláért folyamodtak hozzája, igazságosnak és helyesnek ítélvén, Lovich Mihálytól portájának egy részét, tudniillik 12 ölnyi szélességben, mely éppen a katonai ispotály ellenében fekszik, a fent említett célra 180 Vft-ért megvette, s augusztus 11-én az alapköve tétetett le.

Mind a kettő még ez évben egészen elkészült. Kőművesi munkát szinte Lipnitski N. 320 Vft-ért, ácsit pedig szintazon Tarczali N. 150 Vft-ért az eklézsia anyagaiból állították fel. Mind a két iskola került 3569 Vft-ba. Számadások bizonyítják.

Az élet olcsósága Nyíregyházán. Az aratás előtti legutolsó hetivásárunkon, azaz július 8-án a legszebb búza 6 Vft, a tengeri 3 forint 15 krajcár, a gabona 2 forint 30 krajcár és 2 forint is, az árpa 2 forint. Július 15-én pedig a gabona 2 Vft-on kelt.

Új ábécéskönyv behozatala az iskoláinkba. Látván a nemes eklézsia, hogy az elemi osztályokba járó gyermekeknek igen sokféle ábécéskönyveik vannak, mi a tanítást nagyon nehezíti, ennek következtében elhatározta ugyanazon ábécéskönyvecskék tekintetéből az elemi iskolákba egyformaságot behozatni. Mire nézve tiszteletes Mikuss Sámuel lelkész egy új magyar-tót ábécéskönyvecskének kidolgozását magára vállalta, és ugyanazt a nemes eklézsia a maga költségén kinyomattatta.

Orkán és tűzvész. Július 19-én estve 9 és 10 óra közt támadt egy rendkívül erős szél, mely házakban és fákban igen nagy károkat s pusztításokat tett. Ugyanis nemcsak a háztetőket öszverongálta, vagy sokakat le is vetett, de hordónyi vastagságú fákat is gyökerestől a földből kiszodrott, mint példának okáért a keleti parochiánál volt nagy terebély ákácfa.

Ugyane napon, de még délelőtt Miskolc városában ütött ki a tűz, mely ezen városnak nagyobb részét (hír szerint 2000 házat) hamuvá tett. E szerencsétlenség osztályrészül jutott az

---

¹⁹⁴ actia részvény

¹⁹⁵ Lipnyiczky Imre

¹⁹⁶ Tarczali György

odavaló ágostai evangélikus egyháznak is, melynek temploma, paplaka, oskolái és egyéb épületei lángok prédájává lettek. Minek következtében a fent említett, különben is szegény egyház tetemesen megromlott, s tán soha ki nem vergődött volna, ha mindezen épületei tűzkármentesítve nem lettek volna.

Oskolák visszavétele. Szeptember 5-én oskolai gyűlés tartatván, Trégjár Pál és Kollmann Sámuel tanítók által szó emeltetett, miszerint ők, ki-ki maga előbbeni oskoláját visszavenni kívánják. Trégjár tudniillik a leányok, Kollmann pedig a fiúk tanítását folytatandó, mivel Trégjár Donatus¹⁹⁷ tanításától idegenkedett. Ami ellen az eklézsia sem tehetvén semmi kifogást, az oskolák a fent említett tanítóknak visszaadattak, és így az eklézsia ama reményétől és céljától, miszerint a fiúkat Trégjár, a leányokat pedig Kollmann tanította volna, elűtetett, s azon múlt évben történt oskolákkal csere, mely csak egy évig mintegy próbául tartott, semmivé tétetett.

Ugyanezen oskolai gyűlés alkalmával felolvastattat a zay-ugróci oskolai rendszer helybeli oskolák körülményeihez való alkalmazása, mely a helybeli tanítói kar által készítettett.

Nevezetes ünnepély. November 5-én tartatott eklézsiánkban egyúttal háromféle, emlékeztetere méltó ünnepély, úgymint a reformáció, a templomfedetés és a két új iskola felépítési ünnepélye. November 7-én pedig a két iskola nyilvánosan az egyházi és oskolai igazgatóság által megnyitattott, noha bennök a gyermekek az oskolai év kezdetétől fogva tanítottak. A keleti, azaz a Kállói utcán lévő oskolában volt az első, de csak ideiglenes tanító Oltvány András. (A nemes eklézsia határozata szerint, miután Stoffan György, a déli oskolának volt a tanítója 1841-ben és Mihályik Mátyás, az éjszaki oskolának tanítója ez évben meghaláloztak volna, ezen és az újonnan épült két oskolában addig, míg a szeminárium létrejön, és onnan kaphatók lesznek a tanítók az oldaloskolák számára, addig, mondom, mind a négy oskolában csak ideiglenes tanítók leendnek). A nyugoti oskolába pedig szinte ideiglenes tanítóul jött az eperjesi főtanodából Roll N. nevezetű tanuló, de kedve, talán ügyessége sem lévén ezen hivatalra, október 7-én innen búcsút vévén, visszament Eperjesre, és helyébe szinte az eperjesi főtanodából más, Hrasko József nevű deák jött ezen hivatal felvállalandó, ki is ez évet ezen és még egy következő oskolai évet a déli oskolában mint ideiglenes eltöltvén, visszatért az oskolákba főbb tudományokat folytatandó.

Az egész ünnepély egy barátságos ebéddel, mely tudós Nagy Samu oskolájában (ki-ki a maga költségén, az eklézsiának minden terheltetése nélkül) történt, bevégzetett.

Szép látmány volt az, midőn minden oskolás gyermek a templomból reggeli isteni tisztelet után a keleti iskola felé rendben, párosan menve, az iskola előtt megállott addig, míg a szónoklatok elmondattak. Azok végeztével az oskolás sereg indult a másik új iskola felé, hol szinte hasonló ceremóniák fordultak elő, onnan pedig az oskolás tanulók hazabocsáttattak, és a délutáni órákra is felmentettek az oskolától.

Ritka eset. November 11. napjától 20-ig, és így 9 nap alatt egy temetés sem történt a helybeli ágostai evangélikus eklézsiánál, holott néha egy napon több 9 testnél temettetik el. Kollmann Samu tanító 26 évi szolgálata, vagyis hivataloskodása óta ily esetről, egyet kivéve, még nem emlékezik, állítása szerint. Ez is az ő hetében történt.¹⁹⁸

---

¹⁹⁷ Aelius Donatus: IV. századi latin grammatikus. Nyíregyházán a professzori iskolában is az ő nyelvtan-könyve alapján kezdték meg a latin nyelvtan tanítását az első, „donatus, donatista” évfolyamban.

¹⁹⁸ A tanítók heti váltásban orgonáltak a templomban és énekeltek a temetéseken.

Városi tisztújítás. Ez történt december 19-én, Jármly Imre őnagysága elnöklete alatt. Főbíró-nak nemes Trszjtjenszky Sámuel megmarasztattott, kapitánnyá Domjan Samu elválasztott, tanácsnokokká Juhász Mihály, Sulyan János, Palicz Mihály és Kacska János szavazás útján lettek.

Sulyan Ádám volt tanácsnok pedig, mivel vagyónától per által megfosztattott, s így a privilegiium értelmében bene possessionatus¹⁹⁹ nem lévén, és magát házi viszonyaiban erkölcsstelenül viselvén, a tanácsnoki hivatalból kitétetett.

Polgármesternek Suták Sámuel szinte megerősítettett, választott közönség tagjaivá pedig lettek: Benczur Vilmos, Majerszky Lajos s mások.

Nyíregyháza népesedése. Ez évben született, de csak az ágostai evangélikus hitvallásúak részéről fiú 312, leány 264, öszvesen 576, meghalt férfinemből 258, asszonyi nemből 252, öszvesen 510, házasodott 176 pár.

1844. év

Táncvigadalom a kiseddóvó számára. A Nyíregyházán felállítandó kiseddóvó intézet tőkénének gyarapítására tartott ugyanitt február 17-én egy bál, mely alkalommal bejött = ...²⁰⁰

Aprómarha-dög. Februárban s a következő hónapban annyira terjedt el a házi aprómarha közt a dög, hogy egy oly gazdasszonynak, kinek száznál több is volt, alig maradt meg egy vagy kettő. Egyformán pusztította úgy a pulykákat, mint a libákat, úgy a kacsát, mint a tyúkot. Minek következése az lett, hogy a piacon csak drága áron volt kapható egy pár kacsza vagy csirke.

*Conscriptio.*²⁰¹ Februárban és márciusban öszveíratott a nyíregyházi ágostai hitvalláson lévő lelkek száma, s találtatott 13 ezer és egynehány száz, de mivel ezen öszveíratás nem a maga útján, se rendes módon nem történt, tehát nem hiteles, de helyes sem lehet, mert már ezelőtt egynéhány évvel 17 000 lélek számláltatott, és azóta csaknem minden évben felülhaladja a születettek száma a halottak számát.

Homolya István segédpap. Volt ő azelőtt néhány évig oskolatanító, de ki tudja mi okból lemondván ezen hivataláról, történetesen idejött. Itt április 21-én prédikált tót nyelven, április 28-án pedig próbapredikációt mondott szinte tót nyelven, és május 5-én magyar nyelven. Ezeknek utána még e napon, mivel a népnek megtetszett, közakarattal káplánnak elválasztott, mint szokás, három évre.

De ki nem töltötte eklézsziánk kebelében ezen 3 évet, mert még ez évi karácsonyi napokban önként lemondván, elment. Miért? Az ő állítása szerint azért, mivel megsértetett a becsülete azáltal, hogy városunkban öszveállván egy műkedvelő társaság, adandó vala elő egy szindarabot valami közhasznú célra, mely társaság tagjai, kik között több kisasszony is volt, midőn próbát tettek az elválasztott szindarabból a Vendégfogadó termében, ahol előadandó vala, a próbatételre sok mindenféle nép, még cseléd is öszvegyűlt, mit nemigen szívelvén, kivált a női nem, kimondatott: hogy még ezentúl senki se jelenjen meg a próbatételen a meghívottakon kívül. Más alkalomkor ismét tartatott próba, melyre a fent említett káplán valamint az elsőre, másodokra, úgy erre is, de meghíva nem volt, megjelent több hívatlanokkal és oda nem tartozókkal. Mit látván a társaság tagjai, és kivált a női nem, s vonakodván a hívatlanok jelenlétében a próbaadástól, és hogy ez mégis

¹⁹⁹ bene possessionatus: jobbmódú középbirtokos

²⁰⁰ A bevétel összege nincs feltüntetve.

²⁰¹ conscriptio: összeírás

megtörténjék, egy a társaság tagjai közül (Domjan Sámuel) kéntelen volt a színpadra fellépni, s a tolakodó és hívatlan nézőknek ismételni a múltkor kimondott határozatot, mondván: „aki nincs meghíva, menjen ki.” Erre, az igaz, kitakarodott minden hívatlan, természetesen a káplán is. De bár nálánál nagyobb tekintélyű egyéneket is érdekelt ezen kimondás, nem ütköztek meg rajta, hanem helyesnek találták, mondván: „Úgy kell nekünk! Minek megyünk oda, ahova nem hívnak?”

Hanem a gőgös és nagyralátó káplán azt igen nagy megsértésnek vévén azonnal odanyilatkozott, hogy ezáltal az ő becsülete nagyon meg van sértve, s annálfogva ő magát többé a híveinek, kivált a prédikálószekekről meg nem mutathatja pirulás nélkül. S e megrögzött elhatározottsága mellett meg is maradt, s nem is ment fel többé a szónoki székre se imádság, se prédikációmondás végett, bár Karácsony első ünnepnapján délután prédikálandó vala. Erről is lemondott, s ezen kötelességet másra toltá.

Ez volt tehát az ő elmenetelének, de csak az ő állítása szerint, oka. De ez nem igaz! Fő oka volt az ő elmenetelének az ő közte és a helybeli papok közti súrlódások és ellenkezések.

Hát ezeknek mi az oka, kérded. Az, hogy ő nagy pánszláv lévén, kívánta volna elébb az egész gyülekezet tagjait, de kivált a pórnépet maga részére hódítani, amiben nagyon is eljárt, és azután harmadik pappá elválasztatni. Ezt másképp nem cselekedhette, hanem csak a köznépet rendes két papja elleni bizgató és tekintélyöket alacsonyító izgatásai által. Hasonlóan viselte magát a tanítók iránt is, kiket a nép előtt minden úton-módon igyekezett lealacsonyítani, nemkülönben az eklézsia előljárói, de kivált a magyar nyelv pártfogói és előmozdítói iránt is.

Végtére látván, hogy gonosz szándéka kivitelében nem boldogul, lemond a hivatalról a fent említett szín alatt, s a Karácsony és Újév közti napokban bonis cum avibus²⁰² elment eklézsiank kebeléből.

Egyházi tisztújítás. Május 1-jén vizsgáltattak meg az egyházi számadások, más napon pedig történt a tisztújítás, mely szerint Kralovanszki András egyházfelügyelő és Marko József gondnok hivatalában (már harmadik évre) megerősítettett, Majerszki Lajos pedig a még 28-án meghalt Benczur Adolf, volt egyházi jegyző helyébe választatott.

Esperességi gyűlés. Tartatott ez június 12–13. napjain egyházunk kebelében tiszteletes Szirmai Hugó esperességi alügyelő és tiszteletes Komáromi József esperes elnöklete alatt.

A bibliotéka fedettése. Augusztus 26-án s a következő napokban az úgynevezett bibliotéka a templom fedeléből felmaradt cseréppel fedetett be.

Választmány. Október 22-én a városházán öszvegyűlt mind a négy valláson lévő, úgy az egyházi, mint a világi számos tagokból álló, kisededóvi választmány néven nevezendő vegyes konferencia, melynek feladata leend azután annyiszor gyűlni öszve, amennyiszer azt a kisededóvi intézet körülménye szükségessé teendik. Ez alkalommal pedig arról folyt a tanácskozás, miképp lehetne a helyben felállítandó kisededóvi intézet tőkáját mennél gyorsabban annyira gyarapítani, hogy a célba vett kisededóvi intézet létrehozathassék.

A következő napokban, úgymint október 23-án, 29-én s a többi [napon] tartatott e tárgyban tanácskozások folytattattak, melyek eredményét bőven adja elő a kisededóvi intézet jegyzőkönyve.²⁰³

---

²⁰² bonis cum avibus: jó kilátások reményében

²⁰³ Az intézet történetéről lásd Szabó József: Nyíregyháza küzdelme az óvodáért a reformkorban. In: Szabolcs-Szatmár megyei helytörténetírás, 5–6. Szerk. Gyarmathy Zsigmond. Nyíregyháza, 1985. 107–127.

Az ezen évi termés mindazon gyakori erős szelek, hosszas szárazság és egyéb természeti csapások mellett, melyek környékünket érték, középszerűnél is jobb volt, mert május 20-án a gabona 3 forinton, az árpa 2 forinton, a búza 6 Vft-on kelt, az aratás után pedig még olcsóbb lett az élet. A szüret is, bár nem bő, legalább középszerűnek mondathatik.

Az 1845. év

A Nyíregyházán Remete Pál napján, mely január 10-ére esik, tartatni szokott országos vásár által tétetett Aquinus Tamás, azaz március 7. napjára, s ez évben először tartatott e napon.

Paulini József halála. Rövid ideig tartott betegsége után meghalt ő április 22-én, s 24-én eltemettetett mindenféle felekezeten lévő nagy sokaság kíséretében. Nemcsak egyháza (római katolikus) és felekezetbeli népe s hallgatói előtt, hanem a városunkbeli, majdnem minden lakos előtt is kedves volt. Hány esztendeig szolgált Nyíregyházán mint pap, s hány évig viselte az esperesi hivatalt? Előttem tudva nincsen.²⁰⁴

Az időjárás mivolta. Az ez évi időjárás nem volt a legkedvezőbb. A tavasz inkább száraz volt, mint nedves. Az egész aratás felettébb esős, úgyhogy sok már learatott vagy keresztekben lévő termés is megrothadt és a mezőn odaveszett. Minek következtében már augusztus 16-án a gabona ára 7, a búzának 9, az árpának 5 forint 30 krajcár, a zabnak 4 forintra rúgott, holott aratás előtt a gabona csak 2 forint 30 váltókrajcáron kelt. A termés azonkívül is nagyon szűk volt, s beállt a drágaság és nyomorúság, melyet még az is segített elő, hogy a burgonya még a földben nagyobbadán elrothadt, vagy mely éppen jött ki a földből, a vermekben szinte elrothadt és haszonvehetetlenné lett. A szüret is szűk volt, mert egy nyilas szőlőben nem termett annyi se, mennyi csak középszerű évben fél nyilasban szokott teremni. A bor pedig savanyú és gyenge volt.

Az evangélikus egyház népesedése. Ez évben az ágostai evangélikus egyházban született összesen 652 gyermek, mégpedig férfinemből 332, asszonyi nemből 320. Meghalt 485, férfinemből 250, asszonyi nemből 235, és így 167 lélekkel szaporodott meg egyházunk népessége.

Jegyzés: Több, ez évi nevezetesebb adatom nincs.

Az 1846. év

Az élet ára. A múlt évi szűk termés következtében ez évben felment az életnek ára, tudniillik a mi piacunkon január 3-án a búza 16 forint, a gabona 12 forint 30 krajcár, a tengeri 7 forint 30 krajcár. Az árpa 8 forinton kelt.

Lengyel lázadás. Február 10. körül nagy lázadás kiütött csaknem egész Lengyelországban és Galíciában, aminek lecsendesítése és megakadályozása végett az egész Magyarországon szállásoló minden császári, királyi katonaság Galícia határai felé sietett, s ottan kordont húzván maradt mindaddig, míg csak a csend és béke egészen helyre nem állott. Minálunk is szállásoló egy divisio a svalizser²⁰⁵ ezredből mindjárt ment Galícia felé a lázadás kiütése után, és csak július 26-án jött vissza.

Áttérés az evangélikus vallásra. Március 22-én a helybeli ágostai evangélikus egyház templomfundamentoma letételének ünneplésekor²⁰⁶ egy helybeli, Gábris Zsuzsánna nevű s római

²⁰⁴ 20 évig szolgált Nyíregyházán. Lásd Történetkönyv, 464–465.

²⁰⁵ svalizser: könnyűlovassági

²⁰⁶ A templom alapkövét 1784. március 25-én helyezték el.

katolikus hiten lévő leányzó áttért az ágostai evangélikus hitre, mely alkalommal nékie különösen s nyilvánosan az egész gyülekezet előtt az úri szent vacsora kiszolgáltatót, s eszerint egyházunk hívei sorába beiktattott. Ezen alkalommal ő a nemes egyház jószívűségéből kapott egy példány Bibliát mint vallásunk alapkönyvét azon célból, hogy abból vallásunk alapszabályait s Isten igazságait házi olvasás által bővebben megismerhesse, s az elfogadott vallásban gyarapodást teheszen.

Kora tavasz. Nyíregyházán április 1-jén már a kajszinbarack virított, a lugason látszottak a szőlőlevélek, s 15-én egy garasnál is nagyobbak voltak. Május 25-én virított a szőlő, a szántásvetés pedig még februárban kezdődött.

Dér. Május 2-án nagy dér lévén, a szőlőkben, a gyümölcsfákban és vetésekben nagy kárt okozott, amiért kivált az élet egész éven át drága volt. Nevezetesen októberben, midőn legolcsóbb az élet, a gabonának köbli 16 Vft-on, a búzának pedig 24 forinton kelt.

Káplánválasztás. Május 3-án Chotvács András, eperjesi hittudományi tanuló az idevaló evangélikus egyház által segédlelkészi hivatalra meghívott, mely meghívást elfogadván, a fent kitett napon próbaprédikációt mondott magyar és tót nyelven. Erre a templomban lemarasztaltván az egyház férfinemen lévő tagjai véleményadás végett, egy része igennel, más nemmel nyilatkozott. Mindamellet a kérdéses egyén, minthogy már előre ki volt csinálva a terv a felső egyházi fórumon is, csak megnyerte a ternót,²⁰⁷ s így egyházunk segédlelkészévé elválasztott.

Ő a hivataloskodása alatt a pórnépek kedvét ugyan jóformán elnyerte a rendes lelkészek s főnökei nem kis kárával, de az egyház előkelői előtt éppen ez (a paraszt magaviselet) által, utálatossá tette magát. Amit ő maga is észrevéven, azon dolgozott, miképp szabadulhasson meg a nyíregyházi egyháztól. Történt ezalatt a Gömör megyei vizesréti²⁰⁸ lelkésznek meghalálózása. Ez alkalmon tán nem annyira ő, mint szülei kapván, addig jöttek-mentek fűhöz-fához, míg magánál a superintendensnél (Jozeffy Pál) ki nem eszközlötték részére a vizesréti meghívást.

Elment tehát próbára, és a hivatalt el is nyerte, de nem az egyház szavazattöbbsége, hanem a környékbeli papok kieszközlése s rátukmálása által. Visszatérvén egyházunkba megköszönte a kápláni hivatalt a szószékről augusztus 1-jén, s búcsúbeszédének alapigéjéül vette Pál apostol Korint[usbeliekhez írt] 2. lev[ele] 13. rész, 11. versét.

De hír szerint nem volt igen szerencsés ezen állomásában.

Rendkívüli szárazság környékünkben. Ugyanis Húsvétől, azaz április 12-től június 24-ig teljességgel semmi eső nem esett. Június 24-től július 18-ig kevés, de július 28-án országos esővel vigasztalt meg bennünket az isteni gondviselése. Eddig folyvást tartó igen erős szelek és mellett nagy forróság járt nappal, mire a legelő, a kerti vetemények és vetések, kivéven az ősziakat, végképpen kiszáradtak. Ezek is csak azért maradtak meg épen, mert éjjelenként csendes és haramatos időjárás valamennyire enyhítette azokat.

Egyházunknál építkezés. Ez évi nyáron épült lakásomnál (S[uszték] S[ámuel]) az istálló, szín és a két szomszéd iskola tanulói számára egy közös árnyékszék, ugyanezen évi télben az udvaron lévő kert rácskerítése.

---

²⁰⁷ ternó: hármastalát a lottóban

²⁰⁸ Vizesrét, ma Mokrá Lúka (Szlovákia)

Az ezen építkezés melletti kőművesmunkát Lipnitzki, az ács munkát Zomborszki, a kerítést pedig Tarczali ácsmester készítette.

Szüret. Az minálunk kezdődött szeptember 28-án és ugyanazon a héten be is végződött. Mennyiségre nézve középtermésű, jósággra nézve pedig jóval meghaladta a többi éveket. A szüreti időjárás csaknem nyári napokhoz hasonlított, s azért azt oly hamar és vígan bevégeztük. Ilyen szép s meleg idő tartott egész október végéig, amidőn az idő megváltozván, hideg, de szinte tiszta napok álltak be, s tartott így folyvást egész november utoljáig. November 16-án ugyan esett egy kevés [eső] és első hó is, de csakhamar elmúlt.

Óvoda felállítása. Miután ezen szent eszme, miszerint egy kiseddóví intézet felállítandó, városunk előkelő polgárainál nagy részvétre talált, nem volt egyéb hátra, mint annak mennél előbbi és legkönnyebb módoni kiviteléről gondoskodni. Ugyanis már 1843-ban első alaptőkéjéül a város ajánlott azon summából, melyet bizonyos szolgálataért nyert néhai méltóságos Szilassy József özvegyétől (a summa 10 000 forint) 6938 Vft és 21 krajcárt. Egyéb kútforrások, az alaptőkéjének gyarapítására szolgálók voltak a többrendbeli táncvigalmak, színmutatványok a helybeli tanulóifjak által előadva, és egyéb önkéntes s szíves adakozások. Ezen források oly bőven buzogtak ki, hogy 1844. év szeptember 7-én 8787 Vft-ot és 59 krajcárt tettek. Ily gyorsan növekedvén az alaptőke, az 1846. évben [kész] volt már a kiseddóví választmány az épületnek felállításáról gondoskodni. A városnak lévén egy kevés hasznot hozó portája épp a város közepén, mely fa lerakóhelyül használtott, azt a célba vett intézet részére igen olcsó áron eladta. Ez is meglévén birtokában a választmánynak, hozzáfogott az építéshez, mely a helybeli kőművesmester Lipniczki János által ez 1846. [évi] nyáron el is készült minden hozzátartozandókkal egyetemben annyira, hogy november 22-én a leendő óvó, Grenerczy András²⁰⁹ úr ünnepélyesen be is vezettetett a kiseddóví választmány által, és november 23-án már a beírott óvoncok a tanításban is részt vettek. A bévezetés napja estvéjén szinte az intézet tőkéjének gyarapítására táncvigalom tartatott, mely nem megvetendő summát hozott be.

A tanítási díj osztály szerint fizettetett. Ugyan az első osztálybaniak egy hónapra 30 krajcárt, a második osztálybaniak 20 krajcárt, a harmadik osztálybaniak 10 krajcárt váltópénzben fizettek, a negyedik osztálybeliek pedig, ahova szegény szülék gyermekei tartoztak, ingyen tanítottak.

[APPENDIX]

[Családi adatok]

1832. esztendő január 6-án, azaz Vízkereszt napján léptem házassági életbe Szántón Novák Borbálával, néhai Novák Sámuel és a még életben lévő Csajka Klárának leányával. Esküdtünk pedig Tállyán, minthogy akkor a szántói evangélikus luteránus eklézsiának papja nem volt.

Susztek Sámuel

1833. február 9-én született első gyermekünk, leánygyermek, aki a keresztség által Apollónia névvel ruháztatott fel. Keresztatyja volt Köhler József, keresztanyja pedig annak hitvese Szántón.

1833. március 2-án ezen Apollónia leányunk meghalt Szántón.

---

²⁰⁹ A korabeli forrásokban leggyakrabban Andorként tüntetik fel.

1834. június 23-án született más leányunk, kinek neve Amália, Nyíregyházán. Keresztatyja tudós Nagy Sámuel és keresztanyja ugyanannak hitvese, Maurer Dorothea. 1834. augusztus 10-én a helybeli seborvos, Roth Dániel által ugyanezen Amália leányunkba a himlő beoltatott sikeres foganattal.

1836. március 26-án, mely esett Virágvasárnap előtt való szombatra, született fiúgyermekünk Sámuel (reggeli 8 óraker). Keresztszülék azok, kik Amáliának. Ezen esztendő július 24-én szinte sikeres foganattal a himlő beléoltatott Takáts Alojzius²¹⁰ helybeli seborvos által.

1837. szeptember 13-án estvéli 10 és 11 óra között született megint fiúgyermekünk, Dániel, kereszteltetett pedig szeptember 16-án. Keresztatyja tudós Nagy Sámuel és nemzetes Soltész József, keresztanyja Maurer Dorothea és tudós tiszteletes Farbaky Dániel úr hitvese.

1840. október 16-án reggeli 10 és 11 óra között született megint fiúgyermekünk, és október 17-én Károlynak kereszteltetett Nagy Sámuel és Soltész József mint keresztapák, Farbaki Dániel és Nagy Sámuel hitvesei pedig mint keresztanyák jelenlétében.

1842. október 25-én estvéli 6 óraker, akkor éppen estvére harangoztak az evangélikusok, született fiúgyermekünk, s október 27-én kereszteltetett meg Pál névre a fentebb megnevezett keresztszülék jelenlétében.

1847. július 10-én estve 9 óraker meghalt Károly fiam, és 12-én délutáni 6 óraker eltemetett. Betegségében, mely idegláznak (tiphus cerebialis) neveztetik, s utoljára agyvelejébe ment által, 12 napig sínlődött.

[Érdekességek 1812 és 1829 között]

Az 1812. esztendőben Magyarországon uralkodott a nagy drágaság úgy, hogy a besztercebányai piacon egy köből gabona 120, egy köből árpa 90, egy köből tenkely²¹¹ 76, egy köből zab 40 váltócédula forinton költ.

1813-ban volt a felső-magyarországi vármegyékben nagy vízáradás (szeptember 25-én és a következő napokban).

1827. Karácsony első napján látszott a szivárvány. És a következő esztendőnek Mátyás napján²¹² megint jelent meg.

1829. július 30-án és 31-én nagy földindulás vétetett észre, kivált Abaúj vármegye és a szomszéd vármegyék környékén.

Ezeket leírtam Brucháts János nevezetesebb jegyzéseiből 1836. szeptember elején Lipscsén, ahol voltam akkor szüleim látogatása végett. A következő lapon lévőket szinte akkor az atyám feljegyzése szerint.

[Újabb családi adatok]

1799. április 17-én házasságba lépett Andreas Susztek²¹³ nemes Szikora Annával,²¹⁴ akiknek 1801. december 20-án András nevű első fiuk született.

1805. március 19-én vett házat Humenszky Simontól, melyet 1814-ben újraépített.

---

²¹⁰ Takáts Alajos

²¹¹ tenkely: tönköly, silányabb búzafajta

²¹² Mátyás napja: február 24.

²¹³ Kiegészítés az oldal alján: Andreas Susztek jobb életre átköltözött 1843. augusztus 10-én, s 12-én eltemetett, előbb több hétig gyengélkedett, végtére három hétig tartott vízkórsága véget vetett életének.

²¹⁴ Kiegészítés az oldal alján: Szikora Anna meghalt 1849. május 17-én, 19-én pedig eltemetett, két hétig tartott betegsége után.

1806. március 9-én született második, Sámuel nevű fiuk.

1809. október 20-án született harmadik, János nevű fiuk, aki mint vándorló legény 1830. szeptember 20-án meghalt Nyíregyházán.

1812. március 29-én született negyedik és utolsó, Mihály nevű fiuk, ki 1844. szeptember 28-án meghalt tüdővészben.

Különös feljegyzések

1811. február 6-án Csajka Klára ment férjhez Novák Sámuelhez.

1813. szeptember 12-én született Borbála nevű leányok.

1814. május 15-én meghalt Csajka Klárának a férje, Novák Sámuel.

1816. június 18-án Csajka Klára, néhai Novák Sámuel özvegye ment másodszor férjhez nemes Domby Jánoshoz.

1847. február 8-án meghalt Domby János, Csajka Klárának a férje, s 11-én temettetett el, s ugyanazon, 1847. február 19-én Csajka Klára, néhai Domby János özvegye is, tehát férje után csak 11 nappal később költözött el az örökkévalóságra.

Nyíregyháza és Besztercebánya közötti úton lévő helységek, 1836²¹⁵

Nyíregyháza - Királytelek [Nyírtelek] - Nagyfalva [Tiszanagyfalva] - Rakamaz [Rakamaz] - Tokaj - Keresztúr [Bodrogkeresztúr] - Mád - Tállya - Szántó [Abaujszántó] (1. éjszaka)

Hernád Kértlés [Hernádkércs] - Szikszó - Senye [Sajósenye] - Boldva - Szentpéter [Sajószentpéter] - Kazintz [Kazincbarcika] - Vadna - Dobitsán [Dubicsány] (2. éjszaka)

Putnok - Bá[n]révi [Bánréve] - Lénárd falu [Sajólénártfalva, Lenartovce]²¹⁶ - Rimaszéts [Rimaszécs, Rimavská Seč] - Márton falu [Nemesmartonfala, Martinová] - Pál falva [Pálfalu, Pavlove Ves] - János falva [Jánosi, Rimavské Janovce] - Rimaszombat [Rimaszombat, Rimavská Sobota] - Tirjakovtze [Bakostörék, Velke Teriakovce] - Vrbovtze [Rimavarbóc, Vrbovce nad Rimavou] - Ráhó [Rimaráhó, Hrachovo] - Oszika [Kecege, Kociha] - ...nem tudom - Rima Bánya [Rimabánya, Rimavská Baňa] - Rima Brezó [Rimabrezó, Rimavské Brezovo] (3. éjszaka)

Liker [Likér, Likier] - Hnustya [Nyustya, Hnúšťa] - Hatsava [Hacsó, Hačava] - Fűrész [Rimafűrész, Rimavská Píla] - Tiszolcz [Tiszolc, Tisovec] - Polhora [Polhora, Oravská Polhora] - Breznó Bánya [Breznóbánya, Brezno] (4. éjszaka)

Valaszka [Garamolaszka, Valaská] - Lopeg [Lopér, Lopej] - Predajnya [Garampéteri, Predajná] - Zámosztja [Garamhidvég, Zámostie] - Dubova [Garamszentmiklós, Dubová] - Nemetzká [Garamnémetfalva, Nemecká] - Szent András [Garamszentandrás, Ondrej nad Hronom] - Mezibrod [Mezőköz, Medzibrod] - Lutsatyin [Lucató, Lučatín] - Liptse [Zólyomlipcse, Slovenská Lupča] (5. éjszaka)

Besztertze Bánya [Besztercebánya, Banská Bystrica].

---

²¹⁵ A zárójelben a település mai nevét adjuk meg.

²¹⁶ Innentől kezdve minden település a mai Szlovákia területén található, ezért a zárójelben a magyar helységnevé-azonosító szótár (Szerk. Lelkes György. Budapest, 1992.) alapján feltüntetjük a helységek magyar és szlovák nevét is.

Chronicon ^{negerecho} Templo Aug Conf.
xaviensi appositum. 1771.
Deo adorando In spiritu et Veritate
sederet Christi Nolla Tardosenses. A. C.
In Lima Peru
Grato Mandatum S^{to} Consilii Regis
S^{to} Villam post S^{to} Coadjuvato

A naplókönyv utolsó oldala

SZEMÉLYNÉVMUTATÓ

A

Adamovics János 59
Andaházi Szilágyi Mihály 22
Andrástyik András 33
Andrejkovits Márton 32
Angyalosyné [?] 55
Aquinus [Aquinói Szent] Tamás 65
Augosztinyi Mihály 33

B

Babitz Mihály 33
Bakonyi Géza 8
Bálint Mihály 32
Balla Sámuel 14, 43, 45, 60
Balogh András 22
Barnák [?] 58
Bartha Sámuel 33
Barzo András 32, 39
Belyus András 33
Benczur Adolf 64
Benczur/Benczúr Vilmos 55, 63
Benedikty Ágoston 32
Benko István 46, 50
Benkőné [?] 55
Bents Mihály 32
Berzevitz/Berzeviczy Gergely 52
Blahunka János 24, 32, 41
Bodnár Antal 32
Bodó [?] 57
Bónis Sámuel 58
Botto László 20, 22
Brucháts János 68
Bunkó [?, cigányzenész] 26

C

Chotvács András 66
Czirbesz András 14

Cs

Csajka József 32

Csajka Klára Novák Sámuelné, majd Dombly
Jánosné 67, 69

D

Dessewffy család 5
Dessewffy Emil 33
Dessewffy Tamás 22
Dióssy Pál 32
Domby János 69
Domjan Sámuel 32, 63, 64
Donatus, Aelius 62
Dráskóczy Sámuel 38, 43
Dráskóczy Sámuel, ifj. 52
Dráskóczy János 31

E

Edelsbacker [?] 15
Elek Mihály 39, 44
Eliasz Mihály 32
Enyingi Dániel 32
Erős Lajos 44, 58

F

Fábri József 41
Farbaki/Farbaky Dániel 14, 38, 53, 54, 68
Farbaki/Farbaky Dánielné 68
Fedor János 53, 56, 61
Fedor József 33
Ferdinánd, V. [király] 24–27
Ferenc, I. [király] 17
Ferge János 17
Figuráné [?] 52
Finta Márton 46
Friderikusz András 33

G

Gábris Zsuzsanna 65
Galambos Sándor 6
Galanek/Galáneek/Galánffy János 24, 38
Garaj Mihály 33

Gdovin János 6
Gerhard János 33
Gerlitzky János 32
Gráff Dániel 33
Grenerczy András/Andor 67
Groska János 59

Gy

Gyöngyösy/Gyöngyösi Juhász Péter 17
Gyurcsan József 49

H

Hankovszky/Hankovszki András 24, 32, 39, 48
Hársfalvi Péter 6
Hatzel Antal 32
Henzsely András 33
Hibjan Sámuel 32, 34
Hlavács János 59
Homolya István 63
Horváth Márton, id. 33
Hrabovszky Sámuel 32, 59
Hrasko József 62
Hrubi Mihály 32
Hudácsik Pál 45, 56
Hudák György 6
Humenszky Simon 68

I

Inczédy György 21, 32

J

Jäger Dániel 33
Jakuss Pál 32
Jármay Imre 22, 63
Jelenovics Sámuel 59
Jozeffy/Josephi/Jóséphy/Jozeffy Pál 22, 36, 54, 56, 66
József, II. [király] 5, 15
Juhász Dániel 33
Juhász Mihály 38, 63
Juhász Mihály, id. 32
Jurányi Ádám 6
Jurányi Sámuel 16, 18, 27, 38, 40, 42, 49, 50, 54, 60

K

Kacska János 63
Kállay család 9
Kállay Péter 21, 26
Karlovsky Gusztáv 60
Karlovsky Lajos 37, 38, 43, 45, 54
Károlyi család 5
Károlyi Ferenc 5
Kelecsényi Mihály 59
Kerekretyi András 33
Klementh Dániel 20
Klimant János 49
Klimo János 46, 49, 50, 57
Kobilitz Dániel 33
Kollár Mihály 33
Kollman/Kollmann/Kolmann Sámuel 18, 20, 23, 40, 42, 43, 49, 50, 62
Komáromy/Komáromi József 14, 22, 43, 64
Kontsek Lőrinc 18
Kordován Pál 32
Koska András, ifj. 34
Koska János 16
Kovacs András Grncso 39
Kovács Benjámín 44
Kovács Ferenc 38
Kovács Károly 38
Kovács Péterné 52
Kovács Sámuel 49
Kováts Ferenc 33
Kováts János (Zelenjanszky) 33
Kováts Károly 33
Kováts/Kovács András 14, 20, 60
Kováts Pál Faba 32
Kováts Sámuel 33
Köhler József 67
Köhler Józsefné 67
Krajetz János 32
Krajnyák János 33
Kralovanszky/Kralovanszki/Kralovánszky András 20, 21, 23, 24, 31, 34, 41, 45, 49, 59, 64
Kujbusné Mecsei Éva 5, 6

L

Laederer/Lederer Ignác 15, 45
Lakatos György 33

Latzo János (Paulusz) 33
Lejtrich Sámuel 49
Lenhart Dániel 59
Leopold/Lipót, II. [király] 15
Lipniczki János 67
Lipnitzki/Lipnyiczky/ Lipniczki Imre 61, 66
Liptai [?] 43
Longaver Lajos 14, 17
Lovich Mihály 61

M

Macháts Márton 32
Majer András 6
Majer Mátyás 14
Majerszky/Majerszki Lajos 52, 63, 64
Manczelné [?] 58
Mányik József 32
Marfétzky András 32
Margócsy József 9
Mária Terézia [királynő] 15
Marko János 23, 32
Marko János, ifj. 34
Marko József 49, 59, 64
Matejovszky János 15
Maurer Dorothea Nagy Sámuelné 67, 68
Mendek János 33
Mezőssy Antal 48
Mihályik Emília 59
Mihályik Mátyás 6, 17, 18, 23, 40, 42, 49, 59, 62
Mikus/Mikuss/Miklósfy Sámuel 6, 14, 17, 24, 26, 27, 37, 38, 45, 61
Mladschy Dániel 45
Molnár János 32
Morvai Mihály 34
Mráz Károly 6, 49
Mráz Mátyás 59
Mudrányi János 48
Müller [?] 46
Müller Amália Stoffan/Stophan Györgyné 46
Müller Julianna Stoffan/Stophan Györgyné 46

N

Nagy Mihály 14, 58
Nagy Sámuel 6, 15, 18, 20, 23, 26, 34, 38, 40, 42, 43, 46, 49, 62, 67, 68

Németh Péter 9
Némethy Pál 44
Novák Borbála Susztek Sámuelné 6, 67, 69
Novák Sámuel 36, 45, 49, 51, 52, 67, 69

O

Oláh Ferenc 32
Olaji János 32
Oltvány András 62

Ö

Ördögh/Eördögh Alajos 58

P

Pálffy József 31
Palicz Mihály 63
Palitz Mihály 33
Palocsay Istvánné Petheő Rozália 5
Paulini/Paulinyi József 65
Péchi/Péchy László 58
Petrikovics György 57
Plath Károly 22
Posonyi János 33
Pöstényi András 46, 49, 50
Puchi/Puchy Pál 41, 49

R

Reguly Sámuel 32, 39
Risiko György 32
Roll [?] 62
Roth Dániel 15, 67
Rozum Ferenc 15

S

Sándi András 32
Schmidt Pál 49
Schvartz Mihály 52
Serfőzy János 46, 49, 50
Sexty András 48
Simkovits Dániel 33, 53
Sipos György 60
Siska Mihály 20
Soltész József 68
Stern [?] 55

Stoffan/Stophan György 6, 23, 40, 42, 46, 48,
62
Suhajda János 33
Sulyan Ádám 32, 38, 63
Sulyan János 63
Sulyán József, id. 32
Susztek Amália 6, 67
Susztek András 6, 68
Susztek András, ifj. 68
Susztek Apollónia 67
Susztek Dániel 68
Susztek János 68
Susztek Károly 68
Susztek Mihály 16, 69
Susztek Pál 68
Susztek Sámuel 5–9, 11, 12, 18, 19, 38, 40, 42,
45, 49, 66, 67, 69
Susztek Sámuel, ifj. 68
Suták Sámuel 32, 39, 63

Sz

Szeberényi János 56
Szekeresné [?] 52
Szikora Anna Susztek Andrásné 6, 68
Szilassy Józsefné, özv. 67
Szirmai Hugó 64
Szirmay Antal 13, 22
Szmoljar József 33
Szontágh Sámuel 6
Sztupár [?] 48
Szuchánszky István 32

T

Takács/Takáts Alajos/Alojzius 33, 68
Táncsics Mihály 6

Tarczali György 61, 66
Teleky József 58
Tessinszky [?] 45, 57
Tomásovszky Ádám 33
Tomásovszky András 33
Török István 32
Török Péter 32
Tregjar/Trégjár/Trégjar/Tregjár Pál 6, 18, 20,
23, 34, 40, 42, 43, 45, 49, 50, 52, 62
Trszjtjanszky/Trszjtjenszky Sámuel 31, 39, 54,
63

U

Udvari István 9

V

Veisz Sámuel 13
Velentzey Ferenc 33

W

Wesselényi Miklós 31

Z

Zay Károly 43, 54
Zoltán János 44
Zomborszki [?] 66

Zs

Zsatkovics István 55
Zsiska Mihály 32, 39

TARTALOMMUTATÓ

BEVEZETŐ	5
SUSZTEK SÁMUEL NAPLÓKÖNYVE	11
Az 1830. esztendő	13
Február 13-án az oskolatanítói próbát tettem le... [Szántón]	13
Az 1831. esztendő	13
Ezt az esztendőt nevezetessé tette... a kolera	13
Az 1832. esztendő	13
Február 27-én elutaztam Szántóról Lipcsére látogatás végett	13
Január első napján [új prédikátor lett Szántón]	13
Az 1833. esztendő	14
Október 1-jén... jöttem Nyíregyházára oskolatanítóul	14
Október 2-án húzták fel a toronyra Nyíregyházán az új nagy harangot	14
Az 1834. esztendő	14
Március 23-án [a templom alapkövetételének 50 esztendő's ünnepe]	14
Ennek az esztendőnek [júniusában és júliusában a vetemények kiszáradtak]	14
Szent János-nap [hetében voltak az iskolai vizsgák]	14
Augusztus 3-án [beiktatták az új tállyai prédikátort]	14
Augusztus 10-én [új prédikátort avattak Miskolcon]	14
Augusztus 5-én [baleset történt az építkezésünkön]	15
Augusztus 20-án [foghúzási kísérletek]	15
Szeptember 1-jén visszatértem Szántóról Nyíregyházára	15
Augusztus 31-én [végbúcsú a szántói oóltártól]	15
Szeptember 5-én [katonai parancsnokok látogatása]	15
Szeptember 14-én epe-hidegtelelésbe estem	15
Október 15-én... egy hallatlan földindulás volt	15
Október 17-én... mindenektől várt szép eső esett	16
Október 20-án... már új bort lehetett inni	16
Október 22-én látogatott meg az öcsém, Mihály	16
Október 25-én... a Hegyalján új hordónak párja 14 Rft	16
Október 28-án [bevetették a két köblös tanítói földet]	16
Október 31-én... megint volt földindulás	16
November 3-án [az iskolai tető lebontása]	16
November 17-én... legelőször esett hó nagy széllel és fergeteggel	16
December 4-én [meghalt tiszteletes tudós Ferge János]	17
December 12-én [eltemették Gyöngyösit, a református tanítót]	17
[Népmozgalmi adatok, időjárás, gabonaár]	17

Az 1835. esztendő	17
Február 8-án [Longaver Lajos segédlelkész elbúcsúzott híveitől]	17
Március 2-án [elhunyt I. Ferenc]	17
Április 5-én [halotti prédikáció I. Ferenc tiszteletére]	17
Július és augusztus hónapokban [új iskola épült]	17
Augusztus 9-én [elhozták Egerből a középső új harangot]	17
Szeptember 8-án [tűz támadt Szántón]	18
Szeptember 18-án [megtartotta első gyűlését a Tanítói Szék]	18
Szeptember 19-én [csapatokban hangya formájú fekete legyecskék repdestek]	18
Október 4-én [sikertelen segédlelkészi próba zajlott]	18
Október 12-én a nyíregyházi szüret elkezdődött	19
Október 13-án láttam legelőször a Halley üstökösét	19
Október 28-án kezdődött a hegyaljai szüret	19
[Marhadög, meleg tavasz, száraz nyár, éretlen szőlő, népmozgalmi adatok]	19
Az 1836. esztendő	20
Március 4-én látogatott meg az én öcsém, Klementh Dániel	20
Március 6-án tiszteletes Botto László próbát tett tót nyelven	20
Március 9-én pedig magyar nyelven is prédikált [Botto]	20
Március 17-én első égzengés hallatszott	20
Március hónap igen szép, kellemes és meleg napokkal tölt el	20
Március 28-án tartatott eklézsiái gyűlés [tisztújítás és a tanítói fizetések emelése]	20
Április 14-én [jött Botto László segédlelkésznek]	20
Május 8-án tartatott először... Vasárnapi Oskola	20
Május 6-án és következő napokon oly szelek fúvtak... ..	21
Május 9-én tartatott majálesünk	21
Június 5-én [a templomban először hirdettek magyarul]	21
Június 14-én [véres tisztújítás Nagyállóban]	21
Június 19-én és a következő napokon tartattak az oskolai examenek	21
Július 19-én tűz támadt az Orosi utcán	22
Július 22-én és a következő napokban esett az eső	22
Július 23-án az Epreskertnél egy házba beütött a mennykő	22
Július 25-én tartatott minálunk a senioralis gyűlés	22
Július 26-án pediglen és a következő napokon districtualis gyűlés tartatott	22
Július 28-án [felszentelték az új szolvai segédlelkészt, Balogh Andrást]	23
Augusztus 27-én elindultam Tót-Lipcsére szüleim látogatása végett	23
Szeptember 9-én... támadt egy kimondhatatlan szélvész Nyíregyházán	23
Szeptember 27-én eklézsiánk rendeléséből állott fel az úgynevezett Oskolai Főigazgatóság	23
Október 10-én [személyi változások történtek az iskolákban]	23
December 4-én a mi eklézsiánkban... először ment végbe a magyar isteni tisztelet az oltár előtti szolgálattal	23
[Népmozgalmi adatok, kolera, hideg tavasz, száraz nyár]	23

Az 1837. esztendő	24
Január hónapban volt a nyíregyházi magistratus restauratioja	24
Február vége felé [Kralovanszky András lemondott főbírói hivataláról]	24
Április 19-én... V. Ferdinánd születése napját nagy pompával ünnepelte	
Nyíregyháza	24
Május 19-én tartottuk a majálest	25
Június közepén húzatott fel a toronyra az óra	25
November 26-án... Casino-bál tartatott	25
December 14-én [a vármegyegyűlésen kihirdették Nyíregyháza szabad	
privilegiált városi címet adományozó kiváltságlevelét]	25
[Népmozgalmi adatok, gabonaár, sok hó, nagy hideg]	25
Az 1838. esztendő	26
Január 22-én tartatott városunkban kiváltságbani beiktatás	26
[Februárban megválasztották a belső tanács és a választott közönség tagjait]	31
December 10. és 11. közti éjszakán [meglopták a templomot]	34
A Duna áradása Pesten [március közepén]	34
[Az 1839. esztendő]	36
Június 23-án [a villám agyonütött egy lányt]	36
Július 21-én [Novák Sámuel megválasztották káplánnak]	36
[Az 1840. esztendő]	36
Január 19-én [levél a vallásbeli tárgyak anyanyelvi tanításáról]	36
Január 26-án [eklezsiai határozat a magyar nyelvű hitoktatásról]	37
Február 16-án valósult a Nyíregyházi Tűzkármentő Intézet	37
Február 26-án... a templomot feltörték	38
November 24-én [meghatározták, hogy az alsóbb osztályokban	
mely tárgyakat tanítsanak magyarul]	38
December 6-án [tették közzé a megye rendeletét a vallásváltoztatásról]	38
Ezen 1840. esztendőben kezdődött az új városházának építtetése	39
1841. esztendő	39
Restauratio a városházánál	39
Új ábécéskönyv készítése	39
Új iskolai igazgatók	39
Téli vizsgálatok	40
Újonc katonák állítása	40
Tűz támadt	41
Passiók énekeltetése megszűnik	41
Egyházi tisztújítás	41
Tűzi veszedelem	41
Oskolai gyűlés	42
Majáles vagy iskolai multság	42

Vármegyei küldöttség az eklézsiánál	42
Két oldaloskola	42
Oskolás gyermekek templomba járjanak!	42
Nyári oskolai vizsgálatok tartása	42
Lipcsére való utazásom	43
Esperességi gyűlés	43
Zay-Ugróczra küldöttség rendeltetett	43
Kárvallás	44
Rendkívüli időjárás	44
Országgyűlési költség	44
Szabolcs vármegyebeli tisztújítás	44
Jókori szőlőérés	44
Kerületi gyűlés Rozsnyón	45
Orgona igazítása	45
Szüret	45
Koncentráció	45
Két oldaloskolának felállítása	45
Kései mennydörgés	46
Tudós Stoffan György halála	46
Pöstyényi nyíregyházi tanító	46
Új városháza építése	47
Egész esztendő mivolta	47
Nyíregyháza népesedésének állópontja	47
Még egy kevés néhai Stoffan György felől	48
Az oskolai büntetés	48
1842. év	48
Tekintetes Mezőssy... háza megvétele	48
Egyházi újság	48
Majáles	49
Egyházi tisztújítás	49
Egyházi számadások	49
Egyházi gyűlés	49
Oskolai vizsgálatok	49
Árverés a templom fedelének elkészítése iránt	49
Oskolai gyűlés	50
Az élet árának változása	50
Novák Sámuel búcsúvétele	51
Tiszai egyházkerületi gyűlés	52
Tűz a Kállói utcán	53
A papbér fizetése	53
Egyetemi gyűlés Pesten	54

A tiszai egyházkerületi gyűlésnek még egy, kivált tanítók részéről jótékony határozata	55
A gabonaár megcsökkenése Nyíregyházán	55
Az új városháza elkészítése	55
Zsatkovics István Nyíregyházára jövetele	55
A városi takarékmagtár létrehozása	56
Az új oskolának való fundus megvétele	56
Szüret	57
Petrikovics György halála	57
[Népmozgalmi adatok]	57
Ezen év nevezetes a bő termésről	57
Az 1843. év	57
A múlt, 1842–43-i tél rendkívül meleg volt	57
Egy szokatlan égi tűnemény	58
Nagy olcsóság Nyíregyházán	58
Tűz a Szarvasi utcán	58
Követválasztási gyűlés Nagykállóban	58
Tűz a Virág utcán	58
Egyházi tisztújítás	59
Mihályik Mátyás halála	59
Kisdedóvó intézet létrehozásának tervezése	59
A kámzsa eltörlése	59
A nyíregyházi ágostai evangélikus templom új fedelének csinálása	59
Karlovszky Gusztáv	60
Gyufagyár felállítása	60
Két új iskola keletkezése	61
Az élet olcsósága Nyíregyházán	61
Új ábécéskönyv behozatala az oskoláinkba	61
Orkán és tűzvész	61
Oskolák visszavétele	62
Nevezetes ünnepély	62
Ritka eset	62
Városi tisztújítás	63
Nyíregyháza népesedése	63
1844. év	63
Táncvigadalom a kisdedóvó számára	63
Aprómarha-dög	63
Conscriptio	63
Homolya István segédpap	63
Egyházi tisztújítás	64
Esperességi gyűlés	64

A bibliotéka fedettetése	64
Választmány	64
[Időjárési viszontagságok, gabonaár]	65
Az 1845. év	65
Paulini József halála	65
Az időjárás mivolta	65
Az evangélikus egyház népesedése	65
Az 1846. év	65
Az élet ára	65
Lengyel lázadás	65
Áttérés az evangélikus vallásra	65
Kora tavasz	66
Dér	66
Káplánválasztás	66
Rendkívüli szárazság környékünkben	66
Egyházunknál építkezés	66
Szüret	67
Óvoda felállítása	67
[APPENDIX]	67
[Családi adatok]	67
[Érdekességek 1812 és 1829 között]	68
[Újabb családi adatok]	68
Különös feljegyzések	69
Nyíregyháza és Besztercebánya közötti úton lévő helységek, 1836	69
SZEMÉLYNÉVMUTATÓ	71